CONCLUZIILE AVOCATULUI GENERAL
YVES BOT
prezentate la 26 martie 2009 [1]

Cuprins

I — Cadrul juridic . . . . . I - 8699

II — Situația de fapt . . . . . I - 8701

III — Acțiunea în fața Tribunalului și hotărârea atacată . . . . . I - 8703

IV — Procedura în fața Curții și concluziile părților . . . . . I - 8704

V — Motivele de recurs . . . . . I - 8705

A — Motivele invocate de Erste (C-125/07 P) . . . . . I - 8705

B — Motivele invocate de RZB (C-133/07 P) . . . . . I - 8706

C — Motivele invocate de BA-CA (C-135/07 P) . . . . . I - 8707

D — Motivele invocate de ÖVAG (C-137/07 P) . . . . . I - 8709

VI — Reunirea recursurilor și tratarea acestora în cadrul prezentelor concluzii . . . . . I - 8710

VII — Observații preliminare . . . . . I - 8710

A — Cu privire la dimensiunea controlului exercitat de Curte în cadrul prezentelor recursuri . . . . . I - 8711

B — *Contextul juridic și de fapt al controlului practicilor și acordurilor anticoncurențiale* . . . . . I - 8713

VIII — Cu privire la motivele întemeiate pe o încălcare a articolului 81 alineatul (1) CE . . . I - 8716

A — Cu privire la primul motiv, întemeiat pe o apreciere eronată a condiției privind afectarea comerțului dintre statele membre . . . . . I - 8716

1. Cu privire la primul aspect al motivului, întemeiat pe o apreciere eronată în ceea ce privește capacitatea unei înțelegeri care acoperă întregul teritoriu național de a afecta în mod semnificativ comerțul dintre statele membre I - 8719

1 — Limba originală: franceza.

a) Argumentația părților . . . . . I - 8719

b) Apreciere . . . . . I - 8720

2. Cu privire la al doilea aspect al motivului, întemeiat pe o apreciere eronată a Tribunalului cu privire la o examinare globală a efectelor transfrontaliere ale înțelegerii . . . . . I - 8724

a) Argumentația părților . . . . . I - 8724

b) Apreciere . . . . . I - 8725

i) Cu privire la prima critică, întemeiată pe o aplicare și pe o interpretare eronate ale jurisprudenței comunitare . . . . . I - 8725

— În ceea ce privește Hotărârea VGB și alții/Comisia . . . . . I - 8725

— În ceea ce privește Hotărârea Bagnasco și alții . . . . . I - 8728

ii) Cu privire la caracterul eronat, insuficient și contradictoriu al analizei Tribunalului privind definiția pieței relevante . . . . . I - 8729

— Cu privire la modul în care Tribunalul apreciază criticile întemeiate pe o definiție incorectă a pieței relevante . . . . . I - 8729

— Cu privire la caracterul insuficient și contradictoriu al motivării I - 8732

— Cu privire la referirea eronată la Hotărârea SPO și alții/Comisia I - 8734

3. Cu privire la al treilea aspect al motivului, întemeiat pe lipsa demonstrării unei afectări semnificative a comerțului intracomunitar ca urmare a înțelegerii . . . . . I - 8734

a) Argumentația părților . . . . . I - 8734

b) Apreciere . . . . . I - 8735

4. Cu privire la al patrulea aspect al motivului, întemeiat pe lipsa unei analize a efectelor concrete ale înțelegerii asupra pieței . . . . . I - 8736

a) Argumentația părților . . . . . I - 8736

b) Apreciere . . . . . I - 8736

B — Cu privire la al doilea motiv, întemeiat pe o imputare eronată a răspunderii încălcării . . . . . I - 8737

1. Argumentația părților . . . . . I - 8737

2. Apreciere . . . . . I - 8738

IX — Cu privire la motivele întemeiate pe o încălcare a articolului 15 alineatul (2) din Regulamentul nr. 17, în măsura în care aprecierea gravității încălcării și a cuantumului de bază al amenzii ar fi afectate de erori de drept și de motivare și ar încălca dreptul la apărare . . . . . I - 8742

A — Cu privire la primul motiv, întemeiat pe erori de drept referitoare la aprecierea gravității încălcării . . . . . I - 8742

1. Cu privire la primul aspect al motivului, întemeiat pe o apreciere neconformă cu liniile directoare . . . . . I - 8744

a) Argumentația părților . . . . . I - 8744

b) Apreciere . . . . . I - 8745

2. Cu privire la al doilea aspect al motivului, întemeiat pe o apreciere eronată a „naturii” încălcării . . . . . I - 8746

a) Argumentația părților . . . . . I - 8746

b) Apreciere . . . . . I - 8747

3. Cu privire la al treilea aspect al motivului, întemeiat pe o apreciere eronată privind „impactul concret al încălcării asupra pieței” . . . . . I - 8733

a) Argumentația părților . . . . . I - 8749

b) Apreciere . . . . . I - 8749

i) Abordarea instanței comunitare . . . . . I - 8751

ii) Punctul nostru de vedere . . . . . I - 8755

4. Cu privire la al patrulea aspect al motivului, întemeiat pe o apreciere eronată în ceea ce privește „mărimea pieței geografice relevante” . . . . . I - 8758

a) Argumentația părților . . . . . I - 8758

b) Apreciere . . . . . I - 8758

5. Cu privire la al cincilea aspect al motivului, întemeiat pe o apreciere eronată de către Tribunal a influenței caracterului selectiv al măsurilor represive și pe o încălcare a obligației de motivare . . . . . I - 8759

a) Argumentația părților . . . . . I - 8759

b) Apreciere . . . . . I - 8760

6. Cu privire la al șaselea aspect, întemeiat pe lipsa unei aprecieri globale a gravității încălcării . . . . . I - 8761

a) Argumentația părților . . . . . I - 8761

b) Apreciere . . . . . I - 8761

7. Cu privire la al șaptelea aspect al motivului, întemeiat pe o apreciere eronată în ceea ce privește împărțirea recurentelor pe categorii . . . . . I - 8762

a) Criticile formulate de recurente . . . . . I - 8763

i) Cu privire la prima critică, întemeiată pe nelegalitatea atribuirii către instituțiile centrale a cotelor de piață ale băncilor din sectoarele descentralizate . . . . . I - 8763

— Cu privire la principiul atribuirii și criteriile de apreciere utilizate în acest scop . . . . . I - 8763

— Cu privire la încălcarea articolului 15 alineatul (2) din Regulamentul nr. 17, a principiului proporționalității sancțiunii, a principiului răspunderii personale pentru încălcările dreptului concurenței și a principiului egalității . . . . . I - 8764

ii) Cu privire la a doua critică, întemeiată pe o încălcare a dreptului la apărare . . . . . I - 8765

iii) Cu privire la a treia critică, întemeiată pe o apreciere eronată a rolului și a funcțiilor instituțiilor centrale în cadrul grupurilor bancare . . I - 8766

iv) Cu privire la a patra critică, întemeiată pe o stabilire incorectă a cotelor de piață ale Erste și ale grupului caselor de economii . . . . I - 8766

v) Cu privire la a cincea critică, întemeiată pe o denaturare a faptelor și a elementelor de probă . . . . . I - 8767

b) Apreciere . . . . . I - 8768

i) Cu privire la prima critică, întemeiată pe nelegalitatea atribuirii către instituțiile centrale a cotelor de piață ale băncilor din sectoarele descentralizate . . . . . I - 8768

B — Cu privire la al doilea motiv, întemeiat pe erori de drept, pe o nemotivare și pe o denaturare a elementelor de probă în ceea ce privește existența unor circumstanțe atenuante . . . . . I - 8770

a) Cu privire la primul aspect, întemeiat pe o apreciere eronată a Tribunalului în ceea ce privește comportamentul pasiv al ÖVAG . . . . . I - 8771

i) Argumentația părților . . . . . I - 8771

— Cu privire la prima critică, întemeiată pe o exercitare incorectă a competenței jurisdicționale a Tribunalului . . . . . I - 8771

— Cu privire la a doua critică, întemeiată pe utilizarea unui criteriu de apreciere eronat . . . . . I - 8771

— Cu privire la a treia critică, întemeiată pe denaturarea elementelor de probă prezentate Tribunalului . . . . . I - 8771

— Cu privire la a patra critică, întemeiată pe o motivare contradictorie I - 8772

ii) Apreciere . . . . . I - 8772

b) Cu privire la al doilea aspect al motivului, întemeiat pe o apreciere eronată a Tribunalului privind participarea autorităților publice la reuniunile bancare I - 8773

i) Argumentația părților . . . . . I - 8773

ii) Apreciere . . . . . I - 8774

c) Cu privire la al treilea aspect al motivului, întemeiat pe o apreciere eronată a Tribunalului privind caracterul public a reuniunilor . . . . . I - 8776

i) Argumentația părților . . . . . I - 8776

ii) Apreciere . . . . . I - 8776

C — Cu privire la al treilea motiv, întemeiat pe erori de drept, pe o încălcare a principiilor egalității de tratament, protecției încrederii legitime și dreptului la apărare, precum și pe o motivare insuficientă și contradictorie cu privire la aplicarea secțiunii D a comunicării privind cooperarea . . . . . I - 8777

1. Cu privire la primul aspect al motivului, întemeiat pe o apreciere eronată a Tribunalului privind puterea de apreciere a Comisiei și exercitarea controlului său jurisdicțional . . . . . I - 8780

a) Argumentația părților . . . . . I - 8780

b) Apreciere . . . . . I - 8780

2. Cu privire la al doilea aspect al motivului, întemeiat pe erori de drept în aplicarea comunicării privind cooperarea . . . . . I - 8781

a) Cu privire la prima critică, întemeiată pe utilizarea unui criteriu de apreciere eronat și pe încălcarea principiului egalității de tratament . . I - 8781

i) Argumentația părților . . . . . I - 8781

ii) Apreciere . . . . . I - 8782

b) Cu privire la a doua critică, întemeiată pe erori de drept în cadrul examinării amplorii cooperării întreprinderilor, pe încălcarea principiilor egalității de tratament, protecției încrederii legitime și respectării dreptului la apărare, precum și pe o motivare insuficientă și contradictorie . . . . . I - 8783

i) Cu privire la primul argument al RZB, întemeiat pe o apreciere eronată a caracterului voluntar al răspunsurilor la solicitările de informații și pe o încălcare a dreptului la apărare . . . . . I - 8784

— Argumentația părților . . . . . I - 8784

— Apreciere . . . . . I - 8785

ii) Cu privire la al doilea argument, întemeiat pe erori de drept în cadrul aprecierii prezentării comune a faptelor . . . . . I - 8788

— Argumentația părților . . . . . I - 8788

— Apreciere . . . . . I - 8789

iii) Cu privire la al treilea argument, întemeiat pe o apreciere eronată referitoare la recunoașterea de către RZB a scopului anticoncurențial al încălcării și pe o încălcare a principiului egalității de tratament . . . . . I - 8790

— Argumentația părților . . . . . I - 8790

— Apreciere . . . . . I - 8790

iv) Cu privire la al patrulea argument, întemeiat pe o răsturnare a sarcinii probei privind valoarea cooperării din partea RZB și pe o încălcare a principiului protecției încrederii legitime . . . . . I - 8791

— Argumentația părților . . . . . I - 8791

— Apreciere . . . . . I - 8791

v) Cu privire la al cincilea argument, întemeiat pe erori de drept și pe o motivare contradictorie în cadrul analizei Tribunalului referitoare la valoarea documentelor suplimentare comunicate de BA-CA . . . . I - 8792

— Argumentația părților . . . . . I - 8792

— Apreciere . . . . . I - 8793

vi) Cu privire la al șaselea argument, întemeiat pe neluarea în considerare a răspunsurilor BA-CA la comunicarea privind obiecțiunile . . . . . I - 8794

— Argumentația părților . . . . . I - 8794

— Apreciere . . . . . I - 8794

3. Cu privire la al treilea aspect, întemeiat pe încălcarea dreptului la apărare în măsura în care cuprinde dreptul de a fi ascultat . . . . . I - 8795

a) Argumentația părților . . . . . I - 8795

b) Apreciere . . . . . I - 8795

D — Cu privire la al patrulea motiv, întemeiat pe o încălcare a dreptului la apărare, în măsura în care cuprinde dreptul de a fi ascultat și pe o încălcare de către Tribunal a obligației sale de motivare în ceea ce privește concluziile acestuia privind solicitările de obținere a unei reduceri a amenzilor . . . . . I - 8796

1. Argumentația părților . . . . . I - 8796

2. Apreciere . . . . . I - 8796

X — Cu privire la consecințele anulării hotărârii atacate . . . . . I - 8798

A — Cu privire la primul motiv, întemeiat pe o apreciere eronată a gravității încălcării și a cuantumului de bază al amenzii, ținând seama de faptul că nu s-a demonstrat un impact concret al înțelegerii asupra pieței . . . . . I - 8798

1. Argumentația părților . . . . . I - 8798

2. Apreciere . . . . . I - 8799

B — Cu privire la al doilea motiv, întemeiat pe o apreciere eronată în ceea ce privește clasificarea pe categorii a întreprinderilor Erste, RZB și ÖVAG în vederea aprecierii gravității încălcării, precum și a calculului cuantumului de bază al amenzii . . . . . I - 8804

1. Cu privire la decizia în litigiu . . . . . I - 8804

2. Rezumat al argumentației părților . . . . . I - 8805

3. Apreciere . . . . . I - 8806

XI — Cu privire la cheltuielile de judecată . . . . . I - 8816

XII — Concluzie . . . . . I - 8817

1. Prezenta cauză are ca obiect recursurile formulate de patru bănci austriece, şi anume Erste Bank der österreichischen Sparkassen AG [2] (C-125/07 P), Raiffeisen Zentralbank Österreich AG [3] (C-133/07 P), Bank Austria Creditanstalt AG [4] (C-135/07 P) şi Österreichische Volksbanken AG [5] (C-137/07 P), împotriva Hotărârii Tribunalului de Primă Instanţă al Comunităţilor Europene din 14 decembrie 2006, Raiffeisen Zentralbank Österreich şi alţii/Comisia [6].

2. Prin intermediul hotărârii atacate Tribunalul a confirmat, în esenţă, Decizia 2004/138/CE a Comisiei [7] prin care se constata participarea acestor întreprinderi la o serie de acorduri şi de practici concertate pe piaţa produselor şi serviciilor bancare din Austria, care contravin prevederilor articolului 81 CE. Cu toate acestea, Tribunalul a modificat sancţiunea aplicată Österreichische Postsparkasse AG (denumită în continuare „PSK"), în funcţie de controlul efectuat asupra constatărilor Comisiei Comunităţilor Europene cu privire la durata încălcării şi la cooperarea băncilor cu Comisia.

3. În prezentele recursuri, recurentele contestă analiza Tribunalului referitoare la condiţiile cerute pentru aplicarea articolului 81 alineatul (1) CE şi în special cea referitoare la afectarea comerţului dintre statele membre. În plus, recurentele critică Tribunalul pentru încălcarea articolului 15 alineatul (2) din Regulamentul nr. 17 al Consiliului [8], apreciind, în special, în mod greşit gravitatea încălcării pentru scopul calculului amenzii. În final, recurentele invocă mai multe critici împotriva aprecierii Tribunalului cu privire la existenţa unor circumstanţe atenuante şi la amploarea cooperării lor în cadrul procedurii.

4. În prezentele concluzii, vom propune Curţii să anuleze hotărârea atacată în măsura în care Tribunalul a comis două erori de drept în cadrul aprecierii sale privind gravitatea încălcării pentru scopul calculului cuantumului de bază al amenzii.

5. Într-adevăr, considerăm că Tribunalul a comis o primă eroare de drept prin faptul că s-a pronunţat în sensul că, în speţă, Comisia putea să se întemeieze pe punerea în aplicare a înţelegerii pentru a concluziona cu privire la existenţa unui impact concret al încălcării asupra pieţei. În plus, apreciem că Tribunalul a comis o a doua eroare de drept şi a afectat

2 — Denumită în continuare „Erste".
3 — Denumită în continuare „RZB".
4 — Denumită în continuare „BA-CA". BA-CA este o instituţie rezultată din fuziunea în luna septembrie 1998 a Bank Austria AG (BA) cu Creditanstalt AG (CA). Denumirea societăţii a fost modificată la 13 august 2002.
5 — Denumită în continuare „ÖVAG".
6 — T-259/02-T-264/02 şi T-271/02, Rec., p. II-5169 (denumită în continuare „hotărârea atacată").
7 — Decizia din 11 iunie 2002 privind o procedură de aplicare a articolului 81 din Tratatul CE (în cauza COMP/36.571/D-1, Bănci austriece – „club Lombard") (JO 2004, L 56, p. 1, denumită în continuare „decizia în litigiu").
8 — Regulamentul din 6 februarie 1962, primul regulament de punere în aplicare a articolelor [81] şi [82] din tratat (JO 1962, 13, p. 204, Ediţie specială, 08/vol. 1, p. 3), astfel cum a fost modificat prin Regulamentul (CE) nr. 1216/1999 al Consiliului din 10 iunie 1999 (JO L 148, p. 5, denumit în continuare „Regulamentul nr. 17"). Trebuie să se arate că acest regulament a fost înlocuit de Regulamentul (CE) nr. 1/2003 al Consiliului din 16 decembrie 2002 privind punerea în aplicare a normelor de concurenţă prevăzute la articolele 81 şi 82 din tratat (JO 2003, L 1, p. 1, Ediţie specială, 08/vol. 1, p. 167).

hotărârea atacată printr-o motivare contradictorie, întrucât a statuat că, în scopul aprecierii gravităţii încălcării şi al calculului cuantumului de bază al amenzii, Comisia putea să atribuie societăţilor Erste, RZB şi ÖVAG, în calitatea acestora de instituţii centrale, cotele de piaţă ale băncilor din sectoarele lor descentralizate, chiar dacă nu le-a imputat comportamentul ilicit al acestora din urmă.

6. În măsura în care, în opinia noastră, litigiul se află în stare de judecată, vom propune Curţii, în conformitate cu articolul 61 primul paragraf din Statutul Curţii de Justiţie, să soluţioneze ea însăşi în mod definitiv litigiul cu privire la aceste două motive de anulare care au fost invocate în faţa Tribunalului. La sfârşitul acestei evocări vom propune Curţii să anuleze articolul 3 din decizia în litigiu şi să stabilească, exercitându-şi competenţa de fond, cuantumul amenzilor care trebuie aplicate fiecăreia dintre întreprinderile în cauză.

I — Cadrul juridic

7. Articolul 81 CE interzice „orice acorduri între întreprinderi, orice decizii ale asocierilor de întreprinderi şi orice practici concentrate care pot afecta comerţul dintre statele membre şi care au ca obiect sau ca efect împiedicarea, restrângerea sau denaturarea concurenţei în cadrul pieţei comune”.

8. În situaţia în care această dispoziţie este încălcată, Comisia poate, în conformitate cu articolul 15 alineatul (2) din Regulamentul nr. 17 „să aplice întreprinderilor şi asociaţiilor de întreprinderi amenzi al căror cuantum poate fi cuprins între minimum [1 000 de euro] şi maximum [1 milion de euro], acest maximum putând fi sporit la 10 % din cifra de afaceri realizată în cursul exerciţiului financiar precedent de fiecare dintre întreprinderile care au participat la încălcare”. [traducere neoficială]

9. Pentru a asigura transparenţa şi caracterul obiectiv al deciziilor sale, atât cu privire la întreprinderi, cât şi la instanţa comunitară, Comisia a publicat în 1998 linii directoare în care enunţă metoda de stabilire a amenzilor aplicate în temeiul articolului 15 alineatul (2) din Regulamentul nr. 17 [9].

10. Liniile directoare prevăd la punctul 1 că, pentru stabilirea cuantumului amenzilor, cuantumul de bază se determină în funcţie de criteriile reţinute la articolul 15 alineatul (2) din Regulamentul nr. 17, respectiv gravitatea şi durata încălcării.

11. În primul rând, la evaluarea gravităţii încălcării trebuie să se ţină seama de natura sa,

9 — Linii directoare privind metoda de stabilire a amenzilor aplicate în temeiul articolului 15 alineatul (2) din Regulamentul nr. 17 şi al articolului 65 alineatul (5) din Tratatul CECO (JO 1998, C 9, p. 3, Ediţie specială, 08/vol. 3, p. 69, denumite în continuare „liniile directoare”).

de impactul concret asupra pieței, atunci când acesta poate fi măsurat, și de mărimea pieței geografice relevante (punctul 1 secțiunea A primul paragraf din liniile directoare). În acest context, încălcările sunt împărțite în trei categorii, și anume „încălcări minore", pentru care cuantumul posibil al amenzilor este de la 1 000 la 1 milion de euro, „încălcări grave", pentru care acest cuantum poate varia de la 1 milion la 20 de milioane de euro, precum și „încălcări foarte grave", pentru care cuantumul menționat este de peste 20 de milioane de euro (punctul 1 secțiunea A al doilea paragraf prima-a treia liniuță din liniile directoare).

12. În al doilea rând, gravitatea încălcării este analizată în raport cu caracteristicile fiecărei întreprinderi în cauză. În cadrul fiecăreia dintre aceste categorii, scara sancțiunilor propuse permite aplicarea unor tratamente diferențiate întreprinderilor, în funcție de natura încălcărilor săvârșite. Comisia ține seama astfel de capacitatea economică efectivă a întreprinderilor respective de a cauza un prejudiciu și fixează cuantumul amenzii la un nivel care să îi asigure un caracter descurajator (punctul 1 secțiunea A al patrulea paragraf din liniile directoare). În acest stadiu, Comisia poate să clasifice întreprinderile în diferite categorii și să pondereze cuantumurile de bază ale amenzii, pentru fiecare întreprindere.

13. În al treilea rând, Comisia ține seama de durata încălcării.

14. În temeiul punctelor 2 și 3 din liniile directoare, Comisia poate, în continuare, să țină seama de unele circumstanțe agravante sau atenuante pentru a crește sau a reduce cuantumul de bază.

15. În plus, în conformitate cu punctul 4 din liniile directoare menționate, Comisia poate să aplice Comunicarea din 18 iulie 1996 privind neaplicarea de amenzi sau reducerea cuantumului acestora în cazurile privind înțelegeri [10]. Aceasta definește condițiile în care întreprinderile care cooperează cu Comisia în cursul investigării unei înțelegeri pot fi scutite de amendă sau pot beneficia de o reducere a cuantumului amenzii pe care ar fi trebuit, în alte condiții, să o plătească.

16. Secțiunea D din comunicarea privind cooperarea este formulată după cum urmează:

„Reducerea semnificativă a cuantumului amenzii

1) Când o întreprindere cooperează, fără a fi îndeplinite toate condițiile prevăzute în

10 — JO C 207, p. 4, denumită în continuare „comunicarea privind cooperarea".

secțiunile B și C, aceasta beneficiază de o reducere de 10-50 % din cuantumul amenzii care i-ar fi fost aplicată în absența unei cooperări.

II — Situația de fapt

18. Faptele, astfel cum rezultă din hotărârea atacată pot fi rezumate după cum urmează.

2) Acesta poate fi cazul în special dacă:

19. La 30 iunie 1997, partidul politic Freiheitliche Partei Österreichs a formulat plângere împotriva a opt instituții de credit austriece, suspectate că ar fi participat la acorduri și/sau la practici concertate care contravin articolului 81 CE. În luna iunie 1998, Comisia a efectuat verificări inopinate la sediile acestor întreprinderi, apoi, în luna septembrie 1998, le-a adresat o solicitare de informații. Principalele bănci vizate au oferit Comisiei „cooperarea" lor în cadrul examinării cauzei.

— anterior trimiterii unei comunicări privind obiecțiunile, o întreprindere furnizează Comisiei informații, documente sau alte elemente de probă care contribuie la confirmarea existenței încălcării săvârșite;

— ulterior primirii comunicării privind obiecțiunile, o întreprindere informează Comisia că nu contestă materialitatea faptelor pe care Comisia își întemeiază acuzațiile." [traducere neoficială]

20. La 13 septembrie 1999, Comisia a transmis unui număr de opt bănci comunicarea privind obiecțiunile adoptată la 11 septembrie 1999. Acestea au avut acces la dosar și au depus observații scrise. Acestea au fost de asemenea audiate. În continuare, Comisia a transmis o comunicare suplimentară privind obiecțiunile la 22 noiembrie 2000, cu privire la care întreprinderile în cauză au putut să își formuleze observațiile scrise și orale. Comisia imputa, în esență, acestor întreprinderi faptul că au pus în aplicare ceea ce Comisia numește „rețeaua Lombard", respectiv un ansamblu de reuniuni regulate în cadrul cărora, la intervale regulate,

17. Ca observație generală, punctul 5 litera (a) primul paragraf din liniile directoare precizează că acest cuantum final al amenzii nu poate, în niciun caz, să depășească 10 % din cifra de afaceri mondială a întreprinderilor, în conformitate cu articolul 15 alineatul (2) din Regulamentul nr. 17.

se puneau de acord cu privire la comportamentul lor referitor la principalii parametri care interesează concurența pe piața produselor și a serviciilor bancare în Austria.

21. La 11 iunie 2002, Comisia a adoptat decizia în litigiu.

22. Comisia a calificat faptele constatate drept încălcare complexă de lungă durată. Întreprinderile destinatare ale deciziei în litigiu au fost alese pe baza frecvenței participării la principalele reuniuni și a rolului lor pe piața bancară austriacă, în funcție de mărimea lor.

23. Decizia în litigiu arată că în Austria acordurile între bănci, în special cu privire la dobânzi și la comisioane, fac parte dintr-o veche tradiție, întemeiată în parte pe legislația națională. Aceasta ar fi fost abrogată cel mai târziu la 1 ianuarie 1994, când Republica Austria a aderat la Spațiul Economic European (SEE) și când Legea privind sistemul bancar (Bundesgesetz über das Bankwesen) [11] a intrat în vigoare. Cu toate acestea, Comisia a arătat că instituțiile de credit au continuat să încheie acorduri în cadrul unei rețele instituționalizate și interconectate de reuniuni bancare.

11 — BGBl. 3903/1993.

24. Decizia în litigiu arată modul în care acest ansamblu, tot atât de divers ca formă pe cât de extins pe fond, a permis instituțiilor membre să se pună cu regularitate de acord în privința comportamentului lor pe piață, în special în ceea ce privește ratele dobânzilor și comisioanele bancare.

25. „Clubul Lombard” constituia forul suprem și era alcătuit din reprezentanți ai conducerii principalelor bănci austriece. La nivelul inferior se aflau reuniunile tehnice, în legătură cu produse specifice (credite, economii) sau reuniuni specializate, consacrate în special operațiunilor efectuate cu întreprinderile (de exemplu, segmentul „profesii liberale”), cu particularii (de exemplu, „reuniune privind creditul ipotecar”) sau care tratează teme de interes pentru concurență (de exemplu, clubul „Export”). În toate landurile austriece aveau loc de asemenea reuniuni regionale. Comisia subliniază rolul special pe care îl joacă aceste instituții centrale, denumite în limbajul curent „societăți centrale” în coordonarea și în reprezentarea sectoarelor descentralizate ale acestora și anume, în ceea ce privește Erste, sectorul caselor de economii, în ceea ce privește RZB, sectorul RZB și, în ceea ce privește ÖVAG, sectorul băncilor populare [12].

12 — Astfel cum a arătat Tribunalul la punctul 6 din hotărârea atacată, în Austria există o diferență între băncile care au o structură pe un nivel și grupurile bancare având o structură pe mai multe niveluri, denumite tot „descentralizate”.

26. La articolul 1 din decizia în litigiu, Comisia arată că cele opt bănci cărora li s-a adresat această decizie au comis o încălcare a articolului 81 alineatul (1) CE prin faptul că au participat la acorduri şi la practici concertate privind preţurile, comisioanele bancare şi alţi parametri de concurenţă, care au avut ca obiect, de la 1 ianuarie 1995 până la 24 iunie 1998, să restrângă concurenţa pe piaţa produselor şi a serviciilor bancare din Austria.

27. Articolul 2 din decizia menţionată obligă întreprinderile vizate să pună capăt fără întârziere încălcării.

28. În temeiul articolului 3 din decizia în litigiu, Comisia aplică o amendă fiecăreia din aceste întreprinderi, în special o amendă de 37,69 de milioane de euro în privinţa Erste, de 30,38 de milioane de euro în privinţa RZB, de 30,38 de milioane de euro în privinţa Bank Austria AG şi de 7,59 milioane de euro în privinţa ÖVAG.

29. Aceste amenzi au fost calculate pe baza metodologiei prezentate în liniile directoare, precum şi în comunicarea privind cooperarea.

30. În ceea ce priveşte gravitatea încălcării, Comisia califică reuniunile băncilor drept încălcare foarte gravă a articolului 81 CE, fără ca dimensiunea relativ redusă a pieţei geografice relevante să modifice această apreciere. În continuare, Comisia îi împarte pe participanţii la acorduri în cinci categorii, în funcţie de cotele de piaţă ale fiecăruia. Aceasta impută astfel societăţilor centrale cotele de piaţă ale băncilor din sectoarele lor descentralizate.

31. În ceea ce priveşte durata încălcării, Comisia reţine perioada de la 1 ianuarie 1995 până în luna iunie 1998. Faţă de această durată, Comisia a crescut cuantumul de plecare al amenzii cu 35 %.

32. Comisia nu le recunoaşte băncilor nicio circumstanţă atenuantă. Dimpotrivă, în aplicarea comunicării privind cooperarea, aceasta acordă o reducere de 10 % a amenzii având în vedere „necontestarea” faptelor de către destinatarii deciziei în litigiu.

III — Acţiunea în faţa Tribunalului şi hotărârea atacată

33. RZB, printr-o cerere introductivă depusă la grefa Tribunalului la 30 august 2002, apoi Erste, BA-CA şi ÖVAG, prin cereri introductive depuse la 2 septembrie 2002, precum şi

alte bănci destinatare ale deciziei în litigiu au formulat acțiuni în anulare împotriva deciziei menționate.

34. Prin hotărârea atacată, Tribunalul a respins acțiunile reclamantelor și le-a obligat la plata cheltuielilor de judecată.

IV — Procedura în fața Curții și concluziile părților

35. În conformitate cu articolul 56 din Statutul Curții de Justiție, Erste, prin cerere introductivă depusă la grefa Curții la 2 martie 2007, și RZB, BA-CA și ÖVAG, prin cererile introductive depuse la 6 martie 2007, au formulat recursuri împotriva hotărârii atacate.

36. Erste, RZB, BA-CA și ÖVAG solicită Curții:

— în principal, anularea hotărârii atacate în măsura în care aceasta respinge acțiunea în anulare formulată de recurente și anularea deciziei în litigiu;

— în subsidiar, reducerea cuantumului amenzii care le-a fost aplicată prin articolul 3 din decizia menționată;

— în orice caz, obligarea Comisiei la plata cheltuielilor de judecată și

— cu titlu și mai subsidiar, Erste și ÖVAG solicită de asemenea Curții anularea hotărârii atacate și trimiterea cauzei spre rejudecare Tribunalului.

37. Comisia, în toate cauzele, solicită Curții:

— respingerea în totalitate a recursurilor formulate de recurente;

— confirmarea hotărârii atacate și

— obligarea recurentelor la plata cheltuielilor de judecată.

V — Motivele de recurs

A — *Motivele invocate de Erste (C-125/07 P)*

38. Erste invocă trei motive prin care urmărește să obțină fie anularea în totalitate a deciziei în litigiu, fie o reducere a cuantumului amenzii care i-a fost aplicată.

39. În cadrul primului motiv, Erste susține o încălcare a articolului 81 alineatul (1) CE. Acest motiv se împarte în două aspecte:

— primul aspect al motivului se întemeiază pe o apreciere eronată a condiției referitoare la afectarea comerțului dintre statele membre și

— al doilea aspect al motivului se întemeiază pe o eroare de drept referitoare la imputabilitatea încălcării.

40. În cadrul celui de al doilea motiv, Erste susține o încălcare a articolului 15 alineatul (2) din Regulamentul nr. 17, având în vedere o apreciere eronată a gravității încălcării și a cuantumului de pornire al amenzii. În susținerea acestui motiv, Erste contestă împărțirea pe categorii efectuată de Comisie pentru a stabili amenda. În această privință, motivul respectiv se compune din două aspecte:

— primul aspect se întemeiază pe erori de drept comise întrucât s-au imputat societății Erste cote de piață ale sectorului descentralizat al caselor de economii și

— al doilea aspect se întemeiază pe o determinare incorectă a cotelor de piață ale Erste și ale sectorului descentralizat al caselor de economii.

41. În final, în cadrul celui de al treilea motiv, Erste susține o încălcare a dreptului la apărare prin faptul că în comunicarea privind obiecțiunile nu s-ar fi menționat intenția Comisiei de a-i atribui cotele de piață ale sectorului descentralizat al caselor de economii.

B — *Motivele invocate de RZB (C-133/07 P)*

42. RZB invocă de asemenea trei motive prin care urmărește, în esență, să obțină fie anularea în totalitate a deciziei în litigiu, fie o reducere a cuantumului amenzii care i-a fost aplicată.

43. În cadrul primului motiv, RZB contestă existența unei încălcări a articolului 81 alineatul (1) CE ca urmare a unei aprecieri eronate a condiției referitoare la afectarea comerțului dintre statele membre.

44. În susținerea celui de al doilea motiv, RZB invocă o încălcare a articolului 15 alineatul (2) din Regulamentul nr. 17, în măsura în care analiza privind gravitatea încălcării ar fi incorectă și afectată de erori de drept. Acest motiv se împarte în șase aspecte:

— în cadrul primelor trei aspecte, RZB susține că Tribunalul nu a apreciat corect natura încălcării, impactul concret al acesteia asupra pieței și, respectiv, întinderea sa geografică;

— în susținerea celui de al patrulea aspect, aceasta susține că Tribunalul a comis o eroare de drept întrucât nu a ținut seama de caracterul selectiv al măsurilor represive;

— în cadrul celui de al cincilea aspect, RZB îi impută Tribunalului faptul că nu a efectuat o apreciere globală a gravității încălcării și

— în susținerea celui de al șaselea aspect, RZB critică împărțirea pe categorii reținută de Comisie pentru stabilirea amenzii. RZB contestă faptul că i s-au imputat cotele de piață ale sectorului său descentralizat și invocă, în această privință, cinci critici. O astfel de imputare ar fi, în primul rând, lipsită de temei juridic. În al doilea rând, ar încălca principiul unei sancțiuni adaptate la gravitatea faptelor, în al treilea rând, ar încălca principiul caracterului personal al răspunderii pentru încălcările dreptului concurenței și, în al patrulea rând, ar încălca principiul egalității. În sfârșit, motivarea hotărârii atacate cu privire la această problemă ar fi contradictorie.

45. În susținerea celui de al treilea motiv, RZB invocă erori de drept cu privire la aplicarea

secțiunii D din comunicarea privind cooperarea. Acest motiv se împarte în două aspecte:

— primul aspect este întemeiat pe folosirea unui criteriu eronat de apreciere. În această privință, RZB invocă două critici întemeiate, în primul rând, pe o încălcare a principiului neretroactivității și, în al doilea rând, pe o încălcare a principiului protecției încrederii legitime;

— al doilea aspect este întemeiat pe o apreciere eronată a amplorii cooperării RZB în cadrul procedurii și se împarte în patru critici:

— primele trei critici se întemeiază, în primul rând, pe o apreciere eronată în ceea ce privește caracterul voluntar al răspunsurilor la solicitările de informații, în al doilea rând, pe o eroare de drept în cadrul aprecierii expunerii comune a faptelor și, în al treilea rând, pe o apreciere incorectă privind recunoașterea de către RZB a scopului anticoncurențial al încălcării și

— în susținerea celei de a patra critici, aceasta din urmă impută Tribunalului că a răsturnat sarcina probei privind valoarea cooperării sale și că a încălcat astfel principiul protecției încrederii legitime.

C — Motivele invocate de BA-CA (C-135/07 P)

46. BA-CA invocă patru motive prin care urmărește să obțină o reducere a cuantumului amenzii care i-a fost aplicată în temeiul articolului 3 din decizia în litigiu.

47. În cadrul primului motiv, BA-CA invocă o încălcare a articolului 15 alineatul (2) din Regulamentul nr. 17, în măsura în care aprecierea gravității încălcării și în special a impactului concret al acesteia asupra pieței ar fi eronată. Acest motiv se compune din două aspecte:

— primul aspect este întemeiat pe o apreciere eronată cu privire la existența unor efecte economice cauzate de reuniunile bancare și

— al doilea aspect este întemeiat pe o încălcare a principiilor de administrare a probelor.

48. În susținerea celui de al doilea motiv, BA-CA invocă o apreciere eronată a circumstanțelor atenuante. Acesta se împarte în două aspecte:

— în primul aspect, BA-CA îi impută Tribunalului că nu a ținut seama de participarea anumitor autorități publice la reuniuni și

— în susținerea celui de al doilea aspect, recurenta susține că Tribunalul a comis diverse erori de drept prin neluarea în considerare a caracterului public al reuniunilor.

49. În cadrul celui de al treilea motiv, BA-CA invocă diverse erori de drept, precum și o încălcare a principiilor fundamentale cu privire la aplicarea secțiunii D din comunicarea privind cooperarea. Acest motiv se compune din trei aspecte:

— în susținerea primului aspect, BA-CA contestă analiza Tribunalului cu privire la puterea de apreciere a Comisiei și la exercitarea propriului control jurisdicțional;

— cel de al doilea aspect se întemeiază pe utilizarea unui criteriu de apreciere eronat și pe încălcarea principiilor egalității de tratament și al protecției încrederii legitime;

— cel de al treilea aspect se întemeiază pe o apreciere eronată a amplorii cooperării BA-CA. Acesta se împarte în patru critici:

— primele două critici sunt întemeiate pe o apreciere eronată, în primul rând, cu privire la valoarea prezentării comune a faptelor și, în al doilea rând, cu privire la valoarea documentelor suplimentare comunicate de recurentă;

— în cea de a treia critică, BA-CA impută Tribunalului faptul că nu a luat în considerare răspunsurile sale la comunicarea privind obiecțiunile și

— cea de a patra critică este întemeiată pe încălcarea dreptului de a fi ascultat.

50. În susținerea celui de al patrulea motiv, BA-CA arată că, în cadrul concluziilor sale cu privire la solicitările care vizau obținerea unei reduceri a amenzilor, Tribunalul nu a respectat dreptul la apărare al BA-CA în măsura în care acesta presupune dreptul de a fi ascultat.

D — *Motivele invocate de ÖVAG (C-137/07 P)*

51. Precum Erste și RZB, ÖVAG invocă de asemenea trei motive prin care urmărește, în esență, să obțină fie anularea în totalitate a deciziei în litigiu, fie o diminuare a cuantumului amenzii care i-a fost aplicată de Comisie.

52. În cadrul primului motiv, ÖVAG contestă existența unei încălcări a articolului 81 alineatul (1) CE ca urmare a unei aprecieri eronate a condiției referitoare la afectarea comerțului dintre statele membre. Acest motiv se împarte în trei aspecte:

— primul aspect se referă la erori de drept și de motivare în ceea ce privește capacitatea unei înțelegeri pur naționale de a afecta comerțul intracomunitar;

— cel de al doilea aspect se referă la erori de drept pe care le-ar fi comis Tribunalul apreciind într-o manieră globală efectele transfrontaliere ale înțelegerii. În această privință recurenta invocă două critici întemeiate în primul rând pe o apreciere incorectă a jurisprudenței comunitare și, în al doilea, pe caracterul eronat, insuficient și contradictoriu al analizei cu privire la definiția pieței relevante și

— cel de al treilea aspect se referă la lipsa demonstrării în hotărârea atacată a efectelor concrete ale înțelegerii asupra pieței.

53. În cadrul celui de al doilea motiv, recurenta invocă o încălcare a articolului 15 alineatul (2) din Regulamentul nr. 17 în măsura în care aprecierea gravității încălcării și, în special, a împărțirii pe categorii pe care a

efectuat-o Comisia pentru stabilirea amenzii ar fi eronată.

54. În cadrul celui de al treilea motiv, ÖVAG invocă erori de drept, nemotivare și o denaturare a faptelor în ceea ce privește aprecierea circumstanțelor atenuante.

57. În al doilea rând, vom analiza motivele care vizează obținerea unei reduceri a cuantumului amenzii stabilite de Comisie la articolul 3 din decizia menționată. În această privință, vom analiza motivele întemeiate pe o apreciere eronată a gravității încălcării și a împărțirii recurentelor pe categorii. Ulterior, vom analiza motivele referitoare la aprecierea circumstanțelor atenuante și a cooperării întreprinderilor în cadrul procedurii. În final, ne vom apleca asupra ultimului motiv invocat de BA-CA, întemeiat pe o încălcare a dreptului la apărare și a obligației de motivare.

VI — Reunirea recursurilor și tratarea acestora în cadrul prezentelor concluzii

55. Din motive de conexitate, prezentele cauze au fost reunite în vederea pronunțării hotărârii în conformitate cu articolul 43 din Regulamentul de procedură. În măsura în care unele dintre motivele invocate de recurente se suprapun, am ales să le analizăm împreună pentru motive de claritate.

58. Înainte de a începe analiza noastră, am dori să formulăm, cu titlu preliminar, câteva observații în vederea clarificării cadrului legal în care Curtea va analiza prezentele recursuri.

VII — Observații preliminare

56. În scopul analizei noastre, vom examina în primul rând motivele care urmăresc să repună în discuție legalitatea deciziei în litigiu, în ansamblul său. În această privință, vom analiza motivele care urmăresc să conteste existența unei încălcări a articolului 81 alineatul (1) CE, prevăzută la articolul 1 din această decizie.

59. Aceste observații se referă, pe de o parte, la controlul jurisdicțional efectuat de Curte în cadrul unui recurs și, pe de altă parte, la contextul juridic și de fapt al investigării și al sancționării comportamentelor anticoncurențiale.

A — *Cu privire la dimensiunea controlului exercitat de Curte în cadrul prezentelor recursuri*

60. În cadrul unui recurs, sarcina Curţii se limitează la a examina dacă Tribunalul a comis o eroare de drept cu ocazia exercitării controlului său jurisdicţional.

61. În temeiul articolului 225 alineatul (1) CE şi al articolului 58 primul paragraf din Statutul Curţii de Justiţie, recursul trebuie limitat la chestiuni de drept şi poate fi întemeiat pe motive de lipsă de competenţă a Tribunalului, de nerespectare a procedurii în faţa Tribunalului, precum şi de încălcare a dreptului comunitar de către acesta din urmă. În plus, în conformitate cu articolul 112 alineatul (1) primul paragraf litera (c) din Regulamentul de procedură, recursul trebuie să cuprindă motivele şi argumentele de drept invocate.

62. Pe baza acestor dispoziţii, Curtea a precizat condiţiile de admisibilitate a recursurilor formulate împotriva hotărârilor Tribunalului.

63. În primul rând, Curtea apreciază că un recurs trebuie să indice în mod precis elementele criticate din hotărârea a cărei anulare se solicită, precum şi argumentele juridice care susţin în mod specific această cerere [13].

64. În al doilea rând, Curtea apreciază că un recurent nu poate invoca pentru prima dată în faţa sa motive şi argumente pe care nu le-a invocat în faţa Tribunalului. Într-adevăr, aceasta ar însemna să i se permită unei părţi să sesizeze Curtea, a cărei competenţă în materie de recurs este limitată, cu un litigiu mai extins în raport cu cel cu care a fost învestit Tribunalul [14].

65. În al treilea rând, Curtea se pronunţă în sensul că un recurs nu este admisibil dacă recurentul se limitează să repete sau să reproducă textual motivele şi argumentele pe care le-a prezentat deja în faţa Tribunalului şi dacă nu explică şi nici nu identifică eroarea de drept de care ar fi afectată hotărârea. În acest caz Curtea apreciază, într-adevăr, că recursul constituie în realitate o cerere care să permită recurentului să obţină o simplă reexaminare a cererii introductive prezentate în faţa Tribunalului, ceea ce excedează competenţei Curţii [15]. În schimb, dacă un recurent contestă interpretarea sau aplicarea dreptului comunitar de către Tribunal, aspectele de drept analizate în primă instanţă pot fi rediscutate în cadrul procedurii de recurs.

13 — Hotărârea din 28 mai 1998, Deere/Comisia (C-7/95 P, Rec., p. I-3111, punctul 19 şi jurisprudenţa citată).

14 — Hotărârea din 21 septembrie 2006, JCB Service/Comisia (C-167/04 P, Rec., p. I-8935, punctul 114 şi jurisprudenţa citată).

15 — A se vedea în special Hotărârea din 7 ianuarie 2004, Aalborg Portland şi alţii/Comisia (C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P şi C-219/00 P, Rec., p. I-123, punctul 51 şi jurisprudenţa citată).

Într-adevăr, potrivit Curții, dacă un recurent nu ar putea să se bazeze în recurs pe motive și argumente utilizate deja în fața Tribunalului, procedura respectivă ar fi lipsită de o parte din sensul său [16].

66. Din dispozițiile menționate mai sus rezultă de asemenea că recursul nu poate fi întemeiat decât pe motive referitoare la încălcarea normelor de drept. Motivele referitoare la aprecierea faptelor sunt considerate, în principiu, inadmisibile, cu excepția a două ipoteze prevăzute în mod expres de jurisprudență.

67. În principiu, Tribunalul este singurul competent să constate și să aprecieze faptele. De asemenea este singurul care are competența să aprecieze valoarea care trebuie atribuită elementelor care i-au fost prezentate, din moment ce probele pe care le-a reținut în susținerea acestor fapte au fost obținute în mod legal și au fost respectate principiile generale de drept și normele de procedură aplicabile în materia sarcinii și a administrării probelor [17].

68. În acest caz, Curtea este competentă, în temeiul articolului 225 CE, să exercite un control asupra calificării juridice a acestor fapte și asupra consecințelor de drept care au fost stabilite de către Tribunal pe baza acestora [18].

69. Astfel, în special în cadrul aplicării articolului 81 CE și a articolului 15 din Regulamentul nr. 17, controlul Curții are un dublu obiect. Pe de o parte, Curtea trebuie să examineze în ce măsură Tribunalul a luat în considerare în mod corect din punct de vedere juridic toți factorii esențiali pentru aprecierea gravității comportamentului întreprinderii în lumina articolului 81 CE și a articolului 15 din Regulamentul nr. 17. Pe de altă parte, Curtea trebuie să verifice dacă Tribunalul a răspuns suficient de temeinic tuturor motivelor invocate de recurentă, care urmăresc anularea sau reducerea amenzii [19]. În schimb, nu revine Curții sarcina de a înlocui cu propria apreciere, pentru motive de echitate, aprecierea Tribunalului, prin care acesta statuează, în exercitarea competenței sale de fond, asupra cuantumului amenzilor aplicate întreprinderilor [20].

70. Astfel cum am arătat, există două cazuri în care Curtea poate fi sesizată cu critici care privesc stabilirea situației de fapt și aprecierea acesteia [21].

16 — Hotărârea din 18 ianuarie 2007, PKK și KNK/Consiliul (C-229/05 P, Rep., p. I-439, punctul 32 și jurisprudența citată).

17 — Hotărârea JCB Service/Comisia, citată anterior (punctul 107 și jurisprudența citată), precum și Hotărârea din 10 mai 2007, SGL Carbon/Comisia (C-328/05 P, Rep., p. I-3921, punctul 41 și jurisprudența citată).

18 — A se vedea în special Hotărârile citate anterior JCB Service/Comisia (punctul 106 și jurisprudența citată), precum și SGL Carbon/Comisia (punctul 41 și jurisprudența citată).

19 — A se vedea Hotărârea din 17 decembrie 1998, Baustahlgewebe/Comisia (C-185/95 P, Rec., p. I-8417, punctul 128), Hotărârea din 29 aprilie 2004, British Sugar/Comisia (C-359/01 P, Rec., p. I-4933, punctul 47), Hotărârea din 28 iunie 2005, Dansk Rørindustri și alții/Comisia (C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P-C-208/02 P și C-213/02 P, Rec., p. I-5425, punctul 244), precum și Hotărârea din 8 februarie 2007, Groupe Danone/Comisia (C-3/06 P, Rep., p. I-1331, punctul 69).

20 — A se vedea în special Hotărârile citate anterior Baustahlgewebe/Comisia (punctul 129), British Sugar/Comisia (punctul 48) și Dansk Rørindustri și alții/Comisia (punctul 245).

21 — A se vedea Hotărârea PKK și KNK/Consiliul, citată anterior (punctul 35).

71. Primul caz este acela în care recurentul susține că Tribunalul a făcut constatări a căror inexactitate rezultă din înscrisurile din dosar.

72. Al doilea caz este acela în care recurentul susține că Tribunalul a denaturat elementele de probă care i-au fost prezentate. În această ipoteză, Curtea, care în principiu nu are competența de a examina probele pe care le-a reținut Tribunalul în susținerea faptelor, poate efectua un control jurisdicțional. În această situație, recurentul trebuie să indice cu precizie elementele care ar fi fost denaturate de Tribunal și să demonstreze erorile de analiză care, potrivit aprecierii sale, ar fi condus Tribunalul la această denaturare. Potrivit unei jurisprudențe constante, o astfel de denaturare trebuie să reiasă în mod evident din înscrisurile din dosar, fără a fi necesară o nouă apreciere a faptelor și a probelor și nici să recurgă la noi elemente de probă [22].

73. Pe baza acestor considerații, vom examina admisibilitatea motivelor și a argumentelor invocate de recurente în prezentele recursuri.

22 — A se vedea în special Hotărârile citate anterior JCB Service/Comisia (punctul 108 și jurisprudența citată), precum și PKK și KNK/Consiliul (punctul 37 și jurisprudența citată).

B — *Contextul juridic și de fapt al controlului practicilor și acordurilor anticoncurențiale* [23]

74. Participarea unei întreprinderi la practici și la acorduri anticoncurențiale constituie o încălcare de ordin economic care vizează maximizarea profiturilor sale, în general prin intermediul unei limitări voluntare a ofertei, a unei repartizări artificiale a pieței și a unei creșteri artificiale a prețurilor. Efectul unor astfel de practici sau al unor astfel de acorduri este denaturarea liberei concurențe și împiedicarea realizării pieței comune, în special prin obstrucționarea comerțului intracomunitar. Acest tip de înțelegere orizontală care afectează rata dobânzii, adică, în final, prețurile plătite de consumatorii finali, constituie una dintre practicile anticoncurențiale cele mai grave [24]. Acordurile privind ratele dobânzii debitoare și creditoare, precum cele în discuție în prezentele cauze, reprezintă unul dintre mijloacele aflate la dispoziția instituțiilor de credit pentru a-și face concurență propunând rate mai ridicate pentru a remunera anumite conturi de economii sau rate mai puțin importante în schimbul creditelor acordate. Or, existența unor înțelegeri între instituțiile de credit pentru a stabili aceste rate ale dobânzii elimină jocul concu-

23 — În această privință facem trimitere la considerațiile care figurează la punctul 53 și următoarele din Hotărârea Aalborg Portland și alții/Comisia, citată anterior.

24 — A se vedea în această privință Decizia nr. 2000-D-28 a Conseil de la concurrence din 19 septembrie 2000 privind situația concurenței în sectorul creditului imobiliar (BOCCRF nr. 13 din 5 decembrie 2000) și Hotărârea cour d'appel de Paris din 27 noiembrie 2001 cu privire la acțiunea formulată de Caisse nationale du crédit agricole SA, Société générale SA, BNP Paribas SA, Crédit lyonnais SA, Confédération nationale du crédit mutuel, Fédération du crédit mutuel océan, la caisse régionale du Crédit agricole de la Loire-Atlantique, Caisse nationale des caisses d'épargne et de prévoyance SA (CNCEP) și Caisse d'épargne des Alpes împotriva Deciziei nr. 2000-D-28 a Conseil de la concurrence din 19 septembrie 2001 privind situația concurenței în sectorul creditului imobiliar (BOCCRF nr. 2 din 31 ianuarie 2002).

renței, ceea ce se repercutează direct asupra consumatorilor, întrucât aceștia din urmă sunt în situația de a fi privați de marja lor de manevră și nu mai pot să beneficieze de aceste avantaje.

75. Competențele conferite Comisiei prin Regulamentul nr. 17 au scopul de a permite acesteia să îndeplinească misiunea care îi este încredințată de articolul 81 CE, de a asigura respectarea normelor de concurență în cadrul pieței comune. Într-adevăr, astfel cum rezultă din punctul precedent, evitarea practicilor și a acordurilor anticoncurențiale, descoperirea, precum și sancționarea acestora este în conformitate cu interesul general.

76. În măsura în care amenzile care pot fi aplicate întreprinderilor sunt de notorietate, este obișnuit ca activitățile pe care le presupun acordurile anticoncurențiale să se deruleze clandestin, ca reuniunile să se țină în secret, cel mai adesea într-un stat terț, și ca documentația aferentă acestora să fie redusă la minimum.

77. Chiar dacă Comisia descoperă înscrisuri care atestă în mod explicit un contact nelegal între operatori, precum procesele-verbale ale unei reuniuni, în mod normal acestea nu vor fi decât fragmentare și dispersate, astfel încât adesea este necesar ca anumite detalii să fie reconstituite prin deducții.

78. În majoritatea cazurilor, existența unei practici sau a unui acord anticoncurențial trebuie să fie dedusă dintr-un anumit număr de coincidențe și de indicii care, luate în ansamblu, pot constitui, în absența unei alte explicații coerente, dovada unei încălcări a normelor de concurență.

79. În plus, întrucât aceasta este situația în prezentele cauze, Comisia se poate confrunta cu dificultăți inerente structurilor complexe ale unor operatori, cu restructurări și cu modificări ale personalității juridice a întreprinderilor.

80. În acest context trebuie să se reamintească faptul că articolul 81 CE se referă la activitățile întreprinderilor. Pentru aplicarea acestei dispoziții schimbarea formei juridice și a denumirii unei întreprinderi nu are în mod necesar ca efect crearea unei noi întreprinderi exonerate de răspunderea pentru comportamentele anticoncurențiale ale entității precedente în cazul în care, din punct de vedere economic, există o identitate între cele două entități [25].

81. Totuși o comunicare privind obiecțiunile trebuie să precizeze în mod neechivoc persoana juridică căreia i se pot aplica

25 — A se vedea în acest sens Hotărârea din 28 martie 1984, Compagnie royale asturienne des mines și Rheinzink/Comisia (29/83 și 30/83, Rec., p. 1679, punctul 9).

amenzi și trebuie să fie adresată acesteia din urmă [26].

82. Pentru a menține efectul util al competenței de investigare care îi este conferită prin articolul 11 alineatele (1) și (5) din Regulamentul nr. 17, Comisia are dreptul să impună unei întreprinderi, dacă este cazul prin intermediul unei decizii, să furnizeze toate informațiile necesare cu privire la fapte despre care poate avea cunoștință și să îi transmită, dacă este nevoie, documentele aferente acestora pe care le deține întreprinderea, chiar dacă respectivele documente pot servi la stabilirea existenței unui comportament anticoncurențial împotriva întreprinderii menționate sau împotriva altei întreprinderi.

83. Regulamentul nr. 17 impune întreprinderii care face obiectul unei măsuri de investigare o obligație de colaborare activă care presupune ca aceasta să pună la dispoziția Comisiei toate informațiile referitoare la obiectul investigației [27].

84. În îndeplinirea funcțiilor sale, Comisia trebuie totuși să asigure ca dreptul la apărare să nu fie compromis în cadrul procedurilor de investigație prealabilă care pot avea un caracter determinant în stabilirea probelor privind caracterul nelegal al comportamentelor întreprinderilor, de natură să angajeze răspunderea acestora [28].

85. Dreptul la apărare se încadrează în drepturile fundamentale care fac parte integrantă din principiile generale de drept a căror respectare este asigurată de către Curte, inspirându-se din tradițiile constituționale comune ale statelor membre, precum și din indicațiile oferite de instrumente internaționale cu privire la care statele membre au colaborat sau la care au aderat, precum Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950 [29].

86. Astfel, în cazul unei solicitări de informații, Comisia nu ar putea să impună unei întreprinderi obligația de a da răspunsuri prin care aceasta ar fi determinată să admită existența încălcării în privința căreia sarcina probei îi revine Comisiei [30].

87. Respectarea dreptului la apărare impune de asemenea ca în, cursul procedurii administrative, întreprinderii în cauză să i se fi oferit

26 — Hotărârea din 2 octombrie 2003, ARBED/Comisia (C-176/99 P, Rec., p. I-10687, punctul 21).

27 — A se vedea Hotărârea din 18 octombrie 1989, Orkem/Comisia (374/87, Rec., p. 3283, punctul 27).

28 — Hotărârea din 21 septembrie 1989, Hoechst/Comisia (46/87 și 227/88, Rec., p. 2859, punctul 15).

29 — A se vedea în acest sens Hotărârea din 28 martie 2000, Krombach (C-7/98, Rec., p. I-1935, punctele 25 și 26), precum și Hotărârea din 6 martie 2001, Connolly/Comisia (C-274/99 P, Rec., p. I-1611, punctele 37 și 38).

30 — A se vedea Hotărârea Orkem/Comisia, citată anterior (punctul 35).

posibilitatea să își exprime în mod util punctul de vedere asupra realității și pertinenței faptelor și circumstanțelor invocate, precum și asupra înscrisurilor reținute de Comisie în susținerea afirmației sale privind existența unei încălcări a tratatului CE [31].

88. În acest sens, Regulamentul nr. 17 prevede să li se transmită părților obiecțiunile printr-o comunicare care trebuie să prevadă, în mod clar, toate elementele esențiale pe care se bazează Comisia în acest stadiu al procedurii. Totuși, această indicație poate fi făcută în mod succint și decizia nu trebuie să fie în mod necesar o copie a expunerii obiecțiunilor [32], întrucât comunicarea privind obiecțiunile constituie un document pregătitor ale cărui aprecieri de fapt și de drept au un caracter pur provizoriu [33]. Pentru acest motiv, Comisia poate și chiar trebuie să țină seama de elementele ce rezultă din procedura administrativă, între altele, pentru a renunța la obiecțiunile care s-ar dovedi neîntemeiate [34].

89. Examinarea diverselor motive invocate de recurente în prezentele recursuri trebuie se facă în lumina acestor considerații.

31 — A se vedea Hotărârea din 7 iunie 1983, Musique Diffusion française și alții/Comisia (100/80-103/80, Rec., p. 1825, punctul 10), precum și Hotărârea din 6 aprilie 1995, BPB Industries și British Gypsum/Comisia (C-310/93 P, Rec., p. I-865, punctul 21).

32 — A se vedea Hotărârea Musique Diffusion française și alții/Comisia, citată anterior (punctul 14).

33 — A se vedea în acest sens Hotărârea din 17 noiembrie 1987, British American Tobacco și Reynolds/Comisia (142/84 și 156/84, Rec., p. 4487, punctul 70).

34 — A se vedea Hotărârea Musique Diffusion française și alții/Comisia, citată anterior (punctul 14).

VIII — Cu privire la motivele întemeiate pe o încălcare a articolului 81 alineatul (1) CE

90. În esență, recurentele au invocat două motive întemeiate, în primul rând, pe o apreciere eronată a condiției privind afectarea comerțului dintre statele membre, prevăzută la articolul 81 alineatul (1) CE, și, în doilea rând, pe o imputare eronată a răspunderii pentru încălcare.

A — *Cu privire la primul motiv, întemeiat pe o apreciere eronată a condiției privind afectarea comerțului dintre statele membre*

91. Potrivit articolului 81 alineatul (1) CE, „[s]unt incompatibile cu piața comună și interzise orice acorduri între întreprinderi, orice decizii ale asocierilor de întreprinderi și orice practici concertate care pot aduce atingere comerțului dintre statele membre și care au ca obiect sau efect împiedicarea, restrângerea sau denaturarea concurenței în cadrul pieței comune”.

92. Condiţiile de aplicabilitate a articolului 81 alineatul (1) CE sunt, aşadar, în primul rând afectarea comerţului dintre statele membre şi, în al doilea rând restrângerea concurenţei [35].

93. Criteriul privind afectarea comerţului dintre statele membre permite să se definească domeniul de aplicare al dreptului comunitar al concurenţei faţă de cel al dreptului statelor membre [36].

94. Curtea s-a pronunţat de mai multe ori asupra principiilor care guvernează aprecierea acestui criteriu.

95. Pentru a fi susceptibile să afecteze comerţul dintre statele membre, Curtea apreciază, potrivit unei formule consacrate, că un acord sau o practică trebuie, pe baza unui ansamblu de elemente obiective de drept sau de fapt, să permită să se prevadă, cu un grad de probabilitate suficient, că poate exercita o influenţă directă sau indirectă, actuală sau potenţială, asupra fluxurilor de schimburi comerciale dintre statele membre, iar aceasta într-un mod în care să creeze temerea că pot constitui un obstacol în calea realizării unei pieţe unice între statele membre [37]. Acesta poate fi în special cazul atunci când acordul împarte piaţa naţională, deviază fluxurile comerciale de la orientarea acestora sau modifică structura concurenţei pe piaţa comună [38].

96. Potrivit Curţii, un efect asupra schimburilor intracomunitare rezultă, aşadar, din reunirea mai multor factori care, consideraţi în mod izolat, nu ar fi în mod necesar determinanţi [39].

97. În această privinţă, Curtea apreciază că nu este necesar să se demonstreze existenţa unei atingeri efective aduse schimburilor şi că este suficientă dovada unei afectări potenţiale [40].

35 — În ceea ce priveşte această a doua condiţie, pentru ca un acord sau o practică concertată să contravină articolului 81 alineatul (1) CE este necesar ca acesta sau aceasta să „ca obiect sau efect împiedicarea, restrângerea sau denaturarea concurenţei în cadrul pieţei comune". Aşadar, trebuie să se verifice, în primul rând, dacă acordul sau practica concertată au un obiect anticoncurenţial. Dacă aceasta este situaţia, precum în prezentele cauze, interdicţia de la articolul 81 alineatul (1) CE se aplică fără a se ţine seama de vreun efect (punctele 426-429 din motivele deciziei în litigiu). Dacă obiectul nu este acela de a restrânge sau de a denatura concurenţa, trebuie să se efectueze o analiză pentru a se stabili dacă rezultă sau nu rezultă un astfel de efect [a se vedea în special Hotărârea Curţii din 28 februarie 1991, Delimitis (C-234/89, Rec., p. I-935, punctul 13), şi Hotărârea Tribunalului din 13 decembrie 2001, Krupp Thyssen Stainless şi Acciai speciali Terni/Comisia (T-45/98 şi T-47/98, Rec., p. II-3757, punctul 152)].

36 — Hotărârea din 23 noiembrie 2006, Asnef-Equifax şi Administración del Estado (C-238/05, Rec., p. I-11125, punctul 33, precum şi jurisprudenţa citată).

37 — Hotărârea din 28 aprilie 1998, Javico (C-306/96, Rec., p. I-1983, punctul 16), precum şi Hotărârea Asnef-Equifax şi Administración del Estado, citată anterior (punctul 34). A se vedea de asemenea Hotărârea din 29 octombrie 1980, van Landewyck şi alţii/Comisia (209/78-215/78 şi 218/78, Rec., p. 3125, punctul 170), precum şi Hotărârea din 17 iulie 1997, Ferriere Nord/Comisia (C-219/95 P, Rec., p. I-4411, punctul 20).

38 — *Idem*.

39 — Hotărârea Asnef-Equifax şi Administración del Estado, citată anterior (punctul 35 şi jurisprudenţa citată).

40 — Hotărârea din 1 februarie 1978, Miller International Schallplatten/Comisia (19/77, Rec., p. 131, punctul 15) şi Hotărârea Ferriere Nord/Comisia, citată anterior (punctul 19). A se vedea de asemenea Hotărârea din 21 ianuarie 1999, Bagnasco şi alţii (C-215/96 şi C-216/96, Rec., p. I-135, punctul 48).

98. În schimb, această atingere trebuie să fie sensibilă [41]. Comisia trebuie să o aprecieze ținând seama, în special de poziția și de importanța părților pe piața produselor în cauză. Astfel, în situația în care un acord nu afectează piața decât în mod nesemnificativ, ținând seama de poziția slabă pe care o ocupă entitățile interesate pe piața produselor în cauză, acestuia nu i se aplică interdicția prevăzută la articolul 81 CE, chiar dacă conține o protecție teritorială absolută [42].

99. În plus, astfel cum a amintit Tribunalul la punctul 164 din hotărârea atacată, este puțin important faptul că influența unei înțelegeri asupra schimburilor este nefavorabilă, neutră sau favorabilă.

100. În prezent, aprecierea temeiniciei argumentelor invocate de recurente trebuie făcută în raport cu aceste principii.

101. În cadrul primului lor motiv, Erste, RZB și, respectiv, ÖVAG susțin că Tribunalul a comis diferite erori de drept apreciind că acordurile din cadrul „clubului Lombard" sunt susceptibile să aducă atingere comerțului dintre statele membre, în sensul articolului 81 CE. Sub rezerva anumitor caracteristici specifice în legătură cu situația fiecăreia, argumentația lor constă, în esență, în a repune în discuție criteriile pe care s-a întemeiat Tribunalul în scopul aprecierii sale.

102. Am organizat diversele critici invocate de recurente în patru aspecte.

103. În susținerea primului aspect, RZB și ÖVAG susțin că Tribunalul a comis o eroare de drept întrucât a statuat că o înțelegere care acoperă teritoriul unui stat membru poate afecta comerțul intracomunitar. În susținerea celui de al doilea aspect, ÖVAG critică Tribunalul pentru că a făcut o analiză globală a efectelor transfrontaliere ale înțelegerii. În continuare, în cadrul celui de al treilea aspect, Erste susține că Tribunalul nu a demonstrat că această înțelegere putea să afecteze în mod semnificativ comerțul intracomunitar. În final, în susținerea celui de al patrulea aspect, ÖVAG critică Tribunalul pentru că nu a efectuat o analiză a efectelor concrete ale înțelegerii asupra pieței.

41 — A se vedea Hotărârea din 9 iulie 1969, Völk (5/69, Rec., p. 295, punctul 5), precum și Hotărârile citate anterior Miller International Schallplatten/Comisia (punctul 15) și Asnef-Equifax și Administración del Estado (punctul 34 și jurisprudența citată).

42 — Hotărârea Javico, citată anterior (punctul 17 și jurisprudența citată).

1. Cu privire la primul aspect al motivului, întemeiat pe o apreciere eronată în ceea ce privește capacitatea unei înțelegeri care acoperă întregul teritoriu național de a afecta în mod semnificativ comerțul dintre statele membre

a) Argumentația părților

104. RZB și ÖVAG susțin că Tribunalul a comis o eroare de drept atunci când a considerat, la punctul 181 din hotărârea atacată, că „există […] *o puternică prezumție* [43] că o practică de restrângere a concurenței aplicată pe întreg teritoriul unui stat membru este susceptibilă să contribuie la împărțirea piețelor și să afecteze schimburile intracomunitare".

105. Pe de o parte, RZB apreciază că Tribunalul face o interpretare simplificată a condiției privind afectarea comerțului dintre statele membre, relativizând semnificația condiției privind efectul de împărțire a piețelor. În ceea ce privește ÖVAG, aceasta arată că Tribunalul face o interpretare extensivă a articolului 81 alineatul (1) CE.

106. Pe de altă parte, RZB consideră că, în speță, condiția privind afectarea comerțului dintre statele membre nu presupune numai o acoperire teritorială, ci necesită de asemenea să se dovedească efectul de împărțire a piețelor. Această probă ar fi necesară. Tribunalul nu ar fi respectat, așadar, jurisprudența comunitară și, în special la punctele 182-184 din hotărârea atacată, semnificația Hotărârii Bagnasco și alții, citată anterior, întrucât a afirmat că simplul fapt că reuniunile ar acoperi întregul teritoriu austriac ar fi suficient pentru a conchide că este afectat comerțul intracomunitar. În această privință recurenta subliniază că serviciile la care se referă reuniunile băncilor erau furnizate, practic fără excepție, la nivel local și că nicio bancă străină nu participa la reuniuni. În plus, în ceea ce privește sarcina probei, Tribunalul ar fi considerat în mod eronat că nu era obligația Comisiei să dovedească existența unui efect de împărțire a piețelor în situația în care o înțelegere acoperă întregul teritoriu al unui stat membru. De asemenea, Tribunalul ar fi comis o eroare de drept la punctele 181 și 186 din hotărârea atacată, întrucât a răsturnat sarcina probei în sensul că a atribuit-o întreprinderilor.

107. ÖVAG adaugă că acestea din urmă nu dispun de mijloace pentru a face o astfel de demonstrație. În plus, faptul că înțelegerea se poate extinde pe întregul teritoriu național nu ar fi un criteriu suficient și Tribunalul ar fi trebuit de asemenea să țină seama de alte criterii, precum particularitățile sectorului bancar.

108. În plus, ÖVAG arată caracterul contradictoriu și insuficient al motivării reținute de Tribunal. Astfel, la punctul 164 din hotărârea atacată, acesta a considerat că efectul de împărțire a piețelor nu este un indiciu puternic care să permită să se constate existența unei afectări a comerțului dintre

43 — Sublinierea noastră.

statele membre, în timp ce la punctul 181 din respectiva hotărâre, acesta ar fi afirmat, dimpotrivă, că există o legătură strânsă între efectul de împărţire a pieţelor al unei înţelegeri şi capacitatea acesteia de a afecta comerţul transfrontalier.

b) Apreciere

109. Apreciem că diversele critici formulate de recurente trebuie să fie respinse.

110. Astfel, considerăm că o înţelegere precum cea în cauză, organizată la nivel naţional între principalele bănci austriece, al cărui obiect este concertarea asupra preţurilor şi comisioanelor bancare poate, prin natura sa, să aducă atingere comerţului dintre statele membre, în sensul articolului 81 alineatul (1) CE.

111. În ceea ce priveşte, în primul rând, aprecierea Tribunalului care figurează la punctul 181 din hotărârea atacată, potrivit căreia ar exista o prezumţie ca un acord aplicat asupra întregului teritoriu al unui stat membru ar fi susceptibil să contribuie la împărţirea pieţelor şi să afecteze schimburile intracomunitare, considerăm că acest raţionament este corect, deşi, în opinia noastră, termenul „prezumţie” nu este adecvat.

112. Într-adevăr, Curtea consideră că faptul că un acord este încheiat între întreprinderi cu sediul în unul şi acelaşi stat membru şi se referă numai la produse sau servicii comercializate în acest stat nu înseamnă totuşi că schimburile în cadrul pieţei interne nu pot fi afectate [44]. Potrivit Curţii, un astfel de acord ar avea dimpotrivă ca efect, prin natura sa, consolidarea împărţirii pieţelor la nivel naţional şi asigurarea unei protecţii a producţiei naţionale, împiedicând astfel întrepătrunderea economică dorită de Tratatul CE, şi ar afecta *a fortiori* schimburile între statele membre [45].

113. Afectarea schimburilor intracomunitare printr-o înţelegere naţională rezultă, aşadar, din natura încălcării, iar nu dintr-o „prezumţie” pe care ar fi formulat-o Curtea.

114. În consecinţă şi în pofida utilizării acestui termen, considerăm că raţionamentul Tribunalului prezentat la punctul 181 din hotărârea atacată nu este afectat de nicio eroare de drept, contrar celor susţinute de RZB şi ÖVAG.

44 — Hotărârea din 26 noiembrie 1975, Groupement des fabricants de papiers peints de Belgique şi alţii/Comisia (73/74, Rec., p. 1491, punctul 25), precum şi Hotărârea Asnef-Equifax şi Administración del Estado, citată anterior (punctul 37 şi jurisprudenţa citată).

45 — Hotărârea Groupement des fabricants de papiers peints de Belgique şi alţii/Comisia, citată anterior (punctul 26), Hotărârea din 11 iulie 1985, Remia şi alţii/Comisia, (42/84, Rec., p. 2545, punctul 22), Hotărârea din 18 iunie 1998, Comisia/Italia (C-35/96, Rec., p. I-3851, punctul 48), Hotărârea din 19 februarie 2002, Wouters şi alţii (C-309/99, Rec., p. I-1577, punctul 95), precum şi Hotărârea Asnef-Equifax şi Administración del Estado, citată anterior (punctul 37 şi jurisprudenţa citată).

115. În aceste condiții, nu putem susține că Tribunalul a făcut astfel o interpretare extensivă a articolului 81 alineatul (1) CE sau o interpretare simplificată a condiției privind afectarea comerțului dintre statele membre.

116. Propunem, așadar, Curții să respingă argumentele invocate în această privință de RZB și ÖVAG.

117. În plus și contrar celor susținute de ÖVAG, considerăm că acest raționament nu este în contradicție cu cele susținute de Tribunal la punctul 164 din hotărârea atacată. Într-adevăr, la punctul menționat, acesta din urmă a arătat pur și simplu că efectele de împărțire a pieței nu erau singurele efecte de care putea să țină seama Comisia pentru a stabili capacitatea unei înțelegeri de a afecta comerțul dintre statele membre.

118. În al doilea rând, în ceea ce privește existența unui efect de împărțire a pieței naționale, contrar celor susținute de RZB și ÖVAG, apreciem că Tribunalul a demonstrat, corespunzător cerințelor legale și ținând seama de particularitățile sectorului bancar, că, dincolo de simpla acoperire teritorială a înțelegerii, aceasta ar risca să ducă la o împărțire a pieței austriece.

119. Într-adevăr, după ce a arătat la punctul 179 din hotărârea atacată că înțelegerea constatată de Comisie acoperea întregul teritoriu național, Tribunalul a constatat, la punctul 183 din această hotărâre, că concertările din cadrul „rețelei Lombard" implicau toate instituțiile de credit din Austria, precum și o gamă foarte largă de produse și servicii bancare, astfel încât acestea „erau susceptibile de a modifica condițiile de concurență în întregul stat membru respectiv". În plus, Tribunalul a arătat la punctele 184 și 185 din hotărârea menționată că nu se putea concluziona în sensul absenței efectului transfrontalier al înțelegerii, în măsura în care rețeaua putuse să contribuie la păstrarea structurii pieței bancare austriece și, în consecință, la menținerea obstacolelor în calea accesului pe piață. Aceste constatări pot fi apreciate de asemenea în lumina analizei Tribunalului prezentate la punctele 111-121 din hotărârea atacată, în care ilustrează, pe baza documentelor a căror analiză nu este repusă în discuție de recurente, scopul urmărit de fiecare dintre reuniuni.

120. În opinia noastră, menținerea obstacolelor în calea accesului pe piață pe care o invocă Tribunalul este suficientă să demonstreze existența unui risc de împărțire a pieței austriece.

121. În primul rând, dincolo de barierele structurale cauzate în special de efectele de rețea creată de cartel, recurentele au ridicat și au consolidat bariere strategice, organizând o concertare atât pe plan național, cât și, în

anumite regiuni, pe plan local, în sectorul bancar, la care nu participă băncile străine, astfel cum recunoaşte de altfel RZB în recursul său [46].

122. În al doilea rând, natura şi caracterul detailat al informaţiilor schimbate între bănci, pe care Tribunalul le evidenţiază la punctele 111-121 din hotărârea atacată, creează, în cadrul unei pieţe care este deja foarte concentrată, o structură de transparenţă care împiedică orice concurenţă ascunsă şi întăreşte obstacolele în calea accesului pe piaţă al întreprinderilor care nu sunt membre [47].

123. În al treilea rând, serviciile bancare în discuţie se referă la activităţi economice care pot avea o influenţă importantă asupra schimburilor între statele membre şi prestarea acestui tip de servicii este, în opinia noastră, un element determinant pentru intrarea pe piaţa financiară a unui stat membru, a băncilor originare din alte state membre. Stabilind rate ale dobânzii debitoare deosebit de scăzute, reducând dobânzile la credite sau stabilind dobânzi la economii deosebit de ridicate, recurentele au reuşit să atragă clientela printr-o politică de creştere şi de reducere concertată a preţurilor şi au putut, aşadar, să descurajeze băncile străine, incapabile să se alinieze la astfel de dobânzi, să intre pe piaţa austriacă sau, în toate situaţiile, au făcut ca pătrunderea acestora pe piaţa naţională să fie mai dificilă sau mai tardivă [48].

124. În al patrulea rând, argumentul RZB întemeiat pe natura pur naţională a anumitor servicii bancare care au fost supuse concertării nu ni se pare pertinent.

125. Într-adevăr, mondializarea activităţilor bancare, utilizarea noilor tehnologii în prestarea serviciilor financiare şi implantarea pieţei bancare unice au facilitat realizarea operaţiunilor bancare între statele membre [49]. Putem astfel să ne imaginăm că un client german se adresează unei bănci stabilite în Austria pentru a încheia cu aceasta un contract de deschidere a unei linii de credit în contul curent dacă respectivele condiţii oferite de această bancă i se par mai favorabile decât condiţiile aplicate de băncile stabilite în Germania. În acelaşi mod, o bancă dintr-un alt stat membru poate dori să furnizeze servicii bancare în Austria la plecarea din statul său de origine sau prin intermediul unor filiale sau al unor sucursale pe care le va deschide pe teritoriul austriac. Realizarea completă a pieţei interne prin intermediul libertăţii de stabilire [50], al liberei prestări a serviciilor,

46 — Punctul 6.

47 — A se vedea punctul 160 din hotărârea atacată.

48 — A se vedea în special argumentele care figurează la punctul 431 din motivarea deciziei în litigiu.

49 — Trebuie să se amintească în această privinţă că A doua directivă 89/646/CEE a Consiliului din 15 decembrie 1989 privind coordonarea actelor cu putere de lege şi a actelor administrative referitoare la iniţierea şi exercitarea activităţii instituţiilor de credit şi de modificare a Directivei 77/780/CEE (JO L 386, p. 1), astfel cum a fost modificată prin Directiva 95/26/CE a Parlamentului European şi a Consiliului din 29 iunie 1995 (JO L 168, p. 7, Ediţie specială, 06/vol. 2, p. 180), a făcut mai uşor accesul băncilor europene la pieţele bancare ale statelor membre, altele decât statul lor de origine, armonizând condiţiile de exercitare a activităţii bancare, stabilind un principiu de recunoaştere reciprocă a autorizaţiilor de exercitare a activităţii bancare care sunt eliberate instituţiilor de credit de statele membre şi organizând controlul acestora numai de statul membru de origine.

50 — În temeiul articolului 43 CE instituţiile de credit beneficiază de libertate de stabilire în aceeaşi măsură ca toţi operatorii economici.

al liberei circulaţii a capitalurilor [51], precum şi în cadrul politicii economice şi monetare favorizează, în opinia noastră, comunitarizarea tuturor serviciilor financiare. Într-un astfel de context ni se pare, aşadar, dificil să admitem ca unele concertări referitoare la servicii bancare de natură pur naţională să nu poată afecta schimburile comerciale dintre statele membre.

126. În consecinţă, considerăm că Tribunalul nu a comis nicio eroare de drept, prin faptul că a statuat, la punctual 186 din hotărârea atacată, că acordul în cauză ar fi putut avea efecte de împărţire a pieţei şi ar fi fost susceptibil să afecteze comerţul dintre statele membre.

127. În plus, nici faptul că Tribunalul ar fi putut să considere, la acelaşi punct, că recurentele nu au răsturnat „prezumţia" potrivit căreia înţelegerea ar fi putut avea astfel de efecte nu poate să facă obiectul criticilor.

128. Contrar celor susţinute de RZB, Tribunalul nu a răsturnat sarcina probei atribuind-o recurentelor. În această privinţă, trebuie să se amintească faptul că, în ceea ce priveşte administrarea probei cu privire la o încălcare a articolului 81 alineatul (1) CE, Comisiei îi revine obligaţia de a face dovada încălcărilor pe care le constată şi de a stabili elementele de probă adecvate în vederea demonstrării, în mod temeinic, a existenţei faptelor constitutive ale unei încălcări [52]. În schimb, întreprinderii urmărite de Comisie îi revine obligaţia să se apere în cadrul procedurii contradictorii şi să demonstreze că nu sunt întrunite condiţiile prevăzute la articolul 81 alineatul (1) CE. Or, astfel cum arată Tribunalul la punctul 154 din hotărârea atacată, Comisia a apreciat capacitatea „reţelei Lombard" de a afecta comerţul dintre statele membre, apreciind în special că înţelegerea modifica respectivele condiţii de concurenţă în toată Austria şi era de natură să influenţeze deciziile privind accesul pe piaţă al băncilor străine. Tribunalul a constatat atunci numai faptul că recurentele nu au reuşit să demonstreze că constatarea la care ajunsese Comisia era eronată.

129. În măsura în care, în opinia noastră, Tribunalul nu a răsturnat sarcina probei, considerăm că argumentul ÖVAG, întemeiat pe faptul că recurentele nu ar avea mijloacele să demonstreze lipsa împărţirii pieţei, nu este pertinent.

51 — Sectorul bancar beneficiază de asemenea, în temeiul articolului 49 CE, de libertatea de a presta servicii, cu posibilitatea de a furniza astfel de servicii unor persoane stabilite în alte state membre, fără nicio discriminare. În plus, trebuie să se amintească faptul că, în temeiul articolului 51 alineatul (2) CE, liberalizarea serviciilor bancare şi de asigurări asociate fluxurilor de capitaluri trebuie să se realizeze concomitent cu liberalizarea circulaţiei capitalurilor.

52 — A se vedea în această privinţă Hotărârea Baustahlgewebe/Comisia, citată anterior (punctul 58), şi Hotărârea din 8 iulie 1999, Comisia/Anic Partecipazioni (C-49/92 P, Rec., p. I-4125, punctul 86). A se vedea de asemenea articolul 2 din Regulamentul nr. 1/2003 care precizează că, în orice procedură naţională sau comunitară de aplicare a articolului 81 CE, sarcina probei unei încălcări a articolului 81 alineatul (1) CE revine părţii sau autorităţii care invocă încălcarea.

130. În lumina tuturor acestor considerații, suntem de părere că Tribunalul a apreciat în mod corect capacitatea înțelegerii în discuție de a afecta comerțul intracomunitar și a motivat suficient raționamentul său cu privire la această problemă.

131. În consecință, propunem Curții să respingă primul aspect al acestui motiv ca fiind neîntemeiat.

2. Cu privire la al doilea aspect al motivului, întemeiat pe o apreciere eronată a Tribunalului cu privire la o examinare globală a efectelor transfrontaliere ale înțelegerii

a) Argumentația părților

132. ÖVAG susține că Tribunalul a comis o eroare de drept întrucât a considerat că Comisia putea să facă o analiză globală a efectelor transfrontaliere ale diferitelor reuniuni bancare. Potrivit ÖVAG, capacitatea diferitelor reuniuni de a afecta comerțul dintre statele membre ar fi trebuit să fie apreciată în mod separat, pentru fiecare dintre acestea.

133. În susținerea acestei concluzii, ÖVAG formulează două critici.

134. Prima critică se întemeiază pe o aplicare și pe o apreciere eronate ale jurisprudenței comunitare.

135. Pe de o parte, Tribunalul ar fi comis o eroare de drept prin faptul că nu a examinat în mod separat și în conformitate cu Hotărârea VGB și alții/Comisia [53] efectele asupra schimburilor intracomunitare ale reuniunilor aferente unei activități distincte. În plus și în cazul în care diferitele reuniuni ar constitui o încălcare unică, ÖVAG consideră că nu se poate trage concluzia existenței unei legături directe între acordurile negociate în cadrul acestor reuniuni, contrar celor statuate de Tribunal la punctul 170 din hotărârea atacată.

136. Pe de altă parte, Tribunalul ar fi apreciat în mod incorect jurisprudența Curții, astfel cum rezultă din Hotărârea Bagnasco și alții, citată anterior, la punctul 171 din hotărârea atacată. În această cauză, Curtea ar fi efectuat o examinare separată a clauzelor referitoare la două operațiuni bancare distincte, chiar dacă acestea erau cuprinse în condiții bancare uniforme și chiar dacă se refereau la același serviciu bancar.

53 — Hotărârea Tribunalului din 14 mai 1997 (T-77/94, Rec., p. II-759).

137. Cea de a doua critică se întemeiază pe o definiție incorectă a pieței produselor în cauză.

138. Pe de o parte, ÖVAG critică raționamentul Tribunalului de la punctul 172 din hotărârea atacată, potrivit căruia „definiția pieței în cauză nu are același rol după cum este vorba despre aplicarea articolului 81 CE sau a articolului 82 CE". Acest raționament nu ar fi motivat și în plus ar fi eronat. Recurenta susține într-adevăr că delimitarea pieței relevante trebuie să fie efectuată în temeiul acelorași criterii, indiferent de procedură. În plus, potrivit recurentei, critica formulată împotriva definiției pieței relevante reținută de Comisie are o dimensiune juridică autonomă față de criticile referitoare la afectarea comerțului dintre satele membre în contextul aplicării articolului 81 CE. Prin acest argument, ÖVAG urmărește să demonstreze că Comisia și Tribunalul ar fi trebuit să aprecieze efectul asupra comerțului al acordurilor încheiate în cadrul diferitelor reuniuni, în baza unei definiții mai stricte a piețelor relevante.

139. Pe de altă parte, ÖVAG arată o contradicție, în primul rând, între punctul 174 din hotărârea atacată, în care Tribunalul recunoaște că „diferitele servicii bancare vizate de acorduri nu sunt substituibile unele cu altele" și, în al doilea rând, punctul 175 din aceeași hotărâre, în care acesta ar afirma că „Comisia nu era obligată să examineze în mod separat piețele diferitelor produse bancare vizate de reuniuni".

140. În final, ÖVAG contestă temeinicia analogiei făcute de Tribunal, la punctul 175 din hotărârea atacată, cu Hotărârea din 21 februarie 1995, SPO și alții/Comisia [54], în măsura în care în această cauză recurenta este cea care dăduse definiția pieței relevante, preluată de Comisie.

b) Apreciere

i) Cu privire la prima critică, întemeiată pe o aplicare și pe o interpretare eronate ale jurisprudenței comunitare

— În ceea ce privește Hotărârea VGB și alții/Comisia

141. Recurentele îi impută, în esență, Tribunalului că nu a examinat separat și în conformitate cu Hotărârea VGB și alții/Comisia, citată anterior, efectele asupra comerțului intracomunitar ale reuniunilor aferente unei activități distincte.

142. Considerăm că această critică nu este întemeiată.

54 — T-29/92, Rec., p. II-289.

143. Dintr-o jurisprudență constantă rezultă că afectarea schimburilor intracomunitare se apreciază pe baza unui ansamblu de elemente obiective de drept sau de fapt care, luate separat, nu ar fi în mod necesar determinante [55]. Curtea ia în considerare particularitățile acordului, și anume natura sa, produsele la care se referă acesta, precum și poziția și importanța părților la acest acord pe piață [56]. Curtea ține de asemenea seama de contextul economic și juridic în care se situează acordul menționat și în care poate concura, împreună cu altele, la crearea unui efect cumulativ asupra jocului concurenței [57].

144. În Hotărârea Windsurfing International/Comisia [58], Curtea a amintit că articolul 81 alineatul (1) CE nu impune ca toate clauzele unui acord, luate în sine, să poată afecta comerțul intracomunitar. Potrivit Curții, dreptul comunitar al concurenței se aplică acordurilor între întreprinderi care sunt susceptibile să afecteze comerțul dintre statele membre. În opinia Curții, numai în cazul în care acordul, luat în ansamblu, poate afecta comerțul trebuie să se analizeze care sunt clauzele acordului care au ca obiect sau ca efect restrângerea sau denaturarea jocului concurenței [59].

145. Pe baza acestei jurisprudențe, Tribunalul a judecat cauza în care s-a pronunțat Hotărârea VGB și alții/Comisia, citată anterior. În această cauză, Tribunalul era invitat să se pronunțe cu privire la compatibilitatea cu articolul 81 alineatul (1) CE a două tipuri de acorduri referitoare la oferta de produse de floricultură, încheiate de o cooperativă care îi regrupa pe cultivatorii olandezi de flori.

146. Primul tip de acorduri se referea la contracte comerciale încheiate între cooperativă și distribuitorii stabiliți în incinta acesteia, în vederea exportului de produse floricole olandeze. Aceste contracte erau încheiate pe baza unei reglementări a cooperativei și stabileau drepturile și obligațiile locatarului cu privire la expunerea și vânzarea florilor tăiate în clădirea cooperativei. Contractele menționate prevedeau, în special, plata de redevențe și stabileau obligații privind cumpărarea. În decizia respectivă Comisia a apreciat că aceste contracte se încadrau într-un ansamblu de decizii și acorduri similare cu privire la oferta de produse de floricultură care, împreună, restrângeau concurența contrar articolului 81 alineatul (1) CE. Într-adevăr, aceste acorduri făceau mai dificilă pătrunderea pe piața națională olandeză a concurenților veniți din alte state membre. În Hotărârea VGB și alții/Comisia, citată anterior, Tribunalul a confirmat abordarea Comisiei și s-a pronunțat, pe baza Hotărârii Windsurfing International/Comisia, citată anterior, în sensul că, din moment ce contractele comerciale făceau parte integrantă din reglementarea emisă de cooperativă, nu avea importanță faptul că, luate separat, acestea afectează sau nu afectează într-o măsură suficientă comerțul dintre statele membre.

55 — Hotărârea din 15 decembrie 1994, DLG (C-250/92, Rec., p. I-5641, punctul 54), precum și Hotărârile citate anterior van Landewyck/Comisia (punctul 170), Remia și alții/Comisia (punctul 22), Ferriere Nord/Comisia (punctul 20), Javico (punctul 16), Bagnasco și alții (punctul 47) și British Sugar/Comisia (punctul 27).

56 — A se vedea în special Hotărârea din 25 noiembrie 1971, Béguelin Import (22/71, Rec., p. 949, punctul 18), și Hotărârea Javico, citată anterior (punctul 17).

57 — Hotărârea VGB și alții/Comisia, citată anterior (punctul 140).

58 — Hotărârea din 25 februarie 1986 (193/83, Rec., p. 611).

59 — Punctul 96.

147. Cel de al doilea tip de acorduri, și anume „acordurile Cultra", se refereau la cinci contracte individuale de cumpărare exclusivă, încheiate între cooperativă și cinci angrosiști olandezi stabiliți în incinta acesteia. Aceștia din urmă se angajau să cumpere exclusiv de la cooperativă produse de origine olandeză în vederea revânzării către mici detailiști, excluși de la vânzările la licitație sub forma „cash and carry". Potrivit Tribunalului, aceste acorduri nu aveau legătură directă cu celelalte aspecte din reglementarea cooperativei. Într-adevăr, acestea nu constituiau o parte esențială a acestei reglementări cu privire la vânzările la licitație sau a aprovizionării directe de la distribuitori, în special în vederea exportului produselor respective, dar se încadrau mai degrabă într-o activitate suplimentară și distinctă, și anume revânzarea produselor cooperativei către detailiști, prin metoda „cash and carry". În acest context și ținând seama de particularitățile acestor acorduri s-a pronunțat Tribunalul în sensul că trebuia să se aprecieze influența acestora asupra schimburilor intracomunitare în mod izolat, iar nu în cadrul general al reglementării elaborate de cooperativă.

148. În lumina acestor elemente a putut Tribunalul să arate în mod corect, la punctul 168 din hotărârea atacată, că „efectele asupra comerțului dintre statele membre ale unor acorduri între care există o legătură directă și care fac parte integrantă dintr-un ansamblu trebuie să fie examinate în comun, în timp ce acordurile între care nu există o legătură directă și care se referă la activități distincte trebuie să facă obiectul unei examinări separate". Această concluzie este în întregime conformă cu jurisprudența citată anterior.

149. Astfel, problema este dacă, precum în cazul „acordurilor Cultra", Tribunalul era obligat să examineze efectele concertărilor intervenite în cadrul reuniunilor specifice ale „rețelei Lombard" asupra comerțului.

150. Nu credem acest lucru.

151. Concertările intervenite în cadrul reuniunilor tehnice sau specializate din „rețeaua Lombard" vizau în mod efectiv produse și operațiuni bancare specifice. Cu toate acestea și contrar „acordurilor Cultra" menționate în Hotărârea VGB și alții/Comisia, citată anterior, aceste reuniuni se înscriau într-un acord global care a implicat aproape toate instituțiile de credit austriece și s-a întins pe mai mulți ani, precum și pe toată gama de produse și servicii bancare oferite în Austria. Astfel cum a recunoscut Tribunalul la punctele 111-125 din hotărârea atacată, aceste concertări constituiau o încălcare unică, ceea ce, în opinia noastră este determinant. Aceste acorduri se înscriau într-un plan de ansamblu, și anume „rețeaua Lombard", caracterizat printr-o serie de eforturi care urmăreau un singur scop economic, și anume eliminarea jocului concurenței în sectorul serviciilor bancare. ÖVAG nu contestă acest aspect. Reuniunile erau foarte strâns legate între ele, atât în ceea ce privește conținutul, cât și pe plan organizațional, și „clubul Lombard" este cel care adopta deciziile fundamentale, pregătite de aceste reuniuni și care soluționa problemele de disciplină privind respectarea acordurilor.

152. Într-o astfel de ipoteză în care înțelegerea a fost calificată drept încălcare unică, ni s-ar părea, așadar, cu totul artificial și incoerent să împărțim această înțelegere în funcție de obiectul specific al fiecărei reuniuni, iar aceasta în scopul de a se aprecia efectele pe care le poate antrena asupra comerțului intracomunitar. În această situație, respectiva apreciere trebuie, în opinia noastră, să se efectueze global, având în vedere totalitatea concertărilor intervenite în cadrul reuniunilor.

153. În aceste condiții, nu putem decât să împărtășim raționamentul Tribunalului prezentat la punctul 170 din hotărârea atacată, potrivit căruia între acordurile care constituie o încălcare unică există o legătură care justifică și necesită o examinare de ansamblu a capacității de a afecta comerțul intracomunitar.

154. Criticile formulate în această privință de ÖVAG trebuie așadar, în opinia noastră, să fie respinse.

155. În lumina celor ce precedă, considerăm că Tribunalul nu a comis nicio eroare de drept în interpretarea Hotărârii VGB și alții/Comisia, citată anterior.

— În ceea ce privește Hotărârea Bagnasco și alții

156. ÖVAG susține că, la punctul 171 din hotărârea atacată, Tribunalul a aplicat și a interpretat Hotărârea Bagnasco și alții, citată anterior, în mod incorect.

157. În această cauză, Curtea era invitată să se pronunțe, cu titlu preliminar, cu privire la compatibilitatea cu articolul 81 alineatul (1) CE a anumitor condiții bancare uniforme pe care asociația italiană a băncilor le impunea membrilor săi la încheierea contractelor referitoare la deschiderea unui credit în contul curent și la garantarea generală. Prima clauză în discuție le permitea băncilor, în contractele privind deschiderea unui credit în contul curent, să modifice în orice moment rata dobânzii având în vedere schimburile pe piața monetară, iar aceasta prin intermediul unei comunicări afișate la sediile acestora. Cea de a doua clauză se referea la modalitățile de garantare generală care trebuiau să garanteze deschiderea unui credit în contul curent. Curtea a făcut o examinare separată a fiecăreia dintre aceste clauze.

158. În recursul introdus, ÖVAG consideră că obiecția prezentată de Tribunal pentru a nu urma această jurisprudență este eronată. Într-adevăr, aceasta a considerat că în Hotărârea Bagnasco și alții, citată anterior, nu s-a pus problema unei examinări globale a efectelor transfrontaliere ale condițiilor bancare în discuție, în măsura în care, pentru prima clauză, condițiile bancare

uniforme nu aveau ca obiect sau ca efect să restrângă concurenţa, în timp ce a doua clauză privind garantarea generală nu era susceptibilă să afecteze comerţul dintre statele membre.

159. Nu considerăm că motivele prezentate de Tribunal pentru a se distanţa de jurisprudenţa rezultată din Hotărârea Bagnasco şi alţii, citată anterior, sunt în întregime justificate.

160. Într-adevăr, astfel cum am arătat la punctul 92 din prezentele concluzii, criteriul privind afectarea comerţului dintre statele membre este o condiţie de aplicabilitate a articolului 81 CE şi un element constitutiv al încălcării prevăzute de dispoziţia menţionată.

161. În consecinţă, dacă s-a constatat că una dintre cele două clauze nu este susceptibilă să afecteze comerţul intracomunitar, atunci aceasta nu intră în domeniul de aplicare al articolului 81 CE şi, aşadar, nu se pune problema unei examinări globale a efectelor transfrontaliere ale condiţiilor bancare.

162. În aceste împrejurări, considerăm că Tribunalul nu a comis nicio eroare de drept în interpretarea Hotărârii Bagnasco şi alţii, citată anterior, şi, în consecinţă, propunem Curţii să respingă această critică.

ii) Cu privire la caracterul eronat, insuficient şi contradictoriu al analizei Tribunalului privind definiţia pieţei relevante

— Cu privire la modul în care Tribunalul apreciază criticile întemeiate pe o definiţie incorectă a pieţei relevante

163. În recursul introdus, ÖVAG repune în discuţie modul în care instanţa comunitară apreciază criticile formulate împotriva definiţiei pieţei relevante reţinute de Comisie în scopul aplicării articolului 81 alineatul (1) CE.

164. ÖVAG vizează în special punctul 172 din hotărârea atacată. Aceasta critică mai întâi raţionamentul Tribunalului potrivit căruia „definiţia pieţei în cauză nu are acelaşi rol după cum este vorba despre aplicarea articolului 81 CE sau a articolului 82 CE". Recurenta contestă, în continuare, analiza Tribunalului conform căreia „criticile formulate împotriva definiţiei pieţei reţinute de Comisie nu ar putea avea o dimensiune autonomă faţă de cele privind afectarea comerţului dintre statele membre şi atingerea adusă concurenţei". Acest raţionament ar fi lipsit de motivare şi eronat în drept.

165. Deşi împărtăşim, în parte, critica formulată de ÖVAG, apreciem că această critică este inoperantă în măsura în care nu poate să conducă la o nelegalitate a hotărârii atacate.

166. Într-adevăr, la punctul 172 din hotărârea atacată, Tribunalul nu a făcut decât să amintească, cu titlu preliminar, jurisprudența comunitară pe care recurenta o repune în discuție în mod întemeiat. Cu toate acestea, amintirea acestei jurisprudențe nu a avut consecință asupra urmării argumentației Tribunalului, întrucât acesta a examinat, la punctele 173-175 din hotărârea atacată, contestația ÖVAG cu privire la definiția pieței reținută de Comisie.

167. Cu toate acestea, dorim să formulăm câteva remarci asupra argumentației pe care a adoptat-o Tribunalul la punctul 172 din hotărârea atacată, în măsura în care împărtășim, în parte, rezervele formulate de recurentă.

168. Într-adevăr, deși argumentația Tribunalului se întemeiază pe jurisprudența sa constantă [60] considerăm că definiția pieței relevante joacă, dimpotrivă, același rol după cum este vorba despre aplicarea articolului 81 CE care interzice înțelegerile anticoncurențiale, a articolului 82 CE care interzice abuzurile de poziție dominantă sau și a Regulamentului (CEE) nr. 4064/89 al Consiliului din 21 decembrie 1989 privind controlul operațiunilor de concertare economică între întreprinderi [61]. Se schimbă numai natura comportamentului examinat de Comisie și utilitatea de a efectua o delimitare a pieței.

169. În aceste trei proceduri, definiția pieței relevante permite identificarea și definirea perimetrului în interiorul căruia se exercită concurența între întreprinderi pentru a înțelege mai bine funcționarea pieței. Această definiție, atât la nivelul produselor, cât și la nivelul dimensiunii geografice a pieței relevante, trebuie să permită să se stabilească dacă există concurenți reali pe această piață, capabili să evalueze comportamentul întreprinderilor în cauză sau să le împiedice să acționeze independent de presiunile pe care le exercită o concurență efectivă.

170. O definiție adecvată a pieței relevante este, așadar, o condiție prealabilă și necesară pentru a stabili un comportament pretins anticoncurențial, fie în temeiul articolului 81 CE sau 82 CE, fie în temeiul Regulamentului nr. 4064/89 [62]. Comisia a prezentat de altfel principiile de bază și elementele de apreciere pe care se bazează pentru a defini piața relevantă, într-o comunicare adoptată la 9 decembrie 1997 [63]. În această comunicare, Comisia stabilește o metodă de bază și criterii de apreciere care sunt aplicabile, fără distincție, celor trei tipuri de proceduri.

60 — Hotărârea Tribunalului din 15 martie 2000, Cimenteries CBR și alții/Comisia (T-25/95, T-26/95, T-30/95-T-32/95, T-34/95-T-39/95, T-42/95-T-46/95, T-48/95, T-50/95-T-65/95, T-68/95-T-71/95, T-87/95, T-88/95, T-103/95 și T-104/95, Rec., p. II-491, punctul 833), Hotărârea Tribunalului din 6 iulie 2000, Volkswagen/Comisia (T-62/98, Rec., p. II-2707, punctul 230), precum și Hotărârea Tribunalului din 11 decembrie 2003, Adriatica di Navigazione/Comisia (T-61/99, Rec., p. II-5349, punctul 27).

61 — JO 1990, L 257, p. 13.

62 — Hotărârea Tribunalului din 10 martie 1992, SIV și alții/Comisia (T-68/89, T-77/89 și T-78/89, Rec., p. II-1403, punctul 159).

63 — Comunicarea Comisiei privind definirea pieței relevante în sensul dreptului comunitar al concurenței (JO 1997, C 372, p. 5, Ediție specială, 08/vol. 3, p. 60, denumită în continuare „comunicarea privind definiția pieței”).

171. În schimb, astfel cum rezultă din comunicarea menționată privind definiția pieței, Comisia poate să aplice aceste criterii cu flexibilitate și pragmatism și să le ajusteze în funcție de natura problemei de concurență în discuție, de caracteristicile produselor relevante, precum și de obiectivele pe care le urmărește [64]. Astfel, după cum arată Comisia la punctul 25 din comunicarea privind definiția pieței, decizia se ia pe baza unui anumit număr de criterii și de elemente diferite, anumite tipuri de elemente fiind, în anumite cazuri, determinante, în funcție de specificul sectorului sau de serviciile considerate, în timp ce în alte situații se pot dovedi lipsite de interes.

172. Modul în care Comisia definește piața va depinde, așadar, de natura problemei privind concurența în cauză și de specificul anumitor piețe. În acest sens, definiția pieței este un instrument care îi permite Comisiei să își exercite controlul în funcție de obiectul articolului 81 CE sau 82 CE.

173. În cadrul articolului 82 CE, instanța comunitară consideră că definiția pieței relevante constituie o etapă prealabilă indispensabilă pentru a aprecia existența unei poziții dominante a întreprinderii [65], ceea ce este necesar înainte de a analiza existența unui abuz.

64 — Punctele 10 și 25 din comunicarea privind definiția pieței.

65 — Hotărârea SPO și alții/Comisia, citată anterior.

174. Dimpotrivă, în contextul articolului 81 alineatul (1) CE, aceasta apreciază că nu se impune o definiție prealabilă a pieței relevante în situația în care acordul în litigiu are în sine un obiect anticoncurențial, și anume în situația în care Comisia a putut să concluzioneze în mod corect, fără o delimitare prealabilă a pieței, că acordul în discuție denatura concurența și era susceptibil să afecteze în mod semnificativ comerțul dintre statele membre [66]. În acest caz, instanța comunitară are în vedere acordurile cele mai grave, interzise în mod explicit de articolul 81 alineatul (1) literele (a)-(e) CE. Tocmai în această ipoteză, menționată la punctul 172 din hotărârea atacată, instanța comunitară consideră că acele critici întemeiate pe o definiție incorectă a pieței sunt inoperante și, în opinia noastră, tocmai în acest aspect constă diferența față de procedura urmată în temeiul articolului 82 CE [67].

175. În schimb, în afara unei astfel de ipoteze, instanța comunitară consideră că definirea pieței este o etapă prealabilă necesară pentru a permite Comisiei să stabilească dacă acordul are ca obiect sau ca efect să restrângă

66 — Astfel, amintim că o practică anticoncurențială poate de asemenea, numai prin obiectul său, să intre în domeniul de aplicare al articolului 81 alineatul (1) CE. A se vedea pentru exemplificare Hotărârea Cimenteries CBR și alții/Comisia, citată anterior (punctul 1094), și Hotărârea Tribunalului din 25 octombrie 2005, Groupe Danone/Comisia (T-38/02, Rec., p. II-4407, punctul 99).

67 — Apreciem că această jurisprudență este contestabilă din punctul de vedere al drepturilor și al securității juridice a întreprinderilor. În situația în care Comisia adoptă o decizie în care constată participarea întreprinderilor la o încălcare complexă, colectivă și neîntreruptă, precum cea adoptată în prezentele cauze, aceasta trebuie, în opinia noastră, să ia în considerare faptul că această decizie poate să antreneze răspunderea personală a fiecăruia dintre destinatari, ținând seama de participarea acestora la încălcare, care trebuie să fie în mod clar delimitată. Întrucât decizia menționată putea să antreneze consecințe pe plan civil, Comisia ar trebui, în opinia noastră, să examineze și să definească în mod precis piața relevantă în decizia sa.

concurența și dacă este susceptibil să afecteze comerțul dintre statele membre [68].

176. Într-adevăr, delimitarea pieței permite în special informarea cu privire la natura produsului în cauză și stabilirea cotei de piață a întreprinderilor în cauză. Pe de o parte, aceasta permite să se analizeze efectele pe care un acord le produce în privința concurenței. Comisia este astfel în măsură să cunoască dacă concurența este restrânsă în mod nesemnificativ sau dacă, dimpotrivă, acordul poate beneficia de o exceptare, în temeiul articolului 81 alineatul (3) litera (b) CE sau în temeiul unui regulament de exceptare pe categorii [69], sau dacă acesta constituie un acord de importanță minoră [70]. Pe de altă parte, aceasta permite informarea cu privire la capacitatea acordului de a afecta comerțul dintre statele membre.

177. În această măsură consideră instanța comunitară, astfel cum rezultă din cuprinsul punctului 172 din hotărârea atacată, că obiecțiunile întemeiate pe o delimitare incorectă a pieței nu au o „dimensiune autonomă" față de cele privind atingerea adusă concurenței și afectarea comerțului dintre state membre [71]. Cu alte cuvinte, argumentele potrivit cărora Comisia ar fi comis o eroare de apreciere în definirea pieței sunt luate în considerare în cadrul analizei argumentelor cu privire la atingerea adusă concurenței și la afectarea schimburilor comerciale între statele membre.

— Cu privire la caracterul insuficient și contradictoriu al motivării

178. ÖVAG susține că hotărârea atacată, în special punctele 174 și 175 din aceasta, este viciată de o motivare insuficientă și contradictorie.

179. Într-adevăr, în timp ce la punctul 174 din hotărârea atacată Tribunalul recunoaște că diferitele prestații bancare avute în vedere de acorduri nu sunt substituibile unele prin altele, la punctul 175 din hotărârea menționată admite că Comisia nu era obligată să examineze în mod separat pieţele acestor diferite produse bancare.

180. Apreciem că această critică este nefondată.

68 — Ordonanța din 16 februarie 2006, Adriatica di Navigazione/Comisia (C-111/04 P, punctul 31).

69 — A se vedea în special Regulamentul (CE) nr. 2659/2000 al Comisiei din 29 noiembrie 2000 privind aplicarea articolului 81 alineatul (3) din tratat unor categorii de acorduri de cercetare și dezvoltare (JO L 304, p. 7, Ediție specială, 08/vol. 1, p. 82).

70 — Comunicarea Comisiei privind acordurile de importanță minoră care nu restrâng în mod semnificativ concurența în sensul articolului 81 alineatul (1) din Tratatul de instituire a Comunității Europene (*de minimis*) (JO 2001, C 368, p. 13, Ediție specială, 08/vol. 4, p. 26).

71 — A se vedea în special Hotărârea Cimenteries CBR și alții/Comisia, citată anterior (punctul 834 și jurisprudența citată).

181. Într-adevăr, Tribunalul a explicat în mod corect raţiunile pentru care nu ar trebui să se reţină o definiţie strictă a pieţei, întemeiată numai pe caracterul substituibil al produselor în cauză. Aşa cum Tribunalul a arătat în mod întemeiat, o astfel de definiţie ar fi fost artificială în acest sector de activitate în măsura în care, pe de o parte, cea mai mare parte a clienţilor cer de la banca lor un ansamblu de servicii bancare şi în care, pe de altă parte, o concurenţă între bănci este susceptibilă să afecteze totalitatea acestor servicii. Este adevărat, astfel cum arată ÖVAG în recursul său, că un anumit număr de clienţi se poate adresa unei alte bănci în vederea obţinerii unui serviciu mai special, de exemplu un împrumut. Cu toate acestea, în majoritatea cazurilor, fiecare persoană dispune de un cont la o bancă, pornind de la care sunt oferite numeroase servicii precum eliberarea de instrumente de plată (carduri bancare, plăţi şi viramente), care îi permit clientului să efectueze operaţiuni în contul său (credit sau debit) prin intermediul dobânzilor şi comisioanelor practicate de bancă. Aşadar, este evident, astfel cum arată Tribunalul, că o analiză separată nu ar permite să se determine în totalitate efectele acordului în cauză.

182. Or, astfel cum am arătat la punctul 171 din prezentele concluzii, Comisia poate să aplice criteriile definite în comunicarea cu privire la definiţia pieţei, printre care figurează caracterul substituibil al produselor, cu flexibilitate şi pragmatism şi să le pondereze în funcţie de natura problemei privind concurenţa în cauză, de specificul serviciilor analizate, precum şi de obiectivele pe care le urmăreşte [72].

183. Or, în prezentele cauze, ţinând seama de modul în care a fost pus în aplicare acest acord, este limpede, în opinia noastră, că o analiză separată a pieţelor diferitelor produse bancare nu ar fi permis să se evalueze amploarea acestora, precum şi importanţa acordului menţionat şi, în mod evident, nu ar fi reflectat realitatea.

184. De altfel, faţă de importanţa gamei de produse şi de servicii bancare pe care a acoperit-o „reţeaua Lombard", nu este exclus, astfel cum a arătat Tribunalul, ca afectarea intracomunitară să poată fi indirectă şi ca piaţa pe care se poate produce să nu fie în mod necesar identică cu piaţa produselor sau a serviciilor bancare pe care părţile au acţionat concertat. În ceea ce priveşte, de exemplu, rata anuală efectivă globală pe care trebuie să o stabilească fiecare bancă în oferta sa de creditare, aceasta este calculată nu numai pe baza ratei dobânzii debitoare, ci şi pe baza

72 — Comisia recunoaşte de altfel, la punctul 22 din comunicarea privind definiţia pieţei, că, în anumite sectoare, precum cel al hârtiei, în care consumatorii consideră că diferenţele de calitate nu sunt substituibile, aceasta nu defineşte o piaţă distinctă pentru fiecare calitate de hârtie şi pentru fiecare utilizare a acesteia. Într-o astfel de situaţie, diversele calităţi de hârtie sunt regrupate într-o unică şi aceeaşi piaţă şi vânzările acestora sunt cumulate pentru a evalua importanţa pieţei.

cheltuielilor suplimentare, precum cheltuielile legate de gestionarea dosarului, cheltuielile cu asigurarea și cele legate de eliberarea unui card de plată.

185. În aceste condiții, apreciem că Tribunalul a prezentat corespunzător cerințelor legale motivele pentru care a apreciat că Comisia nu era obligată să examineze separat piețele diferitelor produse bancare vizate de reuniuni, în pofida faptului că produsele în cauză nu sunt substituibile. În acest context, considerăm că motivarea Tribunalului, prezentată la punctele 174 și 175 din hotărârea atacată, nu ar putea să facă obiectul niciunei critici.

— Cu privire la referirea eronată la Hotărârea SPO și alții/Comisia

186. ÖVAG contestă temeinicia analogiei făcute de Tribunal la punctul 175 din hotărârea atacată cu Hotărârea SPO și alții/Comisia, citată anterior, ținând seama de faptul că, în această cauză, Comisia ar fi reținut definiția pieței propusă de recurentă.

187. Această critică nu ni se pare în niciun caz relevantă și, în consecință, propunem Curții să o respingă.

188. În lumina celor precedente, apreciem că, prin faptul că s-a pronunțat în sensul că Comisia putea să efectueze o analiză globală a efectului transfrontalier al reuniunilor bancare, Tribunalul nu a comis nicio eroare de drept și a motivat raționamentul său în mod suficient și fără nicio contradicție.

189. În consecință, propunem Curții să respingă al doilea aspect al acestui prim motiv ca fiind neîntemeiat.

3. Cu privire la al treilea aspect al motivului, întemeiat pe lipsa demonstrării unei afectări semnificative a comerțului intracomunitar ca urmare a înțelegerii

a) Argumentația părților

190. În cadrul primului său motiv, întemeiat pe o încălcare a articolului 81 alineatul (1) CE, Erste amintește că afectarea comerțului dintre statele membre nu este singura condiție de aplicare a acestei dispoziții. Astfel cum ar fi amintit Tribunalul la punctul 167 din hotărârea atacată, este de asemenea necesar să se demonstreze că efectul potențial al înțelegerii asupra comerțului este semnificativ. Or, presupunând că Tribunalul ar fi concluzionat în mod întemeiat că „rețeaua Lombard” avea în mod potențial capacitatea de a afecta comerțul intracomunitar, acesta nu ar fi

demonstrat că respectiva afectare putea fi semnificativă. Potrivit recurentei, dacă acordul încheiat între bănci a avut efecte transfrontaliere, acestea nu ar fi fost decât extrem de limitate.

b) Apreciere

191. Criteriul privind afectarea comerţului dintre statele membre cuprinde un element cantitativ care limitează aplicabilitatea dreptului comunitar numai la acordurile care pot avea efecte semnificative. În situaţia în care acordurile menţionate nu afectează schimburile decât în mod nesemnificativ, acestora nu li se aplică interdicţia prevăzută la articolul 81 alineatul (1) CE.

192. În recursul său, Erste critică Tribunalul pentru că nu a demonstrat că „reţeaua Lombard" era susceptibilă să afecteze comerţul intracomunitar în mod semnificativ.

193. Deşi poate fi regretabil faptul că Tribunalul nu a indicat în mod expres că era vorba despre o afectare semnificativă, apreciem totuşi că aceasta rezultă foarte limpede din natura acordului în cauză şi din constatările Tribunalului prezentate la punctele 111-121, 179 şi 183-185 din hotărârea atacată.

194. Potrivit unei jurisprudenţe constante şi astfel cum reiese din cuprinsul punctului 97 din prezentele concluzii, articolul 81 alineatul (1) CE nu impune ca înţelegerile vizate de această prevedere să fi afectat în mod semnificativ schimburile intracomunitare (potrivit Curţii, această probă ar fi, într-adevăr, foarte dificil de adus), ci solicită stabilirea faptului că aceste înţelegeri sunt de natură să aibă un asemenea efect [73]. Astfel, în cauza Miller International Schallplatten/Comisia, citată anterior, Curtea a considerat suficient faptul că, pe baza anumitor elemente de fapt, Comisia a stabilit că exista *pericolul* [74] unei afectări semnificative [75].

195. În plus, astfel cum am arătat, efectul asupra schimburilor intracomunitare poate să rezulte din reunirea mai multor factori [76]. Aprecierea caracterului semnificativ al acesteia depinde de împrejurările fiecărei speţe şi trebuie să ţină seama de diferite elemente, cum ar fi contextul economic şi juridic al înţelegerii [77], natura acesteia, caracteristicile produselor în cauză şi, în final, poziţia, precum şi importanţa pe care le ocupă cei în cauză pe piaţa relevantă.

196. Or, în hotărârea atacată, Tribunalul a indicat de mai multe ori că acordul nu numai că reunea cvasitotalitatea instituţiilor de credit austriece (printre care figurau cele mai mari bănci), dar acoperea de asemenea o

73 — Hotărârea Asnef-Equifax şi Administración del Estado, citată anterior (punctul 43 şi jurisprudenţa citată).
74 — Sublinierea noastră.
75 — Punctul 15 din această hotărâre.
76 — A se vedea punctul 96 din prezentele concluzii.
77 — A se vedea Hotărârea Asnef-Equifax şi Administración del Estado, citată anterior (punctul 35 şi jurisprudenţa citată).

gamă foarte largă de produse și de servicii bancare, în special depozitele și creditele, și acoperea întregul teritoriu național, cu riscul de a modifica astfel condițiile de concurență pe întregul teritoriu al acestui stat membru. Pe lângă ceea ce am arătat anterior la punctele 118-126 din prezentele concluzii și, în special, având în vedere însăși natura acestui acord, considerăm că aceste constatări sunt suficiente pentru a demonstra că acordul menționat era susceptibil să afecteze în mod semnificativ comerțul dintre statele membre.

197. În consecință, considerăm că obiecția formulată de Erste nu este pertinentă și propunem Curții să respingă al treilea aspect al primului motiv.

4. Cu privire la al patrulea aspect al motivului, întemeiat pe lipsa unei analize a efectelor concrete ale înțelegerii asupra pieței

a) Argumentația părților

198. ÖVAG critică Tribunalul pentru că nu a efectuat o analiză a efectelor concrete ale înțelegerii asupra pieței, deși era vorba despre o „apreciere *a posteriori* a unei încălcări trecute". Jurisprudența invocată de Tribunal la punctul 166 din hotărârea atacată, potrivit căreia efectele potențiale ale unei înțelegeri asupra comerțului dintre statele membre sunt suficiente pentru ca aceasta să facă parte din domeniul de aplicare al articolului 81 CE, nu ar fi aplicabilă în cazul în speță. Tribunalul ar fi comis astfel o eroare de drept prin faptul că s-a pronunțat în sensul că demonstrarea unui efect potențial al înțelegerii ar fi suficientă în prezentele cauze, deși era perfect posibil să se analizeze existența efectelor invocate. Dacă Tribunalul ar fi efectuat această analiză, ar fi constatat că acordurile nu avuseseră nicio influență asupra comerțului transfrontalier.

b) Apreciere

199. În opinia noastră, această critică trebuie respinsă.

200. Într-adevăr, dintr-o jurisprudență constantă rezultă că Tribunalul a arătat, la punctul 166 din hotărârea atacată, că articolul 81 alineatul (1) CE nu impune ca restrângerea concurenței în cauză să fi afectat efectiv schimburile între statele membre, dar cere numai să se stabilească faptul că acordurile sunt de natură să aibă un astfel de efect [78].

78 — A se vedea Hotărârile citate anterior Ferriere Nord/Comisia (punctul 19), precum și Bagnasco și alții (punctul 48).

201. Această jurisprudenţă nu face distincţie după cum este vorba despre a analiza compatibilitatea unui acord în cadrul unui control *ex post*, vizându-se în acest caz un acord care a fost deja încheiat sau pus în aplicare, sau în cadrul unui control *ex ante*, şi anume în situaţia în care acest acord a fost notificat în prealabil Comisiei în vederea acordării unei exceptări.

202. A admite teza ÖVAG ar însemna să se introducă o diferenţă de abordare şi de control după cum este vorba despre o apreciere *a priori* sau *a posteriori* a unui acord. Or, o astfel de abordare nu a fost prevăzută de jurisprudenţă.

203. În aceste condiţii, nu se poate imputa Tribunalului că a comis o eroare de drept.

204. Din aceste consideraţii rezultă că Tribunalul a apreciat corect, în opinia noastră, capacitatea „reţelei Lombard" de a afecta comerţul dintre statele membre şi a motivat corect analiza sa.

205. Tribunalul, precum şi Comisia, la articolul 1 din decizia în litigiu, au putut astfel să aprecieze în mod legitim că acordurile încheiate între recurente constituie o încălcare a articolului 81 alineatul (1) CE.

206. În consecinţă, propunem Curţii să respingă acest prim motiv ca fiind neîntemeiat.

B — *Cu privire la al doilea motiv, întemeiat pe o imputare eronată a răspunderii încălcării*

207. Acest motiv urmăreşte să repună în discuţie stabilirea destinatarilor deciziei în litigiu, prevăzuţi la articolul 1 din aceasta.

1. Argumentaţia părţilor

208. Erste susţine că Tribunalul a comis diferite erori de drept şi de apreciere prin faptul că s-a pronunţat, la punctul 327 şi următoarele din hotărârea atacată, că trebuie să răspundă pentru încălcarea comisă de GiroCredit Bank der österreichischen Sparkassen AG (denumită în continuare „GiroCredit") pentru perioada precedentă achiziţionării sale.

209. Erste susține mai întâi că Tribunalul nu a apreciat corect legăturile economice și juridice care existau între GiroCredit și Grupul Bank Austria. În această privință, Erste amintește că, până la preluarea majorității capitalului său, la 20 mai 1997, GiroCredit era deținută majoritar de Grupul Bank Austria, care a participat el însuși la „clubul Lombard". Acest grup controla GiroCredit nu numai prin intermediul unei participații majoritare la capitalul acesteia din urmă, ci și prin intermediul numirii membrilor consiliului de supraveghere și ai directoratului și prin ocuparea celor mai înalte posturi de conducere în cadrul GiroCredit de către salariați provenind din Bank Austria AG. Prin urmare, comportamentul GiroCredit ar fi trebuit să fie imputat societății BA-CA pentru această perioadă. În plus, constatarea Tribunalului potrivit căreia GiroCredit era o persoană juridică răspunzătoare pentru exploatarea activităților bancare ar fi eronată în drept, deoarece această din urmă societate era de asemenea controlată și condusă de Grupul Bank Austria.

210. În al doilea rând, Erste susține că Tribunalul a comis de asemenea o eroare de drept, la punctele 328-336 din hotărârea atacată, atunci când a apreciat că exista posibilitatea Comisiei de a sancționa fie filiala care a participat la încălcare, fie societatea-mamă care o controla pe parcursul acestei perioade, iar aceasta chiar și în ipoteza unei succesiuni economice.

211. Comisia subliniază că trebuie să se facă o distincție clară între problema determinării persoanei juridice responsabile pentru întreprinderea care a participat la încălcare și condițiile în care comportamentul unei filiale, care are personalitate juridică distinctă, poate fi imputat societății-mamă. Aceasta arată că abordarea sa nu ar fi inechitabilă, în măsura în care Erste a participat ea însăși la înțelegere.

2. Apreciere

212. Prin acest motiv, Erste arată că Tribunalul a comis o eroare de drept întrucât a considerat că Comisia era îndreptățită să impute acestuia răspunderea încălcării comise de GiroCredit anterior achiziționării sale, deși aceasta din urmă aparținea la momentul comiterii încălcării Grupului Bank Austria.

213. Mai concret, Curtea este invitată să analizeze dacă faptul că GiroCredit a fost controlată de o altă societate-mamă la momentul la care a comis încălcarea exclude posibilitatea Comisiei de a imputa Erste, noua societate-mamă, comportamentul ilicit al acestei filiale.

214. Nu credem acest lucru.

215. Mai întâi trebuie să reamintim principiile pe care Curtea le-a stabilit cu privire la imputabilitatea încălcărilor în cazul succesiunilor de întreprinderi şi în cadrul unui grup de societăţi.

216. Rezultă dintr-o jurisprudenţă constantă că dreptul comunitar al concurenţei vizează activităţile „întreprinderilor" şi că noţiunea „întreprindere" cuprinde orice entitate care exercită o activitate economică, *independent de statutul juridic al acestei entităţi şi de modul său de finanţare* [79].

217. Curtea consideră în plus că răspunderea pentru comiterea unei încălcări a articolului 81 alineatul (1) CE are un caracter personal nu numai din cauza naturii încălcării în cauză, dar şi a naturii şi a gradului de severitate al sancţiunilor aferente [80].

218. Prin urmare, Curtea se pronunţă în sensul că răspunderea pentru această încălcare îi revine persoanei fizice sau juridice care conducea întreprinderea la momentul comiterii încălcării, chiar dacă la data adoptării deciziei prin care se constată încălcarea menţionată, exploatarea întreprinderii era în răspunderea unei alte persoane [81]. Atâta timp cât există persoana juridică care conducea întreprinderea la momentul încălcării, răspunderea pentru comportamentul ilicit al întreprinderii îi revine acelei persoane juridice, chiar dacă elementele materiale şi umane care au concurat la comiterea încălcării au fost preluate după data comiterii încălcării de o a treia persoană [82].

219. Dimpotrivă, în cazul în care o entitate care a comis o încălcare a normelor de concurenţă încetează să existe din punct de vedere juridic sau economic după comiterea încălcării, Curtea aplică criteriul denumit „al continuităţii economice" [83].

220. Aplicarea acestui criteriu permite să se evite ca întreprinderile să eludeze sancţiunile aplicate de Comisie prin simplul fapt al modificării identităţii lor în urma restructurărilor, a cesiunilor sau a altor modificări juridice sau organizaţionale şi, aşadar, să se

79 — Sublinierea noastră. A se vedea în special Hotărârea din 11 decembrie 2007, ETI şi alţii (C-280/06, Rep., p. I-10893, punctul 38 şi jurisprudenţa citată).

80 — A se vedea în special Hotărârea Comisia/Anic Partecipazioni, citată anterior (punctul 78).

81 — A se vedea Hotărârile din 16 noiembrie 2000, KNP BT/Comisia (C-248/98 P, Rec., p. I-9641, punctul 71), Cascades/Comisia (C-279/98 P, Rec., p. I-9693, punctul 78), Stora Kopparbergs Bergslags/Comisia (C-286/98 P, Rec., p. I-9925, punctul 37) şi SCA Holding/Comisia (C-297/98 P, Rec., p. I-10101, punctul 25), precum şi Hotărârea ETI şi alţii, citată anterior (punctul 39 şi jurisprudenţa citată).

82 — A se vedea în special Hotărârea SCA Holding/Comisia, citată anterior (punctul 25).

83 — A se vedea în special Hotărârea Comisia/Anic Partecipazioni, citată anterior (punctul 145).

asigure o aplicare eficace a normelor de concurență [84].

221. În aceste condiții instanța apreciază că, în situația în care, între momentul în care este comisă încălcarea și momentul în care întreprinderea în cauză trebuie să răspundă pentru această încălcare, persoana responsabilă cu exploatarea acestei întreprinderi a încetat să existe din punct de vedere juridic, într-o primă etapă, este necesar să se localizeze totalitatea elementelor materiale și umane care au concurat la comiterea încălcării pentru a identifica, într-o a doua etapă, persoana care a devenit responsabilă cu exploatarea acestui ansamblu [85].

222. În ceea ce privește, mai exact, caracterul imputabil al încălcărilor în cadrul unui grup de societăți, Curtea consideră că faptul că o filială poate avea o personalitate juridică distinctă nu este suficient pentru a înlătura posibilitatea imputării comportamentului său societății-mamă, în special în situația în care filiala nu își stabilește în mod autonom comportamentul său pe piață, ci aplică, în esență, directivele emise de cea din urmă [86].

84 — Într-adevăr, într-o astfel de situație, Curtea consideră că obiectivul de a reprima comportamentele contrare normelor de concurență și de a preveni repetarea acestora prin intermediul unor sancțiuni disuasive ar fi compromis (a se vedea Hotărârea ETI și alții, citată anterior, punctul 41 și jurisprudența citată).

85 — Hotărârea Tribunalului din 20 aprilie 1999, Limburgse Vinyl Maatschappij și alții/Comisia (T-305/94-T-307/94, T-313/94-T-316/94, T-318/94, T-325/94, T-328/94, T-329/94 și T-335/94, Rec., p. II-931, punctul 953).

86 — A se vedea în special Hotărârea din 16 noiembrie 2000, Metsä-Serla și alții/Comisia (C-294/98 P, Rec., p. I-10065, punctul 27), și Hotărârea din 2 octombrie 2003, Aristrain/Comisia (C-196/99 P, Rec., p. I-11005, punctul 96).

223. Odată amintite aceste elemente, trebuie să se examineze în continuare temeinicia criticilor invocate de recurentă.

224. În susținerea primei sale critici, recurenta repune în discuție, în esență, aprecierile de fapt ale Tribunalului. Aceasta contestă afirmațiile cuprinse la punctul 327 din hotărârea atacată potrivit cărora GiroCredit era, la momentul comiterii încălcării, persoana juridică responsabilă cu exploatarea activităților bancare. Recurenta furnizează în această privință un anumit număr de elemente care urmăresc să demonstreze că Bank Austria AG și GiroCredit îndeplineau condițiile în care răspunderea pentru comportamentul unei filiale poate fi atribuită societății-mamă.

225. Apreciem că aceste argumente nu sunt admisibile având în vedere principiile pe care le-am prezentat la punctele 65-72 din prezentele concluzii. Într-adevăr, în ceea privește constatările Tribunalului expuse la punctul 327 din hotărârea atacată, este vorba despre aprecieri de fapt care nu sunt susceptibile de a fi discutate în cadrul unui recurs. În continuare, în ceea ce privește elementele pe care le furnizează recurenta în susținerea demonstrației sale, nu este vorba decât despre o reproducere textuală a elementelor pe care aceasta le-a prezentat deja Tribunalului. Prin intermediul acestei prime critici recurenta urmărește, în realitate, să obțină o simplă reexaminare a cererii introductive prezentate Tribunalului și o nouă apreciere a faptelor, aspecte care nu intră în competența Curții în cadrul unui recurs.

226. În susținerea celei de a doua critici recurenta arată, în esență, că Tribunalul a comis o eroare de drept statuând că răspunderea pentru comportamentul GiroCredit anterior transferului său trebuie să fie imputată noii societăți-mamă, și anume Erste, iar nu fostei societăți-mamă, respectiv Bank Austria AG.

227. Apreciem că această critică nu este întemeiată din următoarele motive.

228. Având în vedere principiile enunțate de Curte, GiroCredit era răspunzătoare pentru încălcările pe care le-a comis pe piață cu titlu individual. Într-adevăr, în pofida participației majoritare deținute de Grupul Bank Austria [87], din cuprinsul punctului 479 din motivele deciziei în litigiu reiese că politica comercială a acestei filiale nu era influențată de societatea-mamă și nici nu era stabilită de o întreprindere terță. Din cuprinsul punctului 479 menționat reiese de asemenea că GiroCredit își apăra în mod independent propriile interese, pe propria răspundere și fără să primească nicio directivă. Având în vedere jurisprudența citată anterior, fosta societate-mamă nu era, așadar, obligată să răspundă pentru comportamentul filialei sale.

229. Prin achiziționarea sa de către Erste, persoana juridică responsabilă cu exploatarea GiroCredit a încetat să existe din punct de vedere juridic și, în aplicarea criteriului continuității economice, Erste a devenit persoana juridică răspunzătoare pentru totalitatea elementelor materiale și umane ale acestei întreprinderi, inclusiv pentru acelea care au concurat la comiterea încălcării. Achiziționarea acestei întreprinderi a condus, așadar, la transmiterea către Erste a tuturor activelor și pasivelor întreprinderii, inclusiv a răspunderii acesteia pentru încălcări ale dreptului comunitar [88].

230. În consecință, faptul că GiroCredit fusese sub controlul unei alte societăți-mamă la momentul la care a comis încălcarea cu titlu individual nu permitea excluderea răspunderii Erste, noua societate-mamă, pentru comportamentul acestei filiale anterior achiziționării sale. Să se admită contrariul ar însemna, în final, să se repună în discuție autonomia care i-a fost recunoscută filialei menționate.

231. În aceste condiții, considerăm că Tribunalul putea să aprecieze, în mod justificat, că imputarea răspunderii pentru încălcarea comisă de GiroCredit societății Erste nu putea să fie exclusă doar pentru că GiroCredit era controlată de o altă societate-mamă la momentul comiterii încălcării.

87 — Din constatările Tribunalului prezentate la punctul 7 din hotărârea atacată rezultă că acțiunile GiroCredit erau deținute în majoritate de Bank Austria.

88 — Tribunalul a expus în mod clar această jurisprudență la punctele 323-326 și 330-333 din hotărârea atacată.

232. În plus, trebuie să se ia în considerare faptul că Erste nu putea să ignore comportamentul anticoncurențial al GiroCredit la momentul achiziționării sale, în măsura în care amândouă participau, de aproape trei ani, la încălcarea menționată în decizia în litigiu [89]. Recurenta a achiziționat, așadar, această întreprindere în cunoștință de cauză.

233. În lumina acestor elemente considerăm că motivul invocat de Erste, întemeiat pe o imputare eronată a răspunderii încălcării, poate fi respins ca fiind în parte inadmisibil și în parte neîntemeiat, fără a fi necesar să se examineze celelalte critici.

234. Din considerațiile precedente rezultă că motivele invocate de recurente în susținerea cererii lor de anulare a articolului 1 din decizia în litigiu trebuie să fie, în opinia noastră, respinse în totalitate.

89 — Practicile în cauză au rezultat din articolul 81 alineatul (1) CE începând cu 1 ianuarie 1995. Erste a achiziționat GiroCredit în luna mai 1997. Cele două entități au fuzionat în luna octombrie 1997.

IX — Cu privire la motivele întemeiate pe o încălcare a articolului 15 alineatul (2) din Regulamentul nr. 17, în măsura în care aprecierea gravității încălcării și a cuantumului de bază al amenzii ar fi afectate de erori de drept și de motivare și ar încălca dreptul la apărare

235. Prin aceste motive se urmărește obținerea unei reduceri a cuantumului amenzilor aplicate reclamantelor la articolul 3 din decizia în litigiu. Acestea vizează repunerea în discuție a aprecierilor Tribunalului referitoare, în primul rând, la gravitatea încălcării, în al doilea rând, la existența unor circumstanțe atenuante și, în al treilea rând, la cooperarea recurentelor în cadrul procedurii.

A — *Cu privire la primul motiv, întemeiat pe erori de drept referitoare la aprecierea gravității încălcării*

236. BA-CA, în cadrul primului motiv, precum și Erste și RZB, în cadrul celui de al doilea motiv al acestora contestă temeinicia aprecierilor Tribunalului privind gravitatea încălcării.

237. Urmând metoda prevăzută la punctul 1 din liniile directoare, calculul cuantumului amenzilor se efectuează în funcție de cele

două criterii menționate la articolul 15 alineatul (2) din Regulamentul nr. 17, și anume gravitatea încălcării și durata acesteia [90].

— *încălcări minore*:

Acestea pot fi restricții care vizează schimburile comerciale, cel mai adesea verticale, dar cu un impact limitat asupra pieței și care aduc atingere doar unei părți substanțiale, dar relativ limitată, a pieței comunitare.

238. Punctul 1 secțiunea A primul și al doilea paragraf din liniile directoare este redactat după cum urmează:

Amenzi posibile: de la 1 000 la 1 milion de [euro].

„La evaluarea gravității încălcării, trebuie să se țină seama de natura sa, de impactul real asupra pieței, atunci când acesta poate fi măsurat, și de mărimea pieței geografice relevante.

— *încălcări grave*:

Încălcările sunt, așadar, împărțite în trei categorii: încălcări minore, încălcări grave și încălcări foarte grave.

Cel mai adesea sunt restricții orizontale sau verticale de același tip ca cele menționate anterior, dar care se aplică într-o manieră mai riguroasă, care au un impact mai mare asupra pieței și care își produc efectele pe arii extinse ale pieței comune. […]

90 — Această metodă este prezentată la punctele 9-13 din prezentele concluzii.

Amenzi posibile: de la 1 milion la 20 de milioane de [euro].

— *încălcări foarte grave*:

Acestea sunt, în general, restricții orizontale, precum cartelurile de fixare a prețurilor și cote de împărțire a piețelor, sau alte practici care aduc atingere bunei funcționări a pieței unice […]

Amenzi posibile: peste 20 de milioane de [euro]."

239. Gravitatea încălcării este analizată în continuare în raport cu caracteristicile fiecărei întreprinderi în cauză. În cadrul fiecăreia dintre aceste categorii, scara sancțiunilor reținute permite să se diferențieze tratamentul aplicat întreprinderilor în funcție de natura încălcărilor comise. Comisia ia atunci în considerare capacitatea economică efectivă a întreprinderilor în cauză de a produce un prejudiciu și stabilește cuantumul amenzii la un nivel care să îi asigure un caracter descurajator. Aceasta este etapa în care Comisia poate clasifica întreprinderile în diferite categorii și poate să pondereze cuantumul de bază al amenzii pentru fiecare dintre acestea.

240. Odată amintite aceste elemente, trebuie să se examineze în continuare totalitatea criticilor formulate de Erste, RZB și BA-CA, întemeiate pe o apreciere eronată a gravității încălcării.

241. Astfel cum am arătat la punctul 69 din prezentele concluzii, controlul Curții are ca obiect să examineze în ce măsură Tribunalul a luat în considerare în mod corect factorii care să permită aprecierea gravității comportamentului întreprinderii în lumina articolului 81 CE și a articolului 15 din Regulamentul nr. 17.

1. Cu privire la primul aspect al motivului, întemeiat pe o apreciere neconformă cu liniile directoare

a) Argumentația părților

242. RZB invocă caracterul contradictoriu al motivării hotărârii atacate. Într-adevăr, deși la punctul 226 din hotărârea atacată Tribunalul ar arăta că Comisia nu poate să se îndepărteze de la metoda pe care a prezentat-o în liniile directoare, la punctul 237 din hotărârea menționată acesta s-ar pronunța în sensul că faptul că Comisia a precizat abordarea sa cu privire la evaluarea gravității încălcării nu se opune examinării de către aceasta a gravității încălcării în funcție de elemente care nu sunt menționate în mod expres în liniile directoare.

Recurenta critică Tribunalul pentru faptul că s-a îndepărtat de la metodologia expusă în liniile directoare în scopul controlului legalității deciziei în litigiu. Tribunalul ar fi statuat astfel în mod greșit că această apreciere ar putea să țină seama de criterii care nu sunt menționate în mod expres în liniile directoare, chiar dacă acestea determină așteptări legitime în privința întreprinderilor.

243. Comisia arată că, în timp ce aceasta era în mod efectiv limitată de liniile directoare pe care și le-a stabilit, nu aceeași este situația pentru Tribunal în cadrul competenței sale de fond. Pe de altă parte, rezulta clar din jurisprudență că liniile directoare nu stabilesc decât un „program minimal" care nu generează o enumerare limitativă a elementelor care trebuie luate în considerare. În circumstanțe justificate, ar fi chiar posibilă îndepărtarea de la acest program.

b) Apreciere

244. Apreciem că această critică este neîntemeiată.

245. Într-adevăr, în opinia noastră, Tribunalul nu a comis nicio eroare de apreciere prin faptul că a statuat că metoda descrisă de Comisie în liniile directoare nu se opunea luării în considerare a unor elemente care nu erau menționate în mod expres în acestea.

246. Liniile directoare conțin elemente de flexibilitate care permit Comisiei să țină seama de elemente multiple în aprecierea gravității încălcării și în limitele prevăzute la articolul 15 alineatul (2) din Regulamentul nr. 17 [91].

247. Printre aceste elemente prevăzute la punctul 1 secțiunea A din liniile directoare figurează nu numai cele care au legătură cu natura încălcării, cu impactul și mărimea sa geografică, dar și elementele care au legătură chiar cu caracteristicile întreprinderilor și cu necesitatea de a asigura o acțiune disuasivă. În aprecierea fiecăruia dintre elementele menționate, Comisia trebuie să ia în considerare în mod necesar factorii proprii încălcării, factori pe care liniile directoare nu pot să îi enumere în mod exhaustiv [92].

91 — A se vedea, prin analogie, Hotărârea din 29 iunie 2006, SGL Carbon/Comisia (C-308/04 P, Rec., p. I-5977, punctul 46 și jurisprudența citată).

92 — În această privință, trebuie să se amintească faptul că, în mod constant, Curtea statuează că gravitatea încălcărilor trebuie stabilită în funcție de numeroase elemente și fără să se fi stabilit o listă obligatorie sau exhaustivă a criteriilor care trebuie luate în considerare în mod obligatoriu [Hotărârile citate anterior Ferriere Nord/Comisia (punctul 33), precum și Dansk Rørindustri și alții/Comisia (punctele 240 și 241)].

248. În această privinţă, Comisia poate să se întemeieze pe numeroşii factori pe care Curtea însăşi i-a identificat în jurisprudenţa sa [93].

249. Comisia poate mai întâi să evalueze gravitatea încălcării în funcţie de împrejurările specifice cauzei şi să ţină seama de contextul legislativ şi economic al comportamentului incriminat. Analizând natura restricţiilor în calea concurenţei, Comisia poate lua în considerare conţinutul, durata, numărul, intensitatea şi întinderea geografică a acordului, precum şi valoarea mărfurilor la care se referă acesta. Aceasta poate să ia în considerare de asemenea numărul şi importanţa relativă a părţilor la acord pe piaţă, examinând în special cota lor de piaţă, mărimea, comportamentul şi rolul lor la încheierea acordului. Comisia poate de asemenea să examineze situaţia pieţei la momentul la care a fost comisă încălcarea şi să ţină seama de deteriorarea suferită de ordinea publică economică. În final, aceasta poate ţine seama de riscul pe care îl reprezintă acordul în cauză pentru obiectivele Comunităţii Europene.

250. În această măsură, nu considerăm că Comisia se îndepărtează de metoda pe care şi-a stabilit-o în liniile directoare şi că încalcă securitatea juridică a întreprinderilor în cauză [94].

251. În lumina acestor elemente, considerăm că analiza Tribunalului cu privire la acest punct nu este afectată de nicio eroare de drept şi nu prezintă nicio contradicţie de motivare.

252. Acest prim aspect trebuie, aşadar, în opinia noastră, respins.

2. Cu privire la al doilea aspect al motivului, întemeiat pe o apreciere eronată a „naturii” încălcării

a) Argumentaţia părţilor

253. În susţinerea celui de al doilea aspect, RZB invocă patru critici.

93 — A se vedea Hotărârea din 15 iulie 1970, ACF Chemiefarma/Comisia (41/69, Rec., p. 661, punctul 176), şi Hotărârea din 16 decembrie 1975, Suiker Unie şi alţii/Comisia (40/73-48/73, 50/73, 54/73-56/73, 111/73, 113/73 şi 114/73, Rec., p. 1663, punctul 612), precum şi Hotărârile citate anterior Ferriere Nord/Comisia (punctul 38), Aalborg Portland şi alţii/Comisia (punctele 90 şi 91, precum şi jurisprudenţa citată) şi Dansk Rørindustri şi alţii/Comisia (punctele 241 şi 242, precum şi jurisprudenţa citată).

94 — La punctele 209-213 din Hotărârea Dansk Rørindustri şi alţii/Comisia, citată anterior, Curtea a amintit că liniile directoare asigură securitatea juridică a întreprinderilor în cauză şi le permite să cunoască metodele de calcul utilizate de Comisie la punerea în aplicare a articolului 15 alineatul (2) din Regulamentul nr. 17.

254. În primul rând, RZB susţine că Tribunalul a comis o eroare de drept întrucât a statuat, la punctul 240 din hotărârea atacată, că natura încălcării are un rol primordial în calificarea încălcărilor ca fiind foarte grave, pe când celelalte criterii, şi anume impactul concret asupra pieţei al încălcării şi întinderea geografică a pieţei relevante, au o pondere mai puţin importantă.

b) Apreciere

255. În al doilea rând, recurenta consideră că Tribunalul a comis de asemenea o eroare de drept atunci când şi-a întemeiat aprecierea pe elemente care nu se regăsesc în liniile directoare, şi anume importanţa sectorului bancar pentru economie, gama largă de produse bancare avute în vedere de înţelegere şi participarea la reuniuni a celei mai mari părţi a băncilor austriece.

256. În al treilea rând, RZB critică Tribunalul pentru faptul că nu a luat în considerare politica guvernului de protejare a sectorului bancar de libera concurenţă. În plus, aceasta a considerat în mod neîntemeiat că intervenţia autorităţilor statale în cadrul unor comportamente care intră în domeniul de aplicare al articolului 81 CE este o circumstanţă agravantă pentru stabilirea amenzii.

257. În al patrulea rând, RZB susţine că în mod greşit Tribunalul nu ia în considerare efectul descurajator al amenzilor pentru a examina gravitatea intrinsecă a încălcării, chiar dacă pleda pentru o apreciere globală.

258. Cu privire la prima critică, apreciem că Tribunalul a statuat în mod întemeiat că natura încălcării joacă efectiv un rol primordial în caracterizarea încălcărilor drept foarte grave.

259. Dintr-o jurisprudenţă constantă rezultă, pe de o parte, că înţelegerile orizontale în materie de preţuri au fost întotdeauna considerate ca făcând parte din încălcările cele mai grave ale dreptului comunitar, în măsura în care acestea presupun o intervenţie directă în parametrii esenţiali ai concurenţei [95]. În speţă, ni se pare evident ca o înţelegere de fixare a preţurilor precum „reţeaua Lombard", de o amploare precum cea care a fost constatată de Comisie, referitoare la un sector economic tot atât de important ca sectorul bancar să nu poată eluda calificarea drept încălcare foarte gravă.

95 — A se vedea în special Hotărârea Curţii din 2 octombrie 2003, Thyssen Stahl/Comisia (C-194/99 P, Rec., p. I-10821, punctul 118), precum şi Hotărârea Tribunalului din 12 iulie 2001, Tate & Lyle şi alţii/Comisia (T-202/98, T-204/98 şi T-207/98, Rec., p. II-2035, punctul 103), şi Hotărârea Tribunalului din 19 martie 2003, CMA CGM şi alţii/Comisia (T-213/00, Rec., p. II-913, punctul 262).

260. În plus, Tribunalul s-a pronunțat în Hotărârea din 30 septembrie 2003, Michelin/Comisia [96], în sensul că gravitatea încălcării putea fi stabilită prin referire la natura și la obiectul comportamentelor abuzive și că elemente care alcătuiesc obiectul unui comportament pot avea mai mare importanță în scopul stabilirii cuantumului amenzii decât cele care privesc efectele acestui comportament [97]. Curtea a confirmat această abordare considerând că efectul unei practici anticoncurențiale nu era un criteriu hotărâtor în aprecierea cuantumului adecvat al amenzii [98].

261. În final și după cum a arătat în mod întemeiat Tribunalul la punctul 240 din hotărârea atacată, din liniile directoare și în special din descrierea încălcărilor drept foarte grave, rezultă că înțelegerile de fixare a prețurilor pot fi calificate ca foarte grave numai pe baza naturii acestora, fără ca Comisia să fie obligată să demonstreze un impact concret al încălcării asupra pieței sau să evalueze mărimea pieței geografice relevante [99]. Astfel, prin însăși natura sa, acest tip de acord poate constitui o încălcare foarte gravă, indiferent de impactul său concret asupra pieței și de mărimea sa geografică.

96 — T-203/01, Rec., p. II-4071.

97 — Punctele 258 și 259.

98 — Hotărârea Thyssen Stahl/Comisia, citată anterior (punctul 118).

99 — A se vedea de asemenea Hotărârea Tribunalului din 26 aprilie 2007, Bolloré și alții/Comisia (T-109/02, T-118/02, T-122/02, T-125/02, T-126/02, T-128/02, T-129/02, T-132/02 și T-136/02, Rep., p. II-947, punctul 447). Această hotărâre a făcut obiectul unor recursuri aflate în prezent pe rolul Curții (C-322/07 P, C-327/07 P și C-338/07 P). Aceste recursuri nu se referă totuși la acest punct.

262. În consecință, nu se poate imputa Tribunalului faptul că s-a pronunțat în sensul că cele trei criterii menționate la punctul 1 secțiunea A din liniile directoare nu au aceeași importanță în scopul aprecierii gravității unei încălcări.

263. Cu privire la a treia critică, am precizat deja la punctele 245-251 din prezentele concluzii că Tribunalul putea să aprecieze în mod corect gravitatea încălcării ținând seama de alte elemente decât cele menționate în mod expres în liniile directoare. În consecință, propunem Curții să respingă ca neîntemeiată această critică.

264. În ceea ce privește a treia și a patra critică, recurenta obiectează în esență cu privire la ponderea criteriilor care au permis să se aprecieze gravitatea încălcării. Față de rolul care revine Curții în cadrul recursului, considerăm că nu este de competența acesteia să facă o astfel de analiză. În consecință, invităm Curtea să declare aceste criterii inadmisibile.

265. În lumina tuturor acestor elemente, apreciem că al doilea aspect al acestui motiv trebuie respins.

3. Cu privire la al treilea aspect al motivului, întemeiat pe o apreciere eronată privind „impactul concret al încălcării asupra pieței”

a) Argumentația părților

266. RZB susține că Tribunalul a comis o eroare de drept permițând Comisiei să deducă din simpla „punere în aplicare” a înțelegerii existența unui impact concret al încălcării asupra pieței. Această apreciere ar fi contrară modului de redactare a liniilor directoare și ar demonstra că Tribunalul confundă „punerea în aplicare” a acordurilor, condiție de aplicare a articolului 81 CE, cu criteriul mai strict al „impactului concret […] asupra pieței”, care este pertinent pentru a justifica gravitatea încălcării. Hotărârea Cascades/Comisia, citată anterior, este în sens contrar raționamentului Tribunalului [100]. În plus, expertiza economică depusă de recurente ar demonstra că acordurile cu privire la produsele esențiale nu au avut niciun impact asupra condițiilor efectiv aplicate.

267. BA-CA, la rândul său, consideră că efectele concrete ale încălcării asupra pieței au fost evaluate în mod eronat. Într-adevăr, expertiza economică prezentată de recurente ar demonstra că reuniunile nu aveau astfel de efecte pe piața austriacă.

268. În plus, potrivit BA-CA Tribunalul ar fi încălcat principiile de administrare a probelor, în cadrul examinării expertizei economice. Într-adevăr, prin solicitarea ca o astfel de expertiză să se refere la „ansamblul efectelor potențiale ale acordurilor asupra pieței”, Tribunalul ar depăși ceea ce se poate cere de la o expertiză economică destinată să probeze lipsa punerii în aplicare a acordurilor și a legăturii de cauzalitate între reuniunile bancare și libera concurență pe piață.

269. Comisia, la rândul ei, arată că expertiza economică prezentată de bănci nu se referă decât la două produse bancare și nu la efectele potențiale ale acordului asupra pieței. În orice caz, punerea în aplicare, chiar și parțială, a unui acord al cărui obiect este anticoncurențial ar fi suficientă pentru a înlătura posibilitatea de a conchide în sensul unei lipse de impact al respectivului acord asupra pieței.

b) Apreciere

270. Critica formulată de recurente este, în opinia noastră, unul dintre punctele cele mai delicate din acest dosar.

271. Într-adevăr, nici liniile directoare, nici jurisprudența comunitară nu sunt deosebit de clare cu privire la necesitatea și la modul în care trebuie să se țină seama de criteriul

100 — Punctele 53 și 62

întemeiat pe impactul concret al încălcării asupra pieței.

272. Curtea statuează că, în scopul aprecierii efectelor încălcării asupra pieței, Comisia are obligația să se raporteze la jocul concurenței care ar fi existat în mod normal în lipsa încălcării [101]. În plus, în situația în care este vorba despre încălcări grave prin esența lor ale dreptului concurenței, Curtea consideră că nu este vorba despre un element hotărâtor în aprecierea cuantumului adecvat al amenzii [102].

273. În plus, în temeiul punctului 1 secțiunea A din liniile directoare, Comisia poate să țină seama numai de impactul concret al încălcării asupra pieței atunci când acesta poate fi măsurat. Cu alte cuvinte înțelegem că, dacă acest impact nu este măsurabil, Comisia nu poate ține seama de el în calcularea amenzii.

274. În schimb, în ceea ce privește înțelegerile orizontale privind prețurile sau repartizarea piețelor, din liniile directoare și în special din descrierea încălcărilor foarte grave rezultă că aceste înțelegeri pot fi calificate ca foarte grave numai pe baza naturii lor, fără ca Comisia să fie obligată să demonstreze un impact real al încălcării asupra pieței sau să evalueze mărimea pieței geografice relevante [103]. În această situație, impactul real al încălcării constituie un element dintre cele care, dacă este măsurabil, poate să permită Comisiei să mărească cuantumul amenzii dincolo de pragul de 20 de milioane de euro.

275. Deși liniile directoare au permis să se clarifice modul în care Comisia apreciază gravitatea unei încălcări, cu toate acestea rămân numeroase incertitudini cu privire la semnificația termenului „măsurabil”. Până la ce punct trebuie să măsoare Comisia impactul concret al încălcării asupra pieței pentru a-l lua în considerare în vederea calculării amenzii? Este suficient ca, în vederea calculării amenzii, Comisia să demonstreze că acordurile au fost puse în aplicare pentru a deduce un impact concret al încălcării asupra pieței, astfel cum a statuat Tribunalul în hotărârea atacată, sau trebuie să furnizeze alte indicii?

276. Considerăm că răspunsul instanței comunitare cu privire la acest aspect nu este clar întrucât există încă o incertitudine cu privire la elementele de care trebuie să țină seama Comisia.

101 — A se vedea Hotărârea Suiker Unie și alții/Comisia, citată anterior (punctele 619 și 620), precum și Hotărârea Tribunalului din 8 octombrie 2008, Carbone-Lorraine/Comisia (T-73/04, Rep., p. II-2661, punctul 83 și jurisprudența citată).

102 — Hotărârea Thyssen Stahl/Comisia, citată anterior (punctul 118).

103 — A se vedea de asemenea Hotărârea Bolloré și alții/Comisia, citată anterior (punctul 447), precum și hotărârea atacată (punctul 240).

i) Abordarea instanței comunitare

277. Potrivit unei jurisprudențe constante, Tribunalul susține că Comisia nu este obligată să cuantifice cu precizie impactul concret al unei încălcări sau să furnizeze o apreciere a valorii acestuia [104]. Într-adevăr, Tribunalul arată dificultățile cu care poate fi confruntată Comisia în măsura în care, în opinia sa, „dovada [efectelor concrete ale unei încălcări] presupune compararea situației care rezultă ca urmare a acestei încălcări cu situația care s-ar fi constatat în lipsa încălcării, care este prin natura sa ipotetică” [105].

278. În aceste condiții, Tribunalul apreciază că impactul concret al unei înțelegeri asupra pieței trebuie să fie considerat ca fiind suficient demonstrat în ipoteza în care Comisia este în măsură să furnizeze indicii concrete și credibile care să demonstreze cu o probabilitate rezonabilă că înțelegerea a avut un impact asupra pieței [106].

104 — Hotărârile Tribunalului din 27 septembrie 2006, Roquette Frères/Comisia (T-322/01, Rec., p. II-3137, punctele 71-80, în special punctul 75, și 133-144), Jungbunzlauer/Comisia (T-43/02, Rec., p. II-3435, punctele 151-163, în special punctul 155), Archer Daniels Midland/Comisia (T-59/02, Rec., p. II-3627, denumită în continuare Hotărârea „Archer Daniels Midland II”, punctele 157-168, în special punctul 161), Hotărârile Tribunalului din 8 iulie 2008, Knauf Gips/Comisia (T-52/03, punctele 388-415, în special punctul 392), BPB/Comisia (T-53/03, punctele 297-322, în special punctul 301) și Lafarge/Comisia (T-54/03, Rep., p. II-1333, punctele 575-604, în special punctul 583).

105 — Hotărârea Tribunalului din 5 aprilie 2006, Degussa/Comisia (T-279/02, Rec., p. II-897, punctul 231).

106 — *Idem*.

279. Plecând de la această constatare, s-au dezvoltat în continuare două curente jurisprudențiale.

280. În cadrul primului curent, Tribunalul apreciază că Comisia poate să se întemeieze în mod legitim pe punerea în aplicare a înțelegerii, pentru a concluziona în sensul existenței unui impact asupra pieței.

281. Este vorba despre curentul susținut de Tribunal în hotărârea atacată pe baza cauzelor în care s-au pronunțat Hotărârile citate anterior Groupe Danone/Comisia [107] și Brasserie nationale/Comisia [108].

282. Tribunalul are tendința de a relativiza importanța criteriului întemeiat pe impactul concret al încălcării asupra pieței și cerințele în legătură cu demonstrarea acestuia, în măsura în care, în cazul acordurilor de fixare a prețurilor sau de repartizare a piețelor, Comisia nu este obligată să țină seama de acesta în sensul liniilor directoare, pentru a califica respectiva încălcare ca fiind foarte gravă [109].

107 — În cadrul recursului formulat împotriva acestei hotărâri, Curtea nu era sesizată cu acest punct.

108 — Hotărârea Tribunalului din 27 iulie 2005 (T-49/02-T-51/02, Rec., p. II-3033).

109 — Hotărârile citate anterior Groupe Danone/Comisia (punctul 150) și Brasserie nationale/Comisia (punctele 178 și 179), precum și hotărârea atacată (punctul 240).

283. În cazul unei înțelegeri de fixare a prețurilor precum „rețeaua Lombard”, Tribunalul consideră că Comisia poate să deducă în mod legitim că încălcarea a avut efecte asupra pieței, pe baza faptului că membrii înțelegerii au luat măsuri pentru a aplica prețurile convenite [110]. În orice caz, Tribunalul statuează că, în situația în care este stabilită punerea în aplicare a înțelegerii, Comisia nu este obligată să demonstreze în mod sistematic că acordurile au permis în mod efectiv întreprinderilor în cauză să atingă un nivel al prețului de tranzacție superior celui care ar fi prevalat în absența înțelegerii, iar aceasta pentru că în acest scop ar fi necesare resurse considerabile, precum și efectuarea unor calcule ipotetice [111].

284. În plus, Tribunalul acordă o importanță decisivă voinței părților de a le conferi acordurilor lor un efect concret. Tribunalul apreciază astfel că „[c]eea ce s-a întâmplat ulterior cu privire la prețurile de piață efectiv obținute putea fi influențat și de alți factori ce nu se aflau sub controlul membrilor înțelegerii” și statuează că aceștia din urmă nu pot invoca în propriul beneficiu factori externi care le-au contracarat eforturile [112].

285. Această jurisprudență a fost preluată de Tribunal într-un anumit număr din hotărârile sale recente printre care figurează Hotărârea din 18 iunie 2008, Hoechst/Comisia [113], și Hotărârea Carbone-Lorraine/Comisia, citată anterior [114].

286. În cadrul celui de al doilea curent jurisprudențial, Tribunalul cere Comisiei mai mult decât simpla dovadă a punerii în aplicare a înțelegerii pentru a afirma că aceasta a avut un impact real asupra pieței.

287. În Hotărârea Tribunalului din 12 septembrie 2007, Prym și Prym Consumer/Comisia [115], acesta a arătat că „punerea în aplicare a unui acord nu implică în mod necesar ca acesta să producă efecte reale” pe piață [116]. În această cauză, Tribunalul a statuat că, în vederea calculării amenzii, Comisia nu se putea întemeia exclusiv pe o relație de la cauză la efect și nu se putea limita să constate că acordul fusese pus în aplicare pentru a deduce existența impact concret asupra pieței.

288. În plus, în Hotărârea Roquettes Frères/Comisia, citată anterior, și în Hotărârea Tribunalului din 27 septembrie 2006, Archer Daniels Midland/Comisia [117], cu privire la înțelegerea referitoare la piața gluconatului de sodiu, Tribunalul a arătat că, „prin caracterul său de condiție prealabilă impac-

110 — Hotărârea atacată (punctul 285).
111 — *Ibidem* (punctul 286 și jurisprudența citată).
112 — *Ibidem* (punctul 287 și jurisprudența citată).
113 — T-410/03, Rep., p. II-881, punctele 345 și 348.
114 — Punctele 84-87.
115 — T-30/05. Această hotărâre a făcut obiectul unui recurs în fața Curții (C-534/07 P).
116 — Punctul 110.
117 — T-329/01, Rec., p. II-3255, denumită în continuare „Hotărârea Archer Daniels Midland I”.

tului concret al unei înțelegeri, punerea în aplicare efectivă [a acesteia] constituie un început de indiciu al existenței unui impact concret al înțelegerii" [118]. Poate fi vorba despre un indiciu puternic, cu condiția ca totuși Comisia să nu se limiteze la această analiză [119].

289. Astfel, în cauzele în care au fost pronunțate aceste două hotărâri citate anterior, Comisia nu numai că a evidențiat existența unei puneri în aplicare „scrupuloase" a acordurilor, dar a demonstrat de asemenea o concordanță între prețurile fixate prin înțelegere și cele practicate efectiv pe piață de întreprinderile în cauză. Comisia subliniase de asemenea importanța cotei de piață deținute de întreprinderi pe piața relevantă, precum și eforturile pe care le-au depus pentru organizarea, continuarea și supravegherea acordurilor [120].

290. De altfel, în Hotărârile din 27 septembrie 2006, Jungbunzlauer/Comisia și Archer Daniels Midland II, citate anterior, cu privire la înțelegerea referitoare la piața acidului citric, Tribunalul a statuat că Comisia apreciase în mod corect impactul concret al înțelegerii asupra pieței, demonstrând existența unei puneri în aplicare „minuțioase" a acordurilor și a unei concordanțe între prețurile fixate prin înțelegere și cele practicate în fapt de întreprinderile în cauză și subliniind importanța cotelor de piață ale acestora pe piața relevantă și durata înțelegerii [121].

291. În final, în Hotărârile din 8 iulie 2008, Knauf Gips/Comisia, BPB/Comisia și Lafarge/Comisia, citate anterior, cu privire la înțelegerea referitoare la piața plăcilor din ipsos, Tribunalul a statuat că, cu excepția stabilității cotelor de piață, Comisia dovedise în mod suficient efectele încălcării, demonstrând că participanții la înțelegere dețineau majoritatea pieței relevante, că măsurile convenite între părți fuseseră puse în aplicare și aveau drept scop majorarea prețurilor până la un nivel superior celui la care ar fi ajuns în lipsa acestor măsuri. Potrivit Tribunalului, toate aceste indicații aveau drept scop să demonstreze că încălcarea era susceptibilă să producă efecte anticoncurențiale semnificative [122].

292. Aceste hotărâri nu sunt decât o ilustrare a jurisprudenței Tribunalului care urmărește să ceară Comisiei mai multe dovezi decât cea întemeiată pe simpla punere în aplicare a înțelegerii. În hotărârile menționate, Tribunalul a avut ocazia să precizeze importanța care se cuvenea să se acorde fiecăruia dintre aceste indicii.

293. În ceea ce privește indiciul întemeiat pe punerea în aplicare a înțelegerii, Tribunalul

118 — Punctul 77 și, respectiv, 180.
119 — Punctul 78 și, respectiv, 181.
120 — Punctele 76-78 și, respectiv, 179-181.
121 — Punctele 156-159 și, respectiv, 162-166.
122 — Punctele 393 și 394, 302 și 303, precum și, respectiv, 585 și 586.

apreciază că importanța sa poate să crească odată cu durata acordului. Tribunalul a arătat că buna funcționare a unei înțelegeri complexe cu privire la fixarea prețurilor, la repartizarea pieților și la schimbul de informații implică cheltuieli importante de administrare și gestiune. În consecință, Tribunalul consideră că este legitim să aprecieze că, dacă întreprinderile au continuat încălcarea și au asigurat eficacitatea gestiunii administrative în timpul unei perioade atât de îndelungate, iar aceasta în pofida riscurilor inerente unei astfel de activități ilicite, membrii înțelegerii au avut un beneficiu din acordul lor și, prin aceasta, acordul a avut un efect concret asupra pieței relevante [123].

294. În ceea ce privește indiciul întemeiat pe importanța și pe stabilitatea cotelor de piață ale întreprinderilor, Tribunalul apreciază că acest factor nu este suficient, în sine, pentru a stabili existența unui impact concret. Într-adevăr, în opinia sa, faptul că părțile la înțelegere dețin o cotă majoritară pe piață are legătură cu obiectul înțelegerii, iar nu cu efectele acesteia. Ar fi vorba, în consecință, despre o indicație care să demonstreze că încălcarea era susceptibilă să producă efecte anticoncurențiale semnificative, iar nu că aceasta ar fi fost cu adevărat situația [124]. Potrivit Tribunalului, Comisia trebuie astfel să aprecieze acest factor ținând seama de datele privind situația de pe piața relevantă înainte de înțelegere. În plus, Tribunalul apreciază că importanța acestui indiciu crește odată cu durata înțelegerii [125].

295. În ceea ce privește indiciile întemeiate pe o evoluție coordonată a prețurilor, Tribunalul a adoptat două abordări.

296. În Hotărârile citate anterior Jungbunzlauer/Comisia și Archer Daniels Midland II, Tribunalul apreciază că, pentru a verifica aprecierea făcută de Comisie privind impactul concret al înțelegerii asupra pieței, „trebuie să se examineze mai ales aprecierea sa cu privire la efectele produse de înțelegere asupra prețurilor". În opinia sa, Comisia trebuie să constate astfel cu un grad rezonabil de probabilitate că acordurile în cauză le-au permis efectiv părților să ajungă la un nivel de preț superior celui care ar fi prevalat în absența înțelegerilor. În acest context, Tribunalul apreciază că Comisia trebuie să țină seama de toate condițiile obiective ale pieței relevante, având în vedere contextul economic și eventual cel legislativ care prevalează, și trebuie să demonstreze că, în contextul liberei concurențe, nivelul prețurilor nu ar fi evoluat identic cu cel al prețurilor practicate [126].

297. În cauza în care s-a pronunțat Hotărârea Jungbunzlauer/Comisia, citată anterior, Tribunalul a apreciat că existența unui paralelism permanent între prețurile fixate de membrii înțelegerii și prețurile efectiv solicitate clienților „demonstra corespunzător cerințelor legale că înțelegerea avusese un impact concret asupra pieței care era «măsu-

123 — Hotărârile citate anterior Roquette Frères/Comisia (punctul 79) și Archer Daniels Midland I (punctul 182).

124 — Hotărârea Degussa/Comisia, citată anterior (punctul 232).

125 — Hotărârile citate anterior Jungbunzlauer/Comisia (punctul 159) și Archer Daniels Midland II (punctele 165 și 166). A se vedea de asemenea Hotărârile citate anterior Knauf Gips/Comisia (punctele 395 și 403), BPB/Comisia (punctele 304 și 312), precum și Lafarge/Comisia (punctele 587 și 594).

126 — Hotărârile citate anterior Jungbunzlauer/Comisia (punctele 177-190, în special punctul 179) și Archer Daniels Midland II (punctele 180-192, în special punctul 182). A se vedea de asemenea abordarea Tribunalului din Hotărârea Degussa/Comisia, citată anterior (punctul 224).

rabil» în sensul liniilor directoare, comparând preţul ipotetic care ar fi prevalat în absenţa înţelegerii cu preţul practicat în speţă ca urmare a constituirii înţelegerii" [127].

298. În schimb, în Hotărârea Lafarge/Comisia, citată anterior, pronunţată recent de Tribunal, acesta a apreciat că, în situaţia în care s-a stabilit punerea în aplicare a unei înţelegeri, Comisia nu este obligată să demonstreze în mod sistematic că acordurile au permis în mod efectiv întreprinderilor în cauză să atingă un nivel al preţului de tranzacţie superior celui care ar fi prevalat în absenţa înţelegerii. O astfel de demonstraţie ar consuma, în opinia sa, resurse considerabile şi ar necesita folosirea unor calcule ipotetice bazate pe modele economice a căror exactitate nu poate fi verificată decât cu dificultate de către instanţă. În această cauză, Tribunalul a statuat că Comisia demonstrase conform cerinţelor legale existenţa unui impact concret al înţelegerii asupra preţurilor, bazându-se pe publicarea de liste de preţuri şi pe fixarea preţurilor, impact care, deşi indicativ, afectează în opinia sa libera concurenţă [128].

299. În Hotărârea Degussa/Comisia, citată anterior, Tribunalul a arătat că aceste indicii trebuie să se bazeze, în plus, pe factori economici obiectivi şi să nu rezulte din simple supoziţii [129].

300. În lumina acestor elemente trebuie să se examineze în continuare temeinicia criticii formulate de RZB.

ii) Punctul nostru de vedere

301. Astfel cum am arătat, recurenta critică în esenţă Tribunalul pentru că a permis Comisiei să deducă din simpla punere în aplicare a înţelegerii existenţa unui impact concret al încălcării asupra pieţei, iar aceasta în scopul calculului amenzii.

302. Suntem de părere că această critică este întemeiată.

303. Într-adevăr, apreciem că este important să se menţină o exigenţă ridicată referitoare la probe în privinţa Comisiei, în situaţia în care

127 — Punctul 185 şi jurisprudenţa citată.

128 — Hotărârea Lafarge/Comisia, citată anterior (punctele 587-593). A se vedea de asemenea Hotărârile citate anterior Knauf Gips/Comisia (punctele 396-402) şi BPB/Comisia (punctele 307-311).

129 — Punctul 240 şi jurisprudenţa citată.

aceasta afirmă că o înțelegere a avut un impact asupra pieței în vederea aprecierii gravității încălcării și a calculului cuantumului amenzii.

304. Este adevărat că, potrivit jurisprudenței Curții și liniilor directoare, Comisia nu este obligată să țină seama de efectul încălcării asupra pieței în situația în care este vorba despre o încălcare deosebit de gravă, precum acordul în cauză.

305. Cu toate acestea, dacă Comisia demonstrează existența unui impact concret al încălcării, aceasta îi permite să întărească gravitatea încălcării și să majoreze cuantumul de bază al amenzii, dincolo de pragul stabilit de liniile directoare.

306. Or, considerăm că amenzile prevăzute la articolul 15 din Regulamentul nr. 17 sunt, prin natura și importanța lor, asimilabile unei sancțiuni penale, deși, în sensul strict al termenului, au caracterul unei sancțiuni administrative. Intervenția Comisiei, care înainte de toate este represivă, trebuie să respecte, așadar, atât pe plan procedural, cât și pe fond, principiile dreptului penal și Comisia trebuie, așadar, să demonstreze elementele pe care se bazează pentru a calcula cuantumul sancțiunii.

307. Aceasta este cu atât mai important în cazul unei încălcări foarte grave, întrucât Comisia nu este condiționată decât de plafonul stabilit la articolul 15 alineatul (2) din Regulamentul nr. 17. Contrar încălcărilor calificate ca fiind minore sau grave, Comisia poate, într-adevăr, să depășească pragul de 20 de milioane de euro prevăzut la punctul 1 secțiunea A a treia liniuță din liniile directoare, ceea ce îi lasă o mare marjă de apreciere.

308. În acest context, dacă Comisia alege să țină seama de impactul concret al încălcării asupra pieței pentru a aprecia gravitatea acesteia și pentru a determina cuantumul aferent al amenzii, aceasta trebuie atunci să fie în măsură să furnizeze indicii concrete, credibile și suficiente care să demonstreze existența unor efecte reale ale încălcării asupra pieței, precum și o legătură de cauzalitate între acordul anticoncurențial și modificarea liberei concurențe pe piață.

309. Or, nu aceasta este abordarea pe care a reținut-o Tribunalul în hotărârea atacată.

310. Într-adevăr, chiar dacă Tribunalul putea să aprecieze, în mod întemeiat, la punctul 288 din hotărârea atacată, că „Comisia putea, în mod legitim, să se întemeieze pe punerea în aplicare a înțelegerii”, în opinia noastră, acesta a comis o eroare de drept prin faptul că s-a pronunțat în sensul că o astfel de analiză era suficientă pentru a concluziona că există un impact asupra pieței.

311. Pe de o parte, astfel cum a statuat Tribunalul în Hotărârea Prym şi Prym Consumer/Comisia, citată anterior, apreciem că punerea în aplicare a unui acord nu implică în mod necesar ca acesta să producă efecte reale asupra pieţei. În opinia noastră, aceste efecte sunt încă şi mai puţin „măsurabile" în sensul punctului 1 secţiunea A din liniile directoare. Punerea în aplicare a unui acord constituie, aşadar, un indiciu important întrucât este vorba despre o condiţie prealabilă unui impact concret asupra pieţei, dar în opinia noastră este vorba numai despre un început de indiciu [130].

312. Considerăm că, în plus, Comisia trebuie să poată admite indiciile întemeiate pe evoluţia preţurilor sau a cotelor de piaţă ale întreprinderilor, fără ca acesta să implice consumul unor resurse considerabile. De exemplu, în cadrul unui acord de fixare a preţurilor precum „reţeaua Lombard", considerăm că este esenţial şi în perfectă concordanţă cu demonstraţia pe care trebuie să o facă Comisia ca aceasta să analizeze, faţă de condiţiile obiective ale pieţei relevante, efectele acordului asupra preţurilor. O astfel de analiză poate permite să se constate o creştere sau o diminuare a preţurilor ca urmare a punerii în aplicare a acordurilor sau existenţa unui paralelism între preţurile fixate prin înţelegere şi preţurile practicate efectiv. În contextul acestei aprecieri şi astfel cum a amintit chiar Tribunalul la punctul 284 din hotărârea atacată, pentru a aprecia impactul concret al unei încălcări asupra pieţei, Comisia trebuie să se refere la libera concurenţă care ar fi existat în mod normal în absenţa încălcării. Chiar dacă este dificil să se impună Comisiei să furnizeze evaluări aritmetice, apreciem totuşi că aceasta poate, pe baza unei comparaţii între situaţia pieţei înainte să se fi comis încălcarea şi după punerea acesteia în aplicare, să demonstreze anumite tendinţe.

313. În consecinţă, nu împărtăşim nici argumentaţia Tribunalului expusă la punctul 287 din hotărârea atacată, conform căreia nu este necesar să se ţină seama de nivelul preţurilor de piaţă practicate efectiv, întrucât era susceptibil de a fi influenţat de alţi factori care nu pot fi controlaţi de membrii înţelegerii. Într-adevăr, nici nu este nevoie să se amintească faptul că obiectul controlului Comisiei este acela de a măsura impactul concret al înţelegerii asupra pieţei, în special asupra preţurilor, iar aceasta, astfel cum a statuat Curtea, ţinând seama de contextul economic şi legislativ.

314. În final, am dori numai să amintim că, deşi împărtăşim grija Tribunalului cu privire la dificultăţile pe care le poate întâmpina Comisia în a dovedi un impact concret al înţelegerii [131], considerăm că, în speţă, aceasta nu poate să justifice insuficienţa demonstraţiei Comisiei, mai ales în situaţia în care aceasta îşi întemeiază aprecierea pe un indiciu unic, întemeiat pe punerea în aplicare a acordului.

130 — A se vedea nota de subsol 118.

131 — A se vedea punctul 286 din hotărârea atacată.

315. Având în vedere totalitatea acestor elemente, apreciem că Tribunalul a comis o eroare de drept întrucât a statuat că, în speță, Comisia putea, în scopul aprecierii gravității încălcării și a calculului cuantumului de bază al amenzii, să se întemeieze pe punerea în aplicare a înțelegerii pentru a concluziona că există un impact concret asupra pieței.

316. În consecință, propunem Curții să declare întemeiat acest al treilea aspect al motivului.

4. Cu privire la al patrulea aspect al motivului, întemeiat pe o apreciere eronată în ceea ce privește „mărimea pieței geografice relevante”

a) Argumentația părților

317. RZB critică Tribunalul pentru faptul că nu a examinat, la punctele 308-313 din hotărârea atacată, argumentul potrivit căruia dimensiunea vădit și în mod incontestabil limitată a teritoriului Republicii Austria s-ar opune unei calificări ca fiind foarte gravă a încălcării constatate. În plus, un astfel de raționament ar fi contrar modului de redactare a liniilor directoare și practicii decizionale a Comisiei.

b) Apreciere

318. Apreciem că acest aspect nu este întemeiat.

319. Pe de o parte și contrar celor susținute de recurentă, Tribunalul a prezentat în mod clar și suficient motivat la punctele 308-313 din hotărârea atacată motivele pentru care mărimea limitată a pieței geografice relevante nu se opunea, potrivit Tribunalului, calificării încălcării ca fiind foarte gravă.

320. Astfel cum în mod just a prezentat Tribunalul la punctul 240 din hotărârea atacată și astfel cum am arătat la punctul 261 din prezentele concluzii, acordurile de fixare a prețurilor precum cele în cauză pot constitui prin natura lor o încălcare foarte gravă, indiferent de impactul lor asupra pieței și de mărimea pieței geografice relevante.

321. În plus, amintim că practica decizională a Comisiei nu poate constitui cadru juridic pentru amenzile în materie de concurență [132]. Într-adevăr, potrivit unei jurisprudențe

132 — Hotărârea JCB Service/Comisia, citată anterior (punctul 205). A se vedea de asemenea Hotărârea Tribunalului din 18 iulie 2005, Scandinavian Airlines System/Comisia (T-241/01, Rec., p. II-2917, punctul 87 și jurisprudența citată).

constante, orientările rezultate din această practică nu prezintă decât un caracter indicativ în măsura în care împrejurările proprii cauzelor, precum pieţele, produsele, ţările, întreprinderile şi perioadele avute în vedere, nu sunt identice [133]. În aceste condiţii, recurenta nu se poate prevala de deciziile anterioare ale Comisiei.

322. În final, am dori să adăugăm că nici Tratatul CE, nici Regulamentul nr. 17, nici liniile directoare şi nici jurisprudenţa nu permit să se aprecieze că numai restricţiile referitoare la pieţe foarte mari pot fi calificate ca fiind încălcări foarte grave. Astfel cum a arătat în mod întemeiat Tribunalul la punctul 312 din hotărârea atacată, Curtea apreciază că teritoriul unui stat membru – sau chiar o parte redusă a acestuia – poate fi considerat ca reprezentând o parte însemnată a pieţei comune. În plus, după cum am văzut, încălcarea constatată în speţă nu afectează numai Republica Austria, dar este susceptibilă să afecteze comerţul dintre statele membre.

323. În aceste condiţii, apreciem că al patrulea aspect al acestui motiv trebuie să fie respins.

133 — A se vedea Hotărârea JCB Service/Comisia, citată anterior (punctul 201).

5. Cu privire la al cincilea aspect al motivului, întemeiat pe o apreciere eronată de către Tribunal a influenţei caracterului selectiv al măsurilor represive şi pe o încălcare a obligaţiei de motivare

a) Argumentaţia părţilor

324. În susţinerea celui de al cincilea aspect, RZB invocă două critici.

325. În primul rând, RZB critică Tribunalul pentru faptul că a respins argumentul acesteia potrivit căruia calificarea încălcării ca fiind foarte gravă este incompatibilă cu posibilitatea Comisiei de a urmări doar unele dintre întreprinderile care au participat la încălcare.

326. În al doilea rând, RZB susţine că Tribunalul a încălcat obligaţia sa de motivare prin faptul că nu a răspuns la argumentele potrivit cărora, pe de o parte, nivelul ridicat al amenzii ar contrazice caracterul simbolic al unei proceduri îndreptate în definitiv împotriva întregului sistem bancar austriac şi, pe de altă parte, ar conduce la denaturări ale concurenţei din moment ce amenda este aplicată doar în privinţa a 10 % din bănci. În final, calificarea încălcării ca fiind foarte gravă nu ar fi în concordanţă cu critica privind „nedreptatea întreprinderilor individuale”.

b) Apreciere

327. În ceea ce privește prima critică, considerăm, precum Comisia, că aceasta constituie numai reproducerea textuală a unui motiv susținut deja în fața Tribunalului și nu identifică nicio eroare de drept. În conformitate cu principiile amintite la punctul 65 din prezentele concluzii, propunem Curții să respingă ca inadmisibilă această critică.

328. În ceea ce privește a doua critică privind nemotivarea hotărârii atacate, considerăm că nu trebuie admisă [134].

329. Amintim mai întâi că, în temeiul articolului 36 din Statutul Curții de Justiție, aplicabil Tribunalului în temeiul articolului 53 din statutul menționat, „[h]otărârile se motivează".

330. Potrivit Curții, motivarea unei hotărâri trebuie să evidențieze în mod clar și neechivoc raționamentul Tribunalului, astfel încât să se permită persoanelor interesate să ia cunoștință de motivele deciziei luate, iar Curții să își exercite controlul jurisdicțional [135]. În ceea ce privește o acțiune întemeiată pe articolul 230 CE, cerința motivării implică în mod evident ca Tribunalul să analizeze motivele de anulare invocate de reclamantă și să expună rațiunile care au condus la respingerea motivului sau la anularea actului atacat. În special în cadrul punerii în aplicare a articolului 81 CE și a articolului 15 din Regulamentul nr. 17, Curtea consideră că trebuie să verifice dacă Tribunalul a răspuns corespunzător cerințelor legale tuturor argumentelor invocate de recurentă în susținerea anulării sau a diminuării amenzii [136].

331. Cu toate acestea, în Hotărârea Connolly/Comisia [137], Curtea a limitat această obligație de a răspunde motivelor invocate. Curtea a considerat că motivarea unei hotărâri trebuie apreciată în funcție de împrejurările speței [138] și că nu se poate impune ca Tribunalul să răspundă „în detaliu la fiecare argument invocat de către reclamant, în special dacă nu avea un caracter suficient de clar și de precis și nu se întemeia pe elemente de probă corespunzătoare" [139].

134 — Amintim că, potrivit unei jurisprudențe constante, problema dacă Tribunalul a răspuns motivelor părților și dacă a motivat în mod corespunzător hotărârea reprezintă o problemă de drept care poate fi invocată ca atare în cadrului unui recurs [a se vedea în special Hotărârea din 7 mai 1998, Somaco/Comisia (C-401/96 P, Rec., p. I-2587, punctul 53 și jurisprudența citată)].

135 — A se vedea în acest sens Hotărârea din 14 mai 1998, Consiliul/de Nil și Impens (C-259/96 P, Rec., p. I-2915, punctele 32-34), și Hotărârea din 17 mai 2001, IECC/Comisia (C-449/98 P, Rec., p. I-3875, punctul 70), precum și Ordonanța președintelui Curții din 19 iulie 1995, Comisia/Atlantic Container Line și alții [C-149/95 P(R), Rec., p. I-2165, punctul 58], Ordonanța președintelui Curții din 14 octombrie 1996, SCK și FNK/Comisia [C-268/96 P(R), Rec., p. I-4971, punctul 52], și Ordonanța președintelui Curții din 25 iunie 1998, Antilele Olandeze/Consiliul [C-159/98 P(R), Rec., p. I-4147, punctul 70].

136 — A se vedea jurisprudența citată la nota de subsol 19 din prezentele concluzii.

137 — Hotărârea din 6 martie 2001 (C-274/99 P, Rec., p. I-1611).

138 — Punctul 120.

139 — Punctul 121. A se vedea de asemenea Hotărârea din 11 septembrie 2003, Belgia/Comisia (C-197/99 P, Rec., p. I-8461, punctul 81).

332. Având în vedere aceste elemente, apreciem că Tribunalul nu era obligat să răspundă argumentelor în discuţie, formulate de recurentă.

333. Într-adevăr, la punctul 315 din hotărârea atacată, Tribunalul a constatat că premisa recurentei potrivit căreia Comisia ar fi luat măsuri represive împotriva întreprinderilor într-un mod selectiv şi simbolic era eronată. Tribunalul a arătat că, în realitate, Comisia stabilise destinatarii deciziei pe baza frecvenţei participării acestora la reuniunile cele mai importante [140]. În aceste condiţii, considerăm că Tribunalul nu era obligat să continue examinarea celorlalte argumente invocate de recurentă şi întemeiate pe această premisă.

334. În consecinţă, propunem Curţii să se pronunţe în sensul că acest al cincilea aspect este inadmisibil şi neîntemeiat.

6. Cu privire la al şaselea aspect, întemeiat pe lipsa unei aprecieri globale a gravităţii încălcării

a) Argumentaţia părţilor

335. RZB critică Tribunalul pentru faptul că nu a efectuat o apreciere globală a gravităţii încălcării, având în vedere toate aspectele menţionate în liniile directoare (natura încălcării, impactul real al încălcării şi mărimea pieţei geografice relevante), precum şi factori exogeni, şi anume importanţa economică a sectorului bancar austriac, lipsa necesităţii unui efect descurajator şi caracterul selectiv al măsurilor represive. Dacă Tribunalul ar fi făcut o astfel de analiză, ar fi arătat că încălcarea în cauză nu putea fi calificată ca fiind foarte gravă.

b) Apreciere

336. Considerăm că acest argument nu este întemeiat. Într-adevăr, examinând primul aspect al acestui motiv, am apreciat că Tribunalul nu comisese nicio eroare de apreciere întrucât a statuat că, în speţă, Comisia putea să ţină seama de alte elemente decât cele menţionate în mod expres în liniile directoare şi în special de elemente „exogene” [141] pentru a aprecia gravitatea

140 — Punctul 470 din motivele deciziei în litigiu.

141 — Punctele 245-251 din prezentele concluzii.

încălcării. În realitate, recurenta invocă un aspect care, în opinia noastră, este pur și simplu în contradicție cu cele susținute în cadrul primului aspect al acestui motiv.

337. În consecință, acest al șaselea aspect trebuie respins ca neîntemeiat.

7. Cu privire la al șaptelea aspect al motivului, întemeiat pe o apreciere eronată în ceea ce privește împărțirea recurentelor pe categorii

338. Din decizia în litigiu rezultă că piața bancară austriacă este caracterizată prin prezența unor grupuri bancare având o structură pe mai multe niveluri, numite „descentralizate".

339. Casele de economii precum și băncile populare au o structură pe două niveluri și casele de credit agricol (băncile Raiffeisen) au, în ceea ce le privește, o structură pe trei niveluri. În fiecare dintre aceste structuri pe mai multe niveluri (denumite în continuare „sectorul caselor de economii", „sectorul Raiffeisen" și „sectorul băncilor populare" și, împreună, „sectoarele descentralizate"), o instituție centrală denumită în limbajul curent „societate centrală" exercită funcții de suport și de service pentru băncile din sector. Erste, RZB și ÖVAG sunt instituțiile centrale ale sectorului caselor de economii, ale sectorului Raiffeisen și, respectiv, ale sectorului băncilor populare.

340. În temeiul punctului 1 secțiunea A din liniile directoare, Comisia poate, cu privire la încălcările foarte grave, să ajusteze cuantumul de bază al amenzii în funcție de capacitatea economică efectivă a autorilor încălcării de a denatura concurența.

341. În prezentele cauze, Comisia a apreciat, la punctul 515 din motivele deciziei în litigiu, că acest tip de tratament diferențiat se impunea în măsura în care existau diferențe considerabile de mărime între întreprinderile și grupurile bancare participante la „rețeaua Lombard".

342. Comisia a împărțit, așadar, destinatarele deciziei în litigiu în cinci categorii, în funcție de datele disponibile despre cotele lor de piață. În ceea ce privește Erste, RZB și ÖVAG, Comisia apreciază că, în calitate de societăți centrale ale sectoarelor descentralizate, ale caselor de economii, ale băncilor Raiffeisen și, respectiv, ale băncilor populare, trebuie să li se atribuie cotele de piață ale sectoarelor respective, pentru a aprecia mai bine puterea lor economică pe piață. Erste și RZB au fost clasificate, așadar, în prima categorie, în timp ce ÖVAG a fost clasificată în a treia categorie.

a) Criticile formulate de recurente

343. În primul rând, sub rezerva unor elemente specifice legate de situația respectivă a acestora, Erste, RZB și ÖVAG repun în discuție principiul unei astfel de atribuiri. Acestea apreciază că Tribunalul a încălcat, pe plan juridic, condițiile în care Comisia putea să le atribuie, în calitate de instituții centrale ale sectoarelor descentralizate, cotele de piață ale sectoarelor respective ale acestora, în scopul împărțirii pe categorii. În această privință, recurentele susțin că atribuirea menționată încalcă articolul 15 alineatul (2) din Regulamentul nr. 17, precum și principiul proporționalității sancțiunii, principiul răspunderii personale pentru încălcările dreptului concurenței și principiul egalității.

344. În al doilea rând, Erste, RZB și ÖVAG consideră că Tribunalul le-a încălcat dreptul la apărare.

345. În al treilea rând, acestea susțin că rolul și funcțiile lor în cadrul grupurilor bancare nu au fost apreciate în mod corect.

346. În al patrulea rând, Erste susține că aprecierile Tribunalului cu privire la cota de piață a grupului caselor de economii sunt eronate.

347. În al cincilea rând, ÖVAG susține că Tribunalul a denaturat faptele și elementele de probă prezentate în fața sa.

i) Cu privire la prima critică, întemeiată pe nelegalitatea atribuirii către instituțiile centrale a cotelor de piață ale băncilor din sectoarele descentralizate

348. Erste, RZB și ÖVAG invocă mai multe argumente în susținerea acestei critici.

— Cu privire la principiul atribuirii și criteriile de apreciere utilizate în acest scop

349. Erste, RZB și ÖVAG susțin că Tribunalul a comis o eroare de drept întrucât a statuat, la punctele 356 și 373 din hotărârea atacată, că, prin faptul că le-a atribuit cotele de piață ale băncilor din sectoarele lor descentralizate în vederea stabilirii amenzii, Comisia nu le-a imputat comportamentul ilicit al acestora din urmă și le-a sancționat doar „pentru propriul comportament”.

350. În opinia acestora, o astfel de atribuire ar însemna în realitate a le imputa răspunderea pentru încălcările comise de băncile din

sectoarele lor descentralizate deoarece poziția acestor bănci pe piață este luată în considerare în mod integral pentru stabilirea amenzii. Erste, RZB și ÖVAG consideră, prin urmare, că această atribuire ar fi trebuit să fie apreciată din perspectiva criteriilor pe care Curtea le-a stabilit cu privire la imputabilitatea încălcărilor în cadrul unui grup de societăți, și anume posibilitatea unui control al întreprinderii și existența unei unități economice.

351. Întemeindu-se pe existența relațiilor stabilite în cadrul grupurilor bancare și pe funcțiile suport și de servicii exercitate de instituțiile centrale, Comisia și Tribunalul ar fi eludat cerințele stricte impuse de jurisprudență.

352. Comisia susține că criteriul determinant pentru împărțirea pe categorii este compararea puterii reale pe piață, care se bazează pe relațiile stabile ale băncilor descentralizate cu societățile lor centrale.

— Cu privire la încălcarea articolului 15 alineatul (2) din Regulamentul nr. 17, a principiului proporționalității sancțiunii, a principiului răspunderii personale pentru încălcările dreptului concurenței și a principiului egalității

353. Erste susține că atribuirea către societățile centrale (GiroCredit sau Erste) [142] a cotelor de piață deținute de aproximativ 70 de case de economii austriece încalcă articolul 15 alineatul (2) din Regulamentul nr. 17 coroborat cu punctul 1 secțiunea A al șaselea paragraf din liniile directoare. Astfel, această dispoziție nu ar permite să se impute unei întreprinderi cota de piață a unor întreprinderi terțe prezente în același sector de activitate.

354. De asemenea, Erste și RZB arată că o astfel de atribuire încalcă principiul răspunderii personale pentru comiterea de încălcări ale dreptului concurenței, precum și a principiului proporționalității sancțiunilor.

355. În sfârșit, RZB și ÖVAG afirmă că Tribunalul a încălcat și principiul egalității. În această privință, RZB critică Tribunalul

142 — Această imputare s-ar referi la GiroCredit pentru perioada cuprinsă între anul 1995 și luna octombrie 1997, în situația în care aceasta ar fi o instituție centrală a sectorului, și ar viza Erste pentru perioada cuprinsă între luna octombrie 1997 și luna iunie 1998, în situația în care aceasta, ca urmare a fuziunii cu GiroCredit, a devenit societatea centrală a sectorului.

pentru că a asimilat entităţile centrale ale sectoarelor descentralizate, marilor bănci centralizate în vederea clasificării pe categorii. Potrivit recurentei, Tribunalul ar fi trebuit să examineze dacă nu trebuia să se reţină doar o parte a cotelor de piaţă ale fiecărui sector avut în vedere pentru a ţine cont de faptul că, atunci când participă la reuniuni interbancare, o entitate centrală, precum RZB, se limitează să transmită informaţii, în măsura în care aceasta nu poate interveni în numele băncilor şi în măsura în care nu poate să dea instrucţiuni pentru a pune în aplicare eventualele acorduri.

356. Comisia aminteşte faptul că atribuirea cotelor de piaţă în decizia în litigiu nu se întemeiază pe constatări specifice privind participarea efectivă a băncilor descentralizate la încălcare, ci doar pe faptul că Comisia a sancţionat societăţile centrale pentru propriul comportament. Aceasta adaugă că niciun comportament al unui terţ nu a fost imputat în speţă.

357. În ceea ce priveşte argumentele invocate de RZB, Comisia indică mai întâi că amenzile aplicate societăţilor centrale nu depăşesc plafonul de 10 % din cifra de afaceri a întreprinderii conform articolului 15 din Regulamentul nr. 17. Prin urmare, această situaţie este diferită de cea în care ar fi fost necesar să se ia în considerare cifra de afaceri totală a grupului dacă societatea centrală şi băncile descentralizate ar fi fost considerate o unitate economică. Comisia arată în continuare că recurenta nu precizează în ce măsură situaţii diferite ar fi fost tratate în mod identic fără o justificare adecvată.

358. În sfârşit, Comisia invocă inadmisibilitatea argumentului referitor la examinarea proporţionalităţii amenzii, deoarece Curtea nu poate înlocui, pentru motive de echitate, aprecierea Tribunalului cu propria apreciere.

ii) Cu privire la a doua critică, întemeiată pe o încălcare a dreptului la apărare

359. În faţa Tribunalului, Erste şi ÖVAG critică Comisia pentru faptul că nu a menţionat, în comunicarea privind obiecţiunile, intenţia sa de a atribui instituţiilor centrale cotele de piaţă ale grupurilor fiecăreia dintre acestea, în vederea calculului amenzii.

360. În recursurile lor, Erste şi ÖVAG susţin că Tribunalul le-a încălcat dreptul la apărare întrucât a statuat, la punctul 369 din hotărârea atacată, că indicaţia cuprinsă în comunicarea privind obiecţiunile, potrivit căreia acestea erau societăţile centrale ale sectorului caselor de economii şi ale celui al băncilor populare, era suficientă.

361. Erste şi ÖVAG susţin că Comisia nu ar fi trebuit să se limiteze la o simplă afirmaţie generală şi ar fi trebuit să informeze întreprinderile cu privire la concluziile pe care intenţiona să le deducă din toate elementele de fapt referitoare la încălcare.

iii) Cu privire la a treia critică, întemeiată pe o apreciere eronată a rolului şi a funcţiilor instituţiilor centrale în cadrul grupurilor bancare

362. Erste, RZB şi ÖVAG impută Tribunalului faptul că nu a apreciat în mod corect rolul şi funcţiile acestora în cadrul grupurilor bancare.

363. Erste contestă aprecierea Tribunalului, exprimată la punctul 401 din hotărârea atacată, potrivit căreia aceasta avea ca misiune de „a reprezenta" sectorul caselor de economii în cadrul reuniunilor bancare.

364. ÖVAG, la rândul său, arată că, contrar a ceea ce a statuat Tribunalul, nu are nicio posibilitate de a angaja băncile populare autonome şi nu formează cu acestea o unitate economică.

365. RZB susţine că nu dispune de o „expertiză mai însemnată şi de informaţii mai de calitate" prin raportare la alte bănci din sectorul său descentralizat, contrar celor indicate la punctul 405 din hotărârea atacată. În orice caz, aceasta susţine că cele constatate de Tribunal privind legăturile pe care le avea cu sectorul său descentralizat se opuneau faptului de a imputa RZB cotele de piaţă ale acestui sector, în totalitatea lor. În sfârşit, aceasta arată că nu are o capacitate comparabilă cu aceea a marilor bănci organizate de manieră ierarhică de a cauza prejudicii particularilor şi că nici nu este în măsură să profite de practicile în litigiu în lipsa unei cote de piaţă individuale semnificative sau a unei participări la câştigurile băncilor din sector.

iv) Cu privire la a patra critică, întemeiată pe o stabilire incorectă a cotelor de piaţă ale Erste şi ale grupului caselor de economii

366. Erste susţine că în mod greşit Tribunalul nu a constatat că, în speţă, Comisia s-a bazat pe o evaluare prea ridicată a cotelor de piaţă pentru a o clasifica în una dintre categorii. Într-adevăr, atât înainte, cât şi după fuziunea sa cu GiroCredit, cota sa de piaţă ar fi net inferioară celei pe care a reţinut-o Comisia şi pe care a confirmat-o Tribunalul la punctele 455 şi 458 din hotărârea atacată.

367. Prin urmare, la punctul 457 din hotărârea atacată, Tribunalul ar fi comis o eroare de drept întrucât a apreciat că Erste rămânea clasificată în prima categorie şi că respectiva critică, presupunând că este întemeiată, nu ar fi susceptibilă să repună în discuţie dispozitivul deciziei în litigiu. În această privinţă, Tribunalul ar fi încălcat principiile egalităţii de tratament şi al proporţionalităţii prin faptul că nu a făcut distincţie, în vederea clasificării pe categorii, între deţinerea unei cote de piaţă de 30 % şi cea a unei cote de piaţă de 17 %.

368. Comisia susţine că putea clasifica Erste în prima categorie după fuziunea cu Giro-Credit, indiferent de cota de piaţă exactă. În ceea ce priveşte argumentul întemeiat pe faptul că Comisia ar fi ţinut cont de două ori de cotele de piaţă şi de comportamentul Erste Österreischische Spar-Casse-Bank AG (şi anume Erste înainte de fuziunea cu Giro-Credit, denumită în continuare „EÖ"), Comisia susţine inadmisibilitatea acestuia pentru motivul că Erste urmăreşte să obţină o simplă reexaminare a faptelor, ceea ce nu este de competenţa Curţii.

v) Cu privire la a cincea critică, întemeiată pe o denaturare a faptelor şi a elementelor de probă

369. ÖVAG susţine că analiza Tribunalului duce la o denaturare a elementelor de probă care figurează în dosar. Într-adevăr, schimburile de informaţii şi activităţile ÖVAG în calitate de pretinsă coordonatoare şi reprezentantă a băncilor populare descentralizate nu ar fi fost niciodată dovedite (punctele 401-406 din hotărârea atacată). În plus, Tribunalul ar fi invocat în mod greşit o hotărâre a Verfassungsgerichtshof (Curtea Constituţională) (Austria) din 23 iunie 1993 pentru a justifica atribuirea cotelor de piaţă ale băncilor din sector (punctele 392-401 din hotărârea atacată). Într-adevăr, ÖVAG arată că nu participa la această procedură şi că această hotărâre se referea numai la aspectele legate de „rezervele lichide". Tribunalul ar fi comis astfel o eroare de fapt, precum şi o eroare de drept şi, în plus, ar fi depăşit marja de apreciere de care dispune. În sfârşit, ÖVAG susţine că Tribunalul nu a examinat în mod expres situaţia sa, contrar modului în care a procedat cu privire la Erste şi RZB şi la băncile din sectoarele acestora.

370. Comisia arată lipsa de explicaţii din partea recurentei şi susţine respingerea acestei critici. În ceea ce priveşte eroarea săvârşită de Tribunal prin trimiterea la hotărârea Verfassungsgerichtshof, Comisia contestă existenţa oricărei denaturări. Într-adevăr, instanţa austriacă s-ar fi pronunţat în mod formal şi la modul general cu privire la relaţiile dintre „instituţiile centrale" şi „băncile primare" ale acestora, iar băncile populare ar fi vizate în mod expres de această hotărâre. Potrivit Comisiei, ÖVAG nu pretinde că rolul său ca societate centrală diferă de cel al societăţilor centrale din celelalte sectoare.

b) Apreciere

374. Considerăm că, în această privință, Tribunalul a comis o eroare de drept și a afectat hotărârea atacată cu o motivare contradictorie.

i) Cu privire la prima critică, întemeiată pe nelegalitatea atribuirii către instituțiile centrale a cotelor de piață ale băncilor din sectoarele descentralizate

375. Într-adevăr, prin acest raționament Tribunalul afirmă că societatea centrală nu este răspunzătoare pentru încălcările comise de băncile din sectorul său descentralizat, dar că, în scopul calculului amenzii, este necesar să i se atribuie totuși cotele de piață ale întregului grup.

371. În opinia noastră, această critică invocă un alt aspect delicat al dosarului. Aceasta se referă la modul în care Comisia trebuie să calculeze cuantumul sancțiunii având în vedere responsabilitățile pe care trebuie să și le asume autorul încălcării în comiterea acesteia.

376. Acest raționament nu este logic. Fie Comisia poate imputa răspunderea încălcării societății centrale, în măsura în care aceasta din urmă alcătuiește o unitate economică împreună cu sectorul descentralizat și, în această situație, poate ține seama pentru calculul amenzii de capacitatea economică efectivă a întregului sector, fie Comisia sancționează societatea centrală pentru participarea sa cu titlu individual la încălcare și nu poate ține seama pentru calculul amenzii decât de cotele de piață ale acesteia, independent de cotele de piață ale sectorului său descentralizat.

372. În prezentele cauze, Comisia a calculat cuantumul amenzii pe care intenționa să o aplice societăților Erste, RZB și ÖVAG, în calitate de societăți centrale, atribuindu-le cotele de piață ale băncilor din sectoarele lor descentralizate. Aceasta îi permitea să aprecieze, în temeiul punctului 1 secțiunea A al patrulea paragraf din liniile directoare, capacitatea economică a acestora.

377. Abordarea Tribunalului nu este, așadar, coerentă. Este evident că faptul de a calcula cuantumul sancțiunii pe baza cotelor de piață realizate de băncile din sectoarele descentralizate constă în „a sancționa” societățile centrale pentru comportamentul ilicit al acestor bănci.

373. La punctele 356 și 373 din hotărârea atacată, Tribunalul a statuat că, acționând astfel, Comisia nu le-a imputat comportamentul ilicit al băncilor din sectoarele acestora și le-a „sancționat pentru propriul comportament”.

378. Or, considerăm că în calculul sancţiunii şi, în speţă, al unei amenzi, Comisia nu poate ţine seama decât de capacitatea economică efectivă a întreprinderilor pe care le-a considerat răspunzătoare pentru încălcarea comisă pe piaţă. Aceasta rezultă foarte clar din cuprinsul punctului 1 secţiunea A al patrulea paragraf din liniile directoare care se referă în mod expres la „capacitatea economică efectivă *a autorilor încălcării*” [143]. Or, în decizia în litigiu, numai societăţile centrale au fost considerate responsabile pentru încălcare. Chiar Tribunalul arată aceasta la punctul 356 din hotărârea atacată, când precizează că „decizia [în litigiu] nu întemeiază imputarea cotelor de piaţă pe constatări specifice cu privire la participarea efectivă a băncilor descentralizate la încălcare” şi că „Comisia a sancţionat societăţile centrale pentru propriul comportament”.

379. În această etapă a analizei noastre, apreciem că prima critică, întemeiată pe nelegalitatea atribuirii către instituţiile centrale a cotelor de piaţă ale băncilor din sectoarele descentralizate este întemeiată, fără a mai fi necesar să analizăm celelalte critici formulate de recurente, şi că al şaptelea aspect al acestui prim motiv trebuie admis.

380. În lumina acestor elemente, apreciem că al treilea şi al şaptelea aspect ale primului motiv sunt întemeiate. În consecinţă, propunem Curţii să se pronunţe în sensul că acest motiv, care se întemeiază pe erori de drept în ceea ce priveşte aprecierea gravităţii încălcării, este întemeiat şi să anuleze hotărârea atacată în măsura în care este afectată:

— de o eroare de drept, în măsura în care Tribunalul a statuat că, în speţă, Comisia putea să deducă din simpla punere în aplicare a înţelegerii existenţa unui impact concret al încălcării asupra pieţei, iar aceasta în scopul aprecierii gravităţii încălcării şi al calculului cuantumului de bază al amenzii, precum şi

— de o eroare de drept şi de o motivare contradictorie, în măsura în care Tribunalul a statuat că, în scopul aprecierii gravităţii încălcării şi al calculului cuantumului de bază al amenzii, Comisia putea să le atribuie întreprinderilor Erste, RZB şi ÖVAG cotele de piaţă ale băncilor din sectoarele lor descentralizate, chiar dacă nu le-a imputat comportamentul ilicit al acestora din urmă.

381. Cu toate acestea, propunem Curţii să continue analiza celorlalte motive invocate de recurente, în măsura în care prin acestea se urmăreşte de asemenea obţinerea unei reduceri a cuantumului amenzii aplicate de Comisie.

143 — Sublinierea noastră.

B — *Cu privire la al doilea motiv, întemeiat pe erori de drept, pe o nemotivare și pe o denaturare a elementelor de probă în ceea ce privește existența unor circumstanțe atenuante*

382. În temeiul punctului 3 din liniile directoare, pot constitui circumstanțe atenuante, dacă se stabilește:

— un rol exclusiv pasiv sau imitativ al unei întreprinderi în comiterea încălcării;

— neaplicarea în practică de către întreprindere a acordurilor;

— încetarea încălcărilor de îndată ce intervine Comisia;

— existența unei îndoieli justificate a întreprinderii cu privire la caracterul ilicit al comportamentului restrictiv;

— încălcări comise datorită neglijenței și

— cooperare efectivă a întreprinderii în cadrul procedurilor, în afara sferei de aplicare a comunicării privind cooperarea.

383. Nici Comisia în decizia în litigiu (punctele 525-542 din motive), nici Tribunalul în hotărârea atacată (punctele 469-511) nu au reținut circumstanțe atenuante în favoarea recurentelor.

384. În prezentele recursuri, ÖVAG critică Tribunalul pentru faptul că nu a recunoscut ca circumstanțe atenuante comportamentul său pasiv în timpul încălcării. BA-CA susține, în ceea ce o privește, că Tribunalul a comis de asemenea erori de drept neținând seama de participarea autorităților publice la reuniunile bancare, precum și de caracterul public al acestora.

a) Cu privire la primul aspect, întemeiat pe o apreciere eronată a Tribunalului în ceea ce privește comportamentul pasiv al ÖVAG

i) Argumentația părților

385. ÖVAG critică, în esență, modul în care Tribunalul a apreciat, cu titlu de circumstanțe atenuante, comportamentul său în timpul încălcării. ÖVAG invocă, în această privință, mai multe critici.

— Cu privire la prima critică, întemeiată pe o exercitare incorectă a competenței jurisdicționale a Tribunalului

386. Recurenta impută Tribunalului faptul că s-a limitat la a reproduce textul liniilor directoare fără a examina împrejurările cauzei și în special rolul său specific în cadrul „rețelei Lombard".

— Cu privire la a doua critică, întemeiată pe utilizarea unui criteriu de apreciere eronat

387. Recurenta consideră că Tribunalul a comis o eroare de drept, la punctul 483 din hotărârea atacată, întrucât și-a întemeiat aprecierea pe criteriul participării băncilor la reuniuni, criteriu care a fost de asemenea utilizat în cadrul împărțirii băncilor pe categorii. Procedând astfel, Tribunalul leagă problema împărțirii băncilor în funcție de puterea lor pe piață de aceea a recunoașterii unei circumstanțe atenuante. Or, potrivit recurentei, recunoașterea unei circumstanțe atenuante nu ar putea depinde de caracterul „sporadic" al participării unei întreprinderi la reuniuni. Într-adevăr, liniile directoare ar obliga Comisia să efectueze o apreciere diferențiată a rolurilor, iar nu o prezentare maniheeană de tipul „totul sau nimic".

— Cu privire la a treia critică, întemeiată pe denaturarea elementelor de probă prezentate Tribunalului

388. Potrivit recurentei, Tribunalul ar fi denaturat prezentarea sa, precum și faptele ce rezultă din dosar privind participarea sa la înțelegere. Într-adevăr, aceasta nu ar fi pretins niciodată că s-ar fi distanțat de înțelegere, dar a subliniat în mod constant rolul modest pe care îl avea în cadrul acesteia.

— Cu privire la a patra critică, întemeiată pe o motivare contradictorie

389. Potrivit ÖVAG, analiza Tribunalului ar fi contradictorie în măsura în care ÖVAG este considerată „mare bancă” și „reprezentantă a unui sector”, deși Comisia nu a procedat la nicio verificare la sediile sale, deși recurenta nu făcea parte din „cercul restrâns al băncilor” și deși nu participa decât la un număr limitat de reuniuni.

390. Comisia consideră că aceste critici sunt lipsite de pertinență numai în temeiul simplului fapt că, pentru motive de echitate, Curtea nu are competența să înlocuiască aprecierea Tribunalului cu propria apreciere.

ii) Apreciere

391. În opinia noastră, acest prim aspect trebuie respins în totalitate.

392. În ceea ce privește prima critică, considerăm că modul în care Tribunalul a exercitat controlul său jurisdicțional nu poate face obiectul niciunei obiecții. Amintim într-adevăr că, în cadrul controlului de legalitate al deciziei în litigiu, Tribunalul exercită un control jurisdicțional restrâns care trebuie să ție seama de marja de apreciere de care dispune Comisia pentru a stabili cuantumul amenzilor. În analiza criticilor invocate de ÖVAG, controlul Tribunalului se limita, așadar, la verificarea respectării normelor de procedură și de motivare, precum și la verificarea exactității materiale a faptelor și a absenței unei erori de drept, a unei erori vădite în aprecierea faptelor și a unui abuz de putere. În această privință, Tribunalul a indicat, la punctele 484 și 487 din hotărârea atacată, că recurenta nu demonstrase că, în cadrul analizei Comisiei, aceasta săvârșise erori de fapt sau o eroare vădită în aprecierea faptelor ori un abuz de putere.

393. Contrar celor susținute de recurentă, Tribunalul nu s-a limitat la o simplă reproducere a liniilor directoare, întrucât a indicat în mod clar jurisprudența aplicabilă la punctele 482 și 486 din hotărârea atacată, înainte de a examina, la punctele 483-489 din această hotărâre, modul în care a ținut cont Comisia de comportamentul fiecărei întreprinderi și în special de comportamentul ÖVAG în timpul reuniunilor bancare.

394. În consecință, considerăm că această critică poate fi respinsă cu ușurință ca fiind neîntemeiată.

395. În ceea ce privește a doua critică, aceasta trebuie de asemenea respinsă. Pe de o parte, criteriul de apreciere pe care l-a utilizat

Tribunalul pentru aprecierea sa, și anume cel întemeiat pe participarea la reuniuni a membrilor înțelegerii, este conform unei jurisprudențe constante, menționate expres la punctul 482 din hotărârea atacată. Acest criteriu permite să se țină seama de comportamentul specific al unei întreprinderi în timpul înțelegerii. Pe de altă parte, contrar celor susținute de ÖVAG, criteriul menționat este diferit de cel utilizat de Comisie în scopul împărțirii recurentelor pe categorii, întemeiat numai pe capacitatea economică a întreprinderilor.

396. În ceea ce privește a treia critică, considerăm că nu este admisibilă întrucât argumentele ÖVAG nu conțin niciun element serios, susceptibil să demonstreze că Tribunalul ar fi denaturat prezentarea sa sau elementele dosarului cu privire la participarea sa la înțelegere. În orice caz, este evident, în opinia noastră, că prin sublinierea modestiei rolului său în cadrul reuniunilor bancare, recurenta urmărea să demonstreze distanța pe care a adoptat-o față de ceilalți membri ai înțelegerii.

397. În sfârșit, în ceea ce privește a patra critică propunem Curții să o respingă de la început ca neîntemeiată, întrucât faptul că Comisia nu a efectuat o verificare inopinată la sediile recurentei nu contrazice cu nimic faptul că aceasta poate fi calificată drept „mare bancă” și „reprezentantă a sectorului băncilor populare”.

398. În lumina tuturor acestor elemente, considerăm că primul aspect al acestui motiv trebuie respins ca fiind în parte inadmisibil și în parte neîntemeiat.

b) Cu privire la al doilea aspect al motivului, întemeiat pe o apreciere eronată a Tribunalului privind participarea autorităților publice la reuniunile bancare [144]

i) Argumentația părților

399. BA-CA critică în esență Tribunalul pentru că nu a ținut cont de participarea anumitor autorități publice la reuniuni, ca circumstanță atenuantă. Prin aceasta, Tribunalul ar fi încălcat principiul egalității de tratament, în măsura în care BA-CA ar fi fost tratată în mod diferit față de alte întreprinderi avute în vedere în decizii anterioare ale Comisiei.

400. Potrivit recurentei, din practica decizională a Comisiei și din jurisprudența Curții ar rezulta că tolerarea unui comportament de către legiuitorul național, precum și participarea autorităților publice la reuniuni constituie o circumstanță atenuantă și justifică astfel reducerea cuantumului amenzii, iar aceasta

144 — Punctele 261 și 504-506 din hotărârea atacată.

independent de dimensiunea întreprinderilor în cauză [145]. Mai exact, BA-CA critică Tribunalul pentru faptul că, la punctul 505 din hotărârea atacată, a statuat că tolerarea încălcării din partea unor autorități publice nu poate fi luată în considerare „având în vedere în special mijloacele de care dispun băncile pentru a obține informații juridice precise și corecte". Pe de o parte, această condiție nu ar fi conformă jurisprudenței Curții, în special Hotărârii din 9 septembrie 2003, CIF [146]. Pe de altă parte, o astfel de condiție ar duce la o discriminare în defavoarea anumitor întreprinderi, în funcție de obiectul lor social.

ii) Apreciere

401. Considerăm că obiecțiile formulate de BA-CA nu sunt întemeiate.

402. În primul rând, la punctul 505 din hotărârea atacată, Tribunalul a apreciat elementele invocate de recurente în ceea ce privește participarea anumitor autorități publice la reuniuni nu sunt suficiente pentru a întemeia o îndoială rezonabilă în ceea ce privește caracterul ilicit al reuniunilor din perspectiva dreptului comunitar. În opinia noastră, este vorba despre o apreciere pe care Curtea nu are competența de a o controla în cadrul unui recurs, iar aceasta în conformitate cu principiile pe care le-am prezentat la punctele 66-68 din prezentele concluzii.

403. În al doilea rând, faptul că Tribunalul a statuat că aprobarea sau tolerarea încălcării din partea autorităților austriece nu ar putea fi luată în considerare ca circumstanțe atenuante nu contravine jurisprudenței comunitare și nu încalcă, în opinia noastră, principiul egalității de tratament.

404. Pe de o parte, apreciem că recurenta nu poate invoca Hotărârea CIF, citată anterior. Într-adevăr, în această cauză, înțelegerea era facilitată printr-o lege națională. Acestea sunt condițiile în care instanța comunitară a apreciat, la punctul 57 din hotărârea menționată, că, „la momentul stabilirii nivelului sancțiunii, comportamentul întreprinderilor în cauză poate fi apreciat în lumina circumstanței atenuante pe care o constituia cadrul juridic național". Or, nu ne aflăm într-o astfel de situație întrucât legea austriacă în cauză care le permite instituțiilor bancare să acționeze concertat a fost abrogată cel mai târziu la 1 ianuarie 1994, și anume cu un an înainte de perioada de încălcare acoperită de decizia în litigiu.

145 — Recurenta se referă la Decizia 77/327/CEE a Comisiei din 19 aprilie 1977 referitoare la o procedură de aplicare a articolului 86 din Tratatul CEE (IV/28.841 – ABG/Întreprinderi petroliere care își desfășoară activitatea în Țările de Jos) (JO L 117, p. 1), la Decizia 92/204/CEE a Comisiei din 5 februarie 1992 referitoare la o procedură de aplicare a articolului 85 din Tratatul CEE (IV/31.572 și 32.571 – Industria de construcții din Țările de Jos) (JO L 92, p. 1) (a se vedea punctul 141 din decizie) și la Decizia 1999/271/CE a Comisiei din 9 decembrie 1998 referitoare la o procedură de aplicare a articolului 85 din Tratatul CE (IV/34.466 – Transbordoare grecești (JO L 109, p. 24), precum și la Hotărârea Jungbunzlauer/Comisia, citată anterior (punctul 88).

146 — C-198/01, Rec., p. I-8055, punctul 57.

405. Pe de altă parte, apreciem că BA-CA nu poate invoca o încălcare a principiului egalității de tratament pentru motivul că ar fi fost tratată în mod diferit față de alte întreprinderi vizate în deciziile anterioare ale Comisiei.

406. Amintim că principiul egalității de tratament constituie un principiu general de drept pe care Comisia trebuie să îl respecte în cadrul unei proceduri angajate în temeiul articolului 81 CE. Potrivit unei jurisprudențe constante, acesta se opune tratării unor situații comparabile în mod diferit și tratării unor situații diferite în același mod, cu excepția cazului în care un asemenea tratament este justificat în mod obiectiv [147]. În contextul calculului amenzilor aplicate în temeiul articolului 15 alineatul (2) din Regulamentul nr. 17, instanța comunitară a recunoscut că un anumit tratament diferențiat între întreprinderile vizate de o decizie a Comisiei este inerent pentru aplicarea metodei alese de liniile directoare [148]. Într-adevăr, acestea din urmă permit Comisiei să individualizeze sancțiunea în funcție de acțiunile și caracteristicile proprii ale întreprinderilor pentru a garanta eficacitatea normelor comunitare de concurență.

147 — A se vedea în special Hotărârea Tribunalului din 14 mai 1998, BPB de Eendracht/Comisia (T-311/94, Rec., p. II-1129, punctul 309), și Hotărârea Archer Daniels Midland I, citată anterior (punctul 107).

148 — A se vedea în această privință Hotărârea Jungbunzlauer/Comisia, citată anterior (punctul 238).

407. În plus, dintr-o jurisprudență constantă rezultă că, în Hotărârea JCB Service/Comisia, citată anterior, Curtea a amintit că „practica decizională anterioară a Comisiei nu constituie cadru juridic pentru amenzile în materie de concurență și că decizii privind alte cazuri au un caracter indicativ în ceea ce privește existența unor discriminări” [149]. Într-adevăr, astfel cum precizează Curtea, orientările rezultate din această practică nu pot avea decât un caracter indicativ în măsura în care împrejurările proprii cauzelor, precum piețele, produsele, țările, întreprinderile și perioadele avute în vedere, nu sunt identice [150].

408. În aceste condiții, considerăm că eventualele orientări care pot reieși din deciziile anterioare ale Comisiei nu pot fi invocate în cadrul prezentelor cauze.

409. În lumina acestor elemente, suntem de părere că al doilea aspect al acestui motiv trebuie respins ca neîntemeiat.

149 — Punctul 205. A se vedea de asemenea Hotărârea Scandinavian Airlines System/Comisia, citată anterior (punctul 87 și jurisprudența citată).

150 — Hotărârea JCB Service/Comisia, citată anterior (punctul 201).

c) Cu privire la al treilea aspect al motivului, întemeiat pe o apreciere eronată a Tribunalului privind caracterul public a reuniunilor [151]

i) Argumentația părților

410. BA-CA susține că Tribunalul a comis diferite erori de drept prin faptul că nu a acordat nicio reducere a amenzii, chiar dacă notorietatea publică a reuniunilor bancare era stabilită. În primul rând, Tribunalul ar fi statuat în mod greșit că înțelegerea nu era de notorietate publică în întreaga sa anvergură, deși numeroase elemente furnizate în cererea introductivă și în special articolele de presă ar demonstra că publicul cunoștea temele discuțiilor și legătura directă existentă între reuniunile bancare și evoluția ratei dobânzii. În consecință, Tribunalul ar fi încălcat principiile privind administrarea probelor, întrucât nu a examinat pe fond documentele prezentate de recurentă. În al doilea rând, Tribunalul ar depăși ceea ce se poate solicita, prin faptul că a considerat că opinia publică trebuie să aibă o cunoaștere perfectă a discuțiilor pentru a fi posibilă acordarea unei reduceri a amenzii. În al treilea rând, Tribunalul ar fi reprodus în mod incorect prezentarea recurentei în măsura în care aceasta nu ar fi susținut cu exactitate că notorietatea publică a reuniunilor ar determina caracterul legal al acestora.

411. Comisia respinge aceste afirmații. Aceasta precizează că nu există nicio jurisprudență potrivit căreia participanții la o înțelegere ar putea aprecia că practicile lor sunt legale în temeiul faptului că anumite comportamente sunt notorii. Dacă ar fi așa, ar fi de ajuns ca anumite practici să fie făcute publice pentru a evita sancțiuni pecuniare. În această privință, Tribunalul arată în mod clar că notorietatea nu este determinantă.

ii) Apreciere

412. Propunem Curții să respingă de la început acest aspect ca fiind inadmisibil.

413. Într-adevăr, BA-CA urmărește, în esență, să pună în discuție un anumit număr de aprecieri de fapt efectuate de Tribunal la punctul 506 din hotărârea atacată. Recurenta se limitează să critice concluziile Tribunalului fără să demonstreze erorile care l-ar fi determinat pe acesta din urmă la o denaturare a elementelor de probă. Critica sa constituie, așadar, numai o tentativă de a înlocui evaluarea Tribunalului cu versiunea sa privind evenimentele.

151 — Punctul 506 din hotărârea atacată.

414. În aceste condiții, al treilea aspect al motivului trebuie să fie considerat, în opinia noastră, inadmisibil.

415. În lumina tuturor elementelor ce precedă, propunem Curții să se pronunțe în sensul că al doilea motiv referitor la analiza Tribunalului cu privire la existența circumstanțelor atenuante este în parte inadmisibil și în parte neîntemeiat și să îl respingă.

C — *Cu privire la al treilea motiv, întemeiat pe erori de drept, pe o încălcare a principiilor egalității de tratament, protecției încrederii legitime și dreptului la apărare, precum și pe o motivare insuficientă și contradictorie cu privire la aplicarea secțiunii D a comunicării privind cooperarea*

416. În comunicarea privind cooperarea, Comisia a definit condițiile în care întreprinderile care cooperează cu aceasta în cursul investigării de către Comisie a unei înțelegeri pot fi scutite de amendă sau pot beneficia de o reducere a cuantumului amenzii pe care ar fi trebuit să o plătească în lipsa unei astfel de cooperări (secțiunea A punctul 3).

417. În ceea ce privește aplicarea comunicării privind cooperarea, în privința recurentelor nu s-a contestat faptul potrivit căruia comportamentul acestora trebuie să fie apreciat în temeiul secțiunii D din această comunicare, intitulată „Reducerea semnificativă a cuantumului amenzii”.

418. Potrivit secțiunii D punctul 1 din comunicarea menționată, „[c]ând o întreprindere cooperează, fără a fi îndeplinite toate condițiile prevăzute în secțiunile B și C, aceasta beneficiază de o reducere de 10-50 % din cuantumul amenzii care i-ar fi fost aplicată în absența unei cooperări”. [traducere neoficială]

419. Secțiunea D punctul 2 din comunicarea privind cooperarea:

„Acesta poate fi cazul în special dacă:

— anterior trimiterii unei comunicări privind obiecțiunile, o întreprindere furnizează Comisiei informații, documente sau alte elemente de probă care contribuie la confirmarea existenței încălcării săvârșite,

— ulterior primirii comunicării privind obiecțiunile, o întreprindere informează Comisia că nu contestă materialitatea

faptelor pe care Comisia își întemeiază acuzațiile.” [traducere neoficială]

420. Astfel cum a amintit Tribunalul la punctul 530 din hotărârea atacată, potrivit unei jurisprudențe constante, o reducere a cuantumului amenzii în temeiul unei cooperări în cadrul procedurii administrative nu se justifică decât dacă respectivul comportament al întreprinderii în cauză a facilitat sarcina Comisiei și i-a permis să constate încălcarea cu mai puține dificultăți și, dacă este cazul, să îi pună capăt.

421. Pe de altă parte, trebuie să se amintească faptul că, în conformitate cu articolul 11 alineatul (1) din Regulamentul nr. 17, Comisia poate, în special, în îndeplinirea sarcinilor care îi sunt atribuite prin articolul 81 CE, să primească toate informațiile necesare de la întreprinderi și de la asociații de întreprinderi care sunt obligate, în temeiul alineatului (4) al articolului menționat să furnizeze informațiile solicitate. În cazul în care o întreprindere sau o asociație de întreprinderi nu furnizează informațiile cerute în termenul stabilit de Comisie sau în cazul în care furnizează informații incomplete, Comisia poate, în temeiul articolului 11 alineatul (5) din Regulamentul nr. 17, să solicite printr-o decizie să îi fie furnizate informațiile, întreprinderea sau asociația de întreprinderi expunându-se din acel moment, în caz de menținere a refuzului de a furniza informațiile menționate, la o amendă sau la penalității cu titlu cominatoriu.

422. În această privință, astfel cum a amintit Tribunalul în mod întemeiat la punctul 529 din hotărârea atacată, cooperarea unei întreprinderi în cadrul investigației nu dă dreptul la nicio reducere a amenzii în situația în care această cooperare nu a depășit ceea ce rezulta din obligațiile care îi reveneau în temeiul articolului 11 alineatele (4) și (5) din Regulamentul nr. 17. Dimpotrivă, în cazul în care o întreprindere furnizează, ca răspuns la o cerere de informații în temeiul articolului 11 din Regulamentul nr. 17, informații care depășesc cu mult informațiile a căror prezentare a fost solicitată de Comisie în temeiul articolului menționat, întreprinderea în cauză poate beneficia de o reducere a amenzii.

423. În lumina acestor principii, trebuie să se examineze dacă analiza Tribunalului cu privire la reducerea cuantumului amenzii acordate de Comisie recurentelor în conformitate cu secțiunea D punctul 2 prima liniuță din comunicarea privind cooperarea rezultă dintr-o apreciere eronată.

424. În decizia în litigiu, Comisia a evaluat cooperarea băncilor în raport cu secțiunea D din comunicarea privind cooperarea. Comisia le-a acordat acestor bănci o reducere a amenzii de 10 %, în conformitate cu secțiunea D punctul 2 a doua liniuță din această comunicare pentru motivul că acestea nu au contestat materialitatea faptelor expuse în comunicarea privind obiecțiunile [152]. Dimpotrivă, Comisia a refuzat să le acorde o reducere

152 — Punctele 558 și 559 din motivele deciziei în litigiu.

a amenzii în conformitate cu secţiunea D punctul 2 prima liniuţă din comunicarea menţionată, potrivit căreia amenda poate fi redusă dacă „anterior trimiterii unei comunicări privind obiecţiunile, o întreprindere furnizează Comisiei informaţii, documente sau alte elemente de probă care contribuie la confirmarea existenţei încălcării săvârşite”. [traducere neoficială]

425. În ceea ce priveşte răspunsurile la solicitările de informaţii, Comisia a apreciat că această comunicare a datelor şi a numelor participanţilor la reuniuni, precum şi comunicarea de documente referitoare la aceştia din urmă nu aveau caracter voluntar. În consecinţă, aceste comunicări nu puteau fi calificate drept „cooperare” potrivit Comisiei [153].

426. În ceea ce priveşte prezentarea comună a faptelor efectuată de bănci, Comisia a apreciat că aceasta nu a adus nicio valoare adăugată faţă de cerinţele legale. Comisia a recunoscut că această prezentare depăşea informaţiile solicitate, descriind în detaliu contextul istoric al „reţelei Lombard” şi rezumând conţinutul diferitelor reuniuni. Cu toate acestea, în opinia sa, prezentarea menţionată nu a contribuit la precizarea faptelor ci mai degrabă la apărarea băncilor.

427. În ceea ce priveşte documentele comunicate împreună cu prezentarea comună a faptelor, Comisia a arătat că băncile nu au fost în măsură să identifice, la cererea sa, documentele conţinând fapte noi faţă de faptele care figurau în documentele obţinute în timpul verificărilor sau care trebuiau prezentate ca urmare a solicitărilor de informaţii şi a concluzionat că aceste documente nu au adus nicio valoare adăugată [154].

428. În hotărârea atacată, Tribunalul a respins totalitatea motivelor întemeiate pe o nerespectare a comunicării privind cooperarea. În plus, ţinând seama de gravitatea încălcării, Tribunalul s-a pronunţat în sensul că această cooperare a recurentelor nu justifica nicio reducere suplimentară a amenzii care le-a fost aplicată.

429. În cadrul fiecăruia dintre recursuri, recurentele critică Tribunalul pentru faptul că nu a apreciat corect amploarea cooperării lor din perspectiva comunicării privind cooperarea şi că a încălcat, în această privinţă, principiile egalităţii de tratament şi încrederii legitime. Acestea susţin că, în aplicarea secţiunii D din comunicarea privind cooperarea, ar fi trebuit să beneficieze de o reducere mai importantă a amenzii care le-a fost aplicată.

153 — Punctele 545 şi 546 din motivele deciziei în litigiu.

154 — Punctele 547-557 din motivele deciziei în litigiu.

1. Cu privire la primul aspect al motivului, întemeiat pe o apreciere eronată a Tribunalului privind puterea de apreciere a Comisiei și exercitarea controlului său jurisdicțional

a) Argumentația părților

430. BA-CA susține că Tribunalul nu a apreciat în mod corect marja de apreciere de care dispune Comisia în cadrul punerii în aplicare a comunicării privind cooperarea, nici limitele controlului său jurisdicțional. Astfel, secțiunea D a comunicării privind cooperarea nu ar conferi Comisiei nicio putere de apreciere în ceea ce privește aspectele, pe de o parte, dacă informațiile furnizate de întreprindere au facilitat sarcina Comisiei și, pe de altă parte, dacă întreprinderea care a cooperat trebuie să primească o reducere a amenzii. Nici trimiterea la Hotărârea Dansk Rørindustri și alții/Comisia, citată anterior, nu ar fi de natură să justifice existența unei puteri de apreciere nelimitate a Comisiei. În plus și contrar a ceea ce a statuat Tribunalul la punctul 532 din hotărârea atacată, aprecierea cooperării unei întreprinderi este supusă competenței de fond a Tribunalului. În această privință recurenta se referă la Hotărârea Groupe Danone/Comisia, citată anterior, în care Tribunalul ar fi acceptat să examineze dacă reducerea cuantumului amenzii, acordată de Comisie întreprinderii în conformitate cu secțiunea D punctul 2 prima liniuță din comunicarea privind cooperarea, rezulta dintr-o apreciere eronată a amplorii cooperării întreprinderii, în special având în vedere practica decizională a Comisiei [155].

b) Apreciere

431. Nu împărtășim punctul de vedere al recurentei cu privire la marja de apreciere de care dispune Comisia în aplicarea comunicării privind cooperarea.

432. Într-adevăr, astfel cum am arătat, potrivit unei jurisprudențe constante Comisia beneficiază de o mare putere de apreciere privind calculul cuantumului amenzii. În acest context, Comisia poate să țină seama de elemente multiple, cu condiția să rămână în limitele prevăzute la articolul 15 alineatul (2) din Regulamentul nr. 17. În ceea ce privește luarea în considerare a cooperării unei întreprinderi în cadrul procedurii, Curtea a recunoscut în mod expres în Hotărârea Dansk Rørindustri și alții/Comisia, citată anterior, că, „astfel cum rezultă chiar din modul de redactare a [secțiunii D, punctul 2 din comunicarea privind cooperarea] și în special din cuvintele introductive «[a]cesta poate fi cazul în special […]», Comisia dispune de o putere de apreciere în această privință”. În hotărârea menționată, Curtea a stabilit că, în limitele trasate de această comunicare, Comisia dispune de o putere de apreciere pentru a evalua dacă informațiile sau documentele furnizate în mod voluntar de către întreprinderi au facilitat sarcina sa și dacă trebuie să se acorde unei întreprinderi o reducere în temeiul comunicării menționate [156].

155 — Punctul 456.

156 — Punctele 393 și 394.

433. În aceste condiţii şi astfel cum arată Tribunalul la punctul 532 din hotărârea atacată, evaluarea pe care o face Comisia nu poate, aşadar, să facă decât obiectul unui control jurisdicţional restrâns.

2. Cu privire la al doilea aspect al motivului, întemeiat pe erori de drept în aplicarea comunicării privind cooperarea

436. RZB şi BA-CA invocă două critici în susţinerea acestui aspect.

434. În final, am dori să subliniem că, în Hotărârea Groupe Danone/Comisia, citată anterior, Tribunalul a analizat dacă reducerea cuantumului amenzii, acordată de Comisie întreprinderii în cauză, în conformitate cu secţiunea D punctul 2 prima liniuţă din comunicarea privind cooperarea, nu rezulta dintr-o apreciere eronată a amplorii cooperării sale şi nu încălca principiul egalităţii de tratament. Cu toate acestea, reamintim recurentei că, la punctul 458 din această hotărâre, Tribunalul a refuzat să ţină seama de practica decizională anterioară a Comisiei, considerând că „numai faptul că [aceasta din urmă] a acordat, în practica sa decizională anterioară, o anumită cotă de reducere pentru un comportament determinat nu înseamnă că este obligată să acorde aceeaşi reducere proporţională în cazul aprecierii unui comportament similar în cadrul unei proceduri administrative ulterioare".

a) Cu privire la prima critică, întemeiată pe utilizarea unui criteriu de apreciere eronat şi pe încălcarea principiului egalităţii de tratament

i) Argumentaţia părţilor

437. RZB şi BA-CA susţin că Tribunalul a comis o eroare de drept atunci când a hotărât că, pentru a permite o reducere a cuantumului amenzii, Comisia putea să impună ca o cooperare să aducă „valoare adăugată" [157].

438. Potrivit BA-CA, Tribunalul ar fi încălcat şi principiul egalităţii de tratament atunci când a utilizat acest criteriu. Pe de o parte, Tribunalul ar fi trebuit să îi acorde o reducere mai importantă a cuantumului amenzii în măsura în care cooperarea sa era mai impor-

435. În lumina acestor elemente, propunem, aşadar, Curţii să respingă acest prim aspect ca fiind neîntemeiat.

157 — În recursul său, BA-CA se referă la noţiunea de cooperare „preţioasă" („Hilfreiche") a întreprinderii. Acest termen nu figurează în hotărârea atacată.

tantă și superioară din punct de vedere calitativ față de celelalte întreprinderi. Pe de altă parte, Tribunalul ar fi hotărât în mod greșit, la punctul 534 din hotărârea atacată, că faptul că, în practica sa decizională anterioară, Comisia a acordat o anumită cotă de reducere pentru un comportament determinat nu înseamnă că aceasta este obligată să acorde aceeași reducere proporțională în cazul aprecierii unui comportament similar în cadrul unei proceduri administrative ulterioare.

ii) Apreciere

439. În ceea ce privește argumentele RZB și BA-CA referitoare la utilizarea unui criteriu de apreciere eronat, propunem Curții, în conformitate cu principiile prezentate la punctul 65 din prezentele concluzii, să le respingă de la început ca inadmisibile. Într-adevăr, din înscrisurile din dosar rezultă că RZB și BA-CA se limitează să reproducă argumentele pe care le-au prezentat deja în fața Tribunalului.

440. În ceea ce privește argumentul BA-CA, întemeiat pe o încălcare a principiului egalității de tratament, apreciem că acesta nu este întemeiat.

441. Astfel cum am arătat, dintr-o jurisprudență constantă rezultă că în cadrul aprecierii sale privind cooperarea, furnizată de o întreprindere, Comisia nu poate să încalce principiul egalității de tratament [158]. Principiul egalității de tratament constituie un principiu general al dreptului comunitar care, potrivit unei jurisprudențe bine stabilite, este încălcat în cazul în care situații comparabile sunt tratate în mod diferit sau când situații diferite sunt tratate în același mod, cu excepția cazului în care un asemenea tratament este justificat în mod obiectiv.

442. Cu toate acestea, în cadrul calculului amenzilor aplicate în temeiul articolului 15 alineatul (2) din Regulamentul nr. 17, instanța comunitară a recunoscut că un anumit tratament diferențiat între întreprinderile în cauză, aplicat printr-o decizie a Comisiei, este inerent pentru aplicarea metodei alese de liniile directoare [159]. În ceea ce privește cooperarea unei întreprinderi în cadrul procedurii, Tribunalul a statuat în Hotărârea Groupe Danone/Comisia, citată anterior, că o diferență de tratament între întreprinderile în cauză poate fi cauzată de anumite grade de cooperare care nu sunt comparabile, în special în măsura în care au constat în furnizarea de informații diferite sau în furnizarea acestor informații în etape diferite ale procedurii administrative ori în împrejurări care nu sunt analoge [160].

158 — A se vedea Hotărârea Groupe Danone/Comisia, citată anterior (punctul 453).

159 — A se vedea în această privință Hotărârea Jungbunzlauer/Comisia, citată anterior (punctul 238).

160 — Punctul 454.

443. În susținerea criticii sale, recurenta impută Tribunalului că nu i-a acordat o reducere mai importantă în conformitate cu secțiunea D din comunicarea privind cooperarea, în măsura în care aceasta ar fi cooperat în cadrul procedurii mai mult decât celelalte bănci în cauză. Considerăm că acest argument nu poate face obiectul unui control al Curții în cadrul unui recurs, întrucât aceasta ar trebui să înlocuiască astfel aprecierea Tribunalului cu propria apreciere.

444. În orice situație și chiar dacă Curtea trebuie să considere admisibil argumentul menționat, apreciem că, având în vedere marja de apreciere de care dispune Comisia, Tribunalul putea, în mod întemeiat și fără să comită o eroare de drept susceptibilă să fie cenzurată în etapa recursului, să se pronunțe în sensul că, deși cooperarea recurentei putea, în principiu, să se încadreze într-o situație care să permită o reducere a cuantumului amenzii în conformitate cu secțiunea D din comunicarea privind cooperarea, aceasta nu ar fi trebuit în mod necesar să determine Comisia să îi recunoască o reducere mai importantă a amenzii.

445. În final, contrar celor susținute de BA-CA, Tribunalul nu a comis nicio eroare de drept prin faptul că s-a pronunțat, la punctul 534 din hotărârea atacată, în sensul că Comisia nu este obligată de practica sa decizională anterioară. Într-adevăr, astfel cum am menționat deja la punctul 407 din prezentele concluzii, potrivit unei jurisprudențe constante, practica decizională anterioară a Comisiei nu constituie cadru juridic pentru amenzile în materie de concurență și că decizii privind alte cazuri au un caracter indicativ în ceea ce privește existența unor discriminări. În aceste condiții considerăm că BA-CA nu se poate prevala de o încălcare a principiului egalității de tratament pentru faptul că ar fi fost tratată în mod diferit față de alte întreprinderi avute în vedere în decizii anterioare ale Comisiei.

446. În lumina celor ce precedă, propunem Curții să statueze că această primă critică este în parte inadmisibilă și în parte neîntemeiată.

b) Cu privire la a doua critică, întemeiată pe erori de drept în cadrul examinării amplorii cooperării întreprinderilor, pe încălcarea principiilor egalității de tratament, protecției încrederii legitime și respectării dreptului la apărare, precum și pe o motivare insuficientă și contradictorie

447. Această critică este formulată de RZB și BA-CA.

448. Sub rezerva aspectelor specifice legate de situația fiecăreia, acestea susțin, în esență, că Tribunalul a comis erori de drept în cadrul aprecierii sale privind cooperarea pe care acestea au furnizat-o Comisiei în cursul diferitelor etape ale procedurii. Tribunalul nu ar fi aplicat în mod corect articolul 11 din Regulamentul nr. 17 și nu ar fi ținut cont de practica decizională a Comisiei. În plus,

Tribunalul ar fi încălcat principiile egalității de tratament, protecției încrederii legitime, precum și dreptul la apărare al recurentelor. În sfârșit, Tribunalul ar fi motivat hotărârea atacată în mod insuficient și contradictoriu.

i) Cu privire la primul argument al RZB, întemeiat pe o apreciere eronată a caracterului voluntar al răspunsurilor la solicitările de informații și pe o încălcare a dreptului la apărare

— Argumentația părților

449. RZB critică Tribunalul pentru faptul că nu a calificat răspunsurile date la solicitarea de informații a Comisiei drept răspunsuri „voluntare”, ceea ce ar fi trebuit, în opinia acesteia, să ducă la o reducere a amenzii în temeiul comunicării privind cooperarea. Prin aceasta, Tribunalul ar permite Comisiei ca, din momentul în care începe să aibă îndoieli cu privire la reuniuni între întreprinderi concurente, să adreseze solicitări de informații formulate în termeni foarte vagi și antrenând consecințe pentru întreprinderile care nu ar răspunde. Comisia ar exercita astfel o presiune insuportabilă asupra acestor întreprinderi prin adresarea de simple întrebări standard, punându-le în situația de a depune mărturie împotriva lor înseși. Un astfel de raționament ar încălca dreptul la apărare al întreprinderilor menționate, astfel cum acesta a fost consacrat în Hotărârea Orkem/Comisia, citată anterior [161].

450. Potrivit Comisiei, RZB nu ia în considerare faptul că aceasta nu poate să țină cont de informațiile rezultate dintr-o cooperare voluntară în sensul comunicării privind cooperarea decât dacă acestea facilitează sarcina sa în constatarea și reprimarea încălcării și constituie un semn de cooperare veritabilă. Or, informațiile furnizate de recurentă ar descrie doar contextul istoric al „rețelei Lombard” și conținutul reuniunilor înțelegerii, elemente pe care Comisia le deținea deja. Prin urmare, nu ar fi existat nicio „valoare adăugată”. Pe de altă parte, Comisia subliniază că a fost informată, în momentul în care a interogat recurentele, că ansamblul produselor bancare era discutat cu ocazia a numeroase reuniuni și că acestea se înscriau într-o rețea, astfel încât cadrul încălcării și, prin urmare, obiectul investigației erau în mod clar identificate, în special în ceea ce privește întreprinderile care au participat la reuniuni, natura încălcării și obiectul acordurilor. În sfârșit, Comisia precizează că întrebările s-au referit la ansamblul reuniunilor ținute în mod regulat, astfel încât întreprinderile nu trebuiau să aleagă sau să evalueze reuniunile susceptibile să constituie încălcări ale articolului 81 CE.

161 — Punctul 32 și urm.

— Apreciere

451. La 21 septembrie 1998, Comisia a adresat o solicitare de informaţii către numeroase instituţii bancare bănuite că au participat la acorduri sau la practici anticoncurenţiale, în conformitate cu articolul 11 alineatele (1) şi (2) din Regulamentul nr. 17.

452. Amploarea solicitărilor de informaţii adresate de Comisie diferitelor bănci varia între 30 de întrebări (BA-CA) şi 3 întrebări (ÖVAG şi Bank der Österreichischen Postsparkasse AG, denumită în continuare „PSK-B"). Întrebările care figurau în solicitările mai detaliate şi cărora le-au răspuns băncile urmăreau să obţină, în special, indicarea participanţilor la reuniuni (nume, întreprinderile de unde provin şi funcţiile), prezentarea tuturor documentelor interne referitoare la acestea, precum şi descrierea conţinutului discuţiilor. Solicitările de informaţii conţineau în plus întrebări de felul următor:

„Vă rugăm să prezentaţi toate procesele-verbale, notele din dosar, corespondenţa sau alte documente care se referă la reuniuni, [la] discuţii sau la alte contacte ale întreprinderii dumneavoastră cu alte instituţii de credit austriece în cadrul reuniunilor citate în continuare sau la alte eventuale reuniuni care au loc în mod regulat (indiferent dacă au fost stabilite înainte, în timpul sau după astfel de contacte). Vă rugăm să indicaţi datele, inclusiv pe cele ale primei şi ultimei reuniuni, şi participanţii (nume, întreprindere funcţie)" (urma o listă cu anumite reuniuni).

453. Apreciem că aceste critici nu sunt întemeiate.

454. Într-adevăr, apreciem că recurenta confundă obligaţiile care îi revin în cadrul unei solicitări de informaţii formulată de Comisie în temeiul articolului 11 din Regulamentul nr. 17 şi avantajele care i se oferă în cadrul comunicării privind cooperarea.

455. Răspunsurile pe care le-a furnizat recurenta solicitărilor de informaţii ale Comisiei se înscriu în cadrul competenţelor de investigare recunoscute acestei autorităţi.

456. În temeiul articolului 11 alineatele (1)-(5) din Regulamentul nr. 17 şi astfel cum rezultă din Hotărârea Orkem/Comisia, citată anterior, Comisia are dreptul să oblige o întreprindere, eventual, prin intermediul unei decizii, să furnizeze toate informaţiile necesare privind faptele de care aceasta poate avea cunoştinţă şi să îi comunice, dacă este

cazul, documentele aferente pe care le deține [162]. Această situație se aplică și în cazul în care aceste documente pot fi utilizate „la stabilirea, împotriva întreprinderii sau împotriva unei alte întreprinderi, a existenței unui comportament anticoncurențial", iar aceasta fără a aduce atingere dreptului la apărare al întreprinderii [163]. Astfel cum arată Curtea, Regulamentul nr. 17 impune întreprinderii o obligație de colaborare activă care presupune ca aceasta să pună la dispoziția Comisiei toate informațiile privind obiectul investigației [164]. În prezenta cauză, recurenta nu se află, așadar, în cadrul unei cooperări „voluntare" la procedură, susceptibilă să se încadreze în situațiile menționate în comunicarea privind cooperarea.

457. Într-o astfel de situație, apreciem că Tribunalul putea în mod justificat să refuze să califice contribuția recurentei drept pur „voluntară" și să îi acorde, în temeiul comunicării privind cooperarea, o reducere a cuantumului amenzii.

458. În plus, considerăm că Tribunalul nu a încălcat dreptul la apărare al recurentei, ținând cont de jurisprudența Curții.

459. Se știe că necesitatea de a asigura respectarea dreptului la apărare constituie un principiu fundamental al ordinii juridice comunitare care trebuie respectat în cadrul procedurilor administrative de natură să ducă la sancțiuni [165]. Astfel cum a arătat Curtea în Hotărârea Orkem/Comisia, citată anterior, acest drept trebuie respectat din etapa investigației prealabile, întrucât aceasta poate avea un caracter decisiv pentru stabilirea probelor privind caracterul nelegal al comportamentului întreprinderilor [166].

460. Curtea încearcă să găsească un echilibru între cerințele privind descoperirea, precum și reprimarea înțelegerilor anticoncurențiale și cele în legătură cu necesitatea respectării dreptului la apărare al întreprinderilor vizate de o investigație a Comisiei.

461. Ni se pare foarte dificil de găsit acest echilibru, astfel cum arată termenii folosiți de Curte la punctul 34 din Hotărârea Orkem/Comisia, citată anterior, potrivit cărora: „dacă, pentru a păstra efectul util al articolului 11 alineatele (2) și (5) din Regulamentul nr. 17, Comisia are dreptul să oblige întreprinderea să furnizeze toate informațiile necesare privind faptele de care aceasta poate avea cunoștință și să îi comunice, dacă este cazul, documentele aferente pe care le deține, *chiar dacă acestea pot fi utilizate la stabilirea,*

162 — Punctul 34.
163 — *Idem*.
164 — Punctul 27.

165 — A se vedea Hotărârea Curții din 9 noiembrie 1983, Nederlandsche-Banden-Industrie-Michelin/Comisia (322/81, Rec., p. 3461, punctul 7), Hotărârea Curții Hoechst/Comisia, citată anterior (punctul 15), precum și Hotărârea Curții Orkem/Comisia, citată anterior (punctele 32 și 33).
166 — Punctul 33.

împotriva sa sau împotriva unei alte întreprinderi, a existenţei unui comportament anticoncurenţial, totuşi aceasta nu ar putea, printr-o solicitare de informaţii, să aducă atingere dreptului la apărare recunoscut întreprinderii" [167]. Aceasta înseamnă că, astfel cum arată Curtea la punctul 35 din această hotărâre, „Comisia nu poate să impună întreprinderii obligaţia de a da răspunsuri prin care aceasta ar fi determinată să admită existenţa încălcării în privinţa căreia sarcina probei revine Comisiei" [168].

462. Această jurisprudenţă care, în anumite privinţe, ni se pare contradictorie, arată dificultăţile cu care se poate confrunta instanţa comunitară în controlul său privind respectarea dreptului la apărare al întreprinderilor în cadrul acestui tip de procedură.

463. Acest control trebuie să se facă, în mod necesar, de la caz la caz. Întrebarea care se pune este în special care sunt informaţiile ce pot fi de natură să evidenţieze comportamentul anticoncurenţial al întreprinderilor pe piaţă.

464. Prezentele cauze nu par să ridice dificultăţi reale în această privinţă.

465. Într-adevăr, Curtea a statuat deja că întrebările privind reuniunile întreprinderilor, care nu urmăresc decât să obţină informaţii de fapt despre desfăşurarea acestor reuniuni şi despre calitatea participanţilor, precum şi comunicarea documentelor aferente acestora nu constituie subiectul unor critici [169].

466. În schimb, Tribunalul a hotărât de asemenea că informaţiile privind obiectul şi desfăşurarea reuniunilor la care au participat întreprinderile, precum şi rezultatele sau concluziile acestor reuniuni sunt incompatibile cu dreptul la apărare, întrucât sunt de natură să oblige întreprinderea să mărturisească participarea sa la încălcare [170].

467. În prezentele cauze, Tribunalul a arătat că solicitările Comisiei urmăreau să obţină informaţii pur factuale privind totalitatea reuniunilor, constatare care, amintim, nu poate să facă obiectul unui control al Curţii în cadrul unui recurs.

468. În consecinţă şi faţă de jurisprudenţa citată anterior, considerăm că Tribunalul putea să statueze în mod întemeiat, la punctele 541 şi 544 din hotărârea atacată, că

167 — Sublinierea noastră.

168 — A se vedea de asemenea Hotărârea Aalborg Portland şi alţii/Comisia, citată anterior (punctele 61-65).

169 — Hotărârea Orkem/Comisia, citată anterior (punctul 37).

170 — A se vedea jurisprudenţa citată la punctul 540 din hotărârea atacată şi în special Hotărârea Tribunalului din 20 februarie 2001, Mannesmannröhren-Werke/Comisia (T-112/98, Rec., p. II-729, punctele 71-73, precum şi jurisprudenţa citată).

întrebările adresate de Comisie nu erau de natură să încalce dreptul la apărare al recurentei.

469. În lumina acestor considerații, apreciem că primul argument al RZB, întemeiat pe o apreciere eronată a caracterului voluntar al răspunsurilor la solicitările de informații, trebuie respins ca neîntemeiat.

ii) Cu privire la al doilea argument, întemeiat pe erori de drept în cadrul aprecierii prezentării comune a faptelor

— Argumentația părților

470. Acest al doilea argument este invocat de RZB și de BA-CA.

471. În primul rând, aceste două întreprinderi susțin că, la punctul 556 din hotărârea atacată, Tribunalul a comis o eroare de drept întrucât a considerat că explicații de context care se referă la practici contrare dreptului concurenței nu pot fi considerate o cooperare în cadrul procedurii în sensul comunicării privind cooperarea deoarece acestea pot constitui un mijloc de apărare pentru întreprinderi. Potrivit BA-CA, nu există nicio normă de drept potrivit căreia un document pe care părțile îl utilizează în cadrul apărării nu poate, în același timp, să furnizeze Comisiei informații prețioase și utile pe fond și care să contribuie la constatarea încălcării.

472. În al doilea rând, RZB arată că analiza Tribunalului este incorectă deoarece raționamentul Comisiei ar fi contrar propriei practici decizionale. În această privință, recurenta se referă la capitolul II secțiunea A punctul 9 litera (a) și la capitolul IV din comunicarea privind cooperarea din 2006 [171].

473. În al treilea rând, BA-CA susține că Tribunalul a comis o eroare întrucât a hotărât că, la aprecierea privind utilitatea cooperării voluntare a băncilor, Comisia putea să țină cont de faptul că acestea nu i-au furnizat, odată cu prezentarea comună a faptelor, „ansamblul documentelor privind reuniunile”. Potrivit acesteia, nu ar exista nicio regulă în acest sens. În plus, având în vedere amploarea încălcării, recurenta nu putea să furnizeze aceste documente decât în mod eșalonat în timp.

474. În al patrulea rând, BA-CA arată că hotărârea atacată este afectată de o contra-

171 — Comunicarea Comisiei privind imunitatea la amenzi și reducerea cuantumului amenzilor în cauzele referitoare la înțelegeri (JO 2006, C 298, p. 17, Ediție specială, 08/vol. 5, p. 3).

dicție. Astfel, deși prezentarea comună a faptelor a contribuit la constatarea încălcării, Tribunalul nu ar fi acordat nicio reducere de amendă în favoarea recurentei.

— Apreciere

475. În esență, RZB și BA-CA critică Tribunalul pentru că nu a cenzurat aprecierea Comisiei potrivit căreia băncile au utilizat prezentarea comună a faptelor ca un mijloc de apărare. Propunem Curții să respingă de la bun început acest argument ca fiind neîntemeiat, întrucât numai Comisia are competența să aprecieze măsura în care întreprinderile au putut să coopereze în cadrul procedurii, furnizând o prezentare comună a faptelor, și Tribunalul nu a făcut decât să respecte marja de apreciere de care dispune Comisia în această materie.

476. În ceea ce privește al doilea argument al RZB, propunem de asemenea Curții să nu îl admită. Pe de o parte, astfel cum am arătat deja, Comisia nu este obligată de practica sa decizională anterioară. Pe de altă parte, RZB nu se poate prevala de termenii comunicării privind cooperarea care a fost adoptată de Comisie în 2006, și anume la patru ani după adoptarea deciziei în litigiu.

477. În ceea ce privește al treilea argument invocat de BA-CA, acesta trebuie de asemenea respins. Tribunalul putea, în mod justificat, să se întemeieze pe marja de apreciere de care dispune Comisia în această materie pentru a statua că aceasta putea, în vederea aprecierii utilității cooperării întreprinderii, să țină seama de caracterul incomplet al anexelor la prezentarea comună a faptelor.

478. În lumina acestor elemente, considerăm că analiza Tribunalului referitoare la prezentarea comună a faptelor furnizată de recurente nu este afectată de nicio eroare de drept și nu prezintă nicio contradicție.

479. În consecință, propunem Curții să respingă totalitatea criticilor formulate, în această privință, de RZB și BA-CA.

iii) Cu privire la al treilea argument, întemeiat pe o apreciere eronată referitoare la recunoașterea de către RZB a scopului anticoncurențial al încălcării și pe o încălcare a principiului egalității de tratament

— Argumentația părților

480. RZB critică Tribunalul pentru că a ignorat, la punctul 559 din hotărârea atacată, valoarea specifică a mărturisirii sale, deși Comisia s-a referit în mod expres la aceasta cadrul analizei sale. Argumentația Tribunalului ar fi contrară jurisprudenței sale întrucât acesta ar fi recunoscut, în Hotărârea Krupp Thyssen Stainless și Acciai speciali Terni/Comisia, citată anterior, că recunoașterea de către o întreprindere a existenței unei înțelegeri nelegale facilitează munca Comisiei. În plus, această analiză ar încălca principiul egalității de tratament, deoarece în pofida mărturisirilor sale, RZB a fost tratată la fel ca celelalte bănci. Recurenta invită astfel Curtea să hotărască o reducere de 10 % a amenzii ce i-a fost aplicată.

481. Comisia arată că, în speță, condiția impusă pentru a obține o reducere a amenzii mai mare de 10 % nu era îndeplinită, întrucât aceasta dispunea deja de documentele necesare pentru a constata fapte esențiale. Comisia insistă asupra faptului că comunicarea privind cooperarea constituie un mijloc de investigare care oferă stimulente financiare, iar nu o măsură de gratificare în interesul întreprinderilor care acceptă să coopereze cu Comisia și amintește că aceasta dispune de o putere de apreciere discreționară cu privire la aspectul dacă o informație contribuie la confirmarea existenței unei încălcări.

— Apreciere

482. Considerăm că acest argument trebuie de asemenea respins.

483. Este adevărat că Tribunalul a recunoscut în Hotărârea Krupp Thyssen Stainless și Acciai speciali Terni/Comisia, citată anterior, că „faptul de a recunoaște existența unei înțelegeri facilitează mai mult munca Comisiei în timpul investigației decât simpla recunoaștere a materialității faptelor” [172]. Este vorba despre un fundament de principiu care, cu toate acestea, trebuie aplicat în fiecare caz în parte, ceea ce Tribunalul a recunoscut în mod expres la punctul 559 din hotărârea atacată. Tribunalul a ținut seama de marja de apreciere recunoscută Comisiei în ceea ce privește aprecierea cooperării întreprinderilor în cadrul procedurii. Așadar, în opinia noastră, Tribunalul a putut să aprecieze în mod întemeiat și fără a comite o eroare de drept care să poată fi cenzurată în etapa recursului că revine Comisiei competența să aprecieze, în fiecare caz individual, dacă o astfel de mărturisire a facilitat în mod efectiv sarcina sa.

172 — Punctul 276.

484. În plus, în ceea ce privește argumentul RZB întemeiat pe o încălcare a principiului egalității de tratament prin faptul că ar fi fost tratată în același fel ca și celelalte bănci, în pofida mărturisirilor sale, considerăm că acesta nu poate fi reținut.

485. Într-adevăr, din hotărârea atacată rezultă că mărturisirile recurentei nu au facilitat sarcina Comisiei, criteriu pe baza căruia se poate hotărî o reducere a amenzii. În aceste condiții considerăm că Tribunalul putea să aprecieze că, în speță, Comisia nu era în niciun caz obligată să diferențieze această întreprindere în raport cu celelalte, acordându-i, în această privință, o reducere suplimentară a cuantumului amenzii.

iv) Cu privire la al patrulea argument, întemeiat pe o răsturnare a sarcinii probei privind valoarea cooperării din partea RZB și pe o încălcare a principiului protecției încrederii legitime

— Argumentația părților

486. RZB critică Tribunalul pentru faptul că a răsturnat sarcina probei atunci când a hotărât, la punctele 546-551 din hotărârea atacată, că, pentru a obține o reducere a amenzii mai mare de 10 %, ar fi trebuit să se stabilească de către recurentă că, fără elementele de probă furnizate, Comisia nu era în măsură să probeze încălcarea. Pe de o parte, această analiză ar fi contrară secțiunii D punctul 2 a doua liniuță din comunicarea privind cooperarea și ar încălca, în consecință, principiul protecției încrederii legitime. Pe de altă parte, respectiva analiză ar fi inconciliabilă cu obligația Comisiei de a stabili, în procedurile administrative, circumstanțe de fapt atât favorabile, cât și defavorabile.

— Apreciere

487. Propunem Curții să respingă acest argument. Într-adevăr, considerăm că RZB confundă din nou procedura prevăzută la articolul 11 din Regulamentul nr. 17, cu privire la solicitările de informații pe care le poate formula Comisia în cadrul investigației sale și cazurile în care aceasta poate beneficia de o reducere a amenzii în cadrul comunicării privind cooperarea.

488. RZB contestă raționamentul pe care l-a adoptat Tribunalul la punctul 551 din hotărârea atacată. Acest raționament se înscrie în cadrul răspunsurilor la solicitările de informații formulate de Comisie în temeiul Regulamentului nr. 17. Recurenta nu poate, așadar, să invoce o încălcare a textului comunicării privind cooperarea și, *a fortiori,* a principiului încrederii legitime.

489. În plus, RZB nu poate susține că analiza Tribunalului este contrară normelor de procedură aplicabile în materia sarcinii și administrării probei.

490. Comunicarea privind cooperarea este un mijloc de investigare care permite Comisiei să obțină informații cu privire la o pretinsă încălcare a dreptului concurenței, motivând prin mijloace financiare întreprinderile să coopereze în cadrul procedurii. Astfel cum am arătat la punctele 420 și 422 din prezentele concluzii, în situația în care cooperarea unei întreprinderi se înscrie în cadrul unei solicitări de informații formulată în temeiul articolului 11 din Regulamentul nr. 17, aceasta nu poate beneficia de o reducere a amenzii decât dacă informațiile pe care le furnizează Comisiei le depășesc cu mult pe cele a căror prezentare poate fi impusă de Comisie, în temeiul acestei dispoziții. Comportamentul acestei întreprinderi trebuie să faciliteze sarcina Comisiei și să permită acesteia să constate încălcarea cu mai puține dificultăți.

491. În aceste condiții și deși revine în mod efectiv Comisiei obligația de a proba o încălcare a articolului 81 alineatul (1) CE pe care o constată [173], în schimb, revine întreprinderii care solicită o reducere a cuantumului amenzii obligația să demonstreze că prin colaborarea sa a ajutat Comisia în îndeplinirea sarcinii sale.

173 — A se vedea în această privință considerațiile noastre de la punctul 128 din prezentele concluzii.

492. Astfel, prin faptul că, la punctul 551 din hotărârea atacată, a statuat că „recurentele nu au stabilit că documentele prezentate ca răspuns la solicitările de informații erau necesare pentru a permite Comisiei să identifice ansamblul reuniunilor esențiale, nici că în lipsa acestora elementele de probă obținute prin intermediul verificărilor ar fi fost insuficiente pentru a dovedi esențialul încălcării și pentru a adopta o decizie prin care să aplice amenzi”, Tribunalul nu a răsturnat în niciun fel sarcina probei asupra întreprinderilor.

493. Considerăm, așadar, că al patrulea argument invocat de RZB este neîntemeiat.

v) Cu privire la al cincilea argument, întemeiat pe erori de drept și pe o motivare contradictorie în cadrul analizei Tribunalului referitoare la valoarea documentelor suplimentare comunicate de BA-CA

— Argumentația părților

494. BA-CA contestă, în esență, aprecierea Tribunalului în ceea ce privește valoarea celor 33 de dosare care conțineau peste 10 000 de pagini de documente pe care le-a trimis Comisiei.

495. În primul rând, BA-CA susține că Tribunalul a devalorizat cooperarea sa, crescând fără încetare cerințele care trebuie îndeplinite pentru a beneficia de o reducere a amenzii. Recurenta critică în special comparația pe care o face Tribunalul între valoarea care trebuie dată acestor documente și aceea care trebuie dată prezentării comune a faptelor.

496. În al doilea rând, recurenta arată că argumentația Tribunalului este contradictorie, deoarece acesta refuză, având în vedere prezentarea comună a faptelor, să acorde o reducere a amenzii în lipsa unor documente noi, deși se stabilește că, în cadrul prezentării voluntare de documente, recurenta a comunicat 10 000 de pagini de documente noi, din care o parte a fost utilizată în mod incontestabil în cadrul deciziei în litigiu.

497. Comisia invocă inadmisibilitatea acestui argument ținând cont că acesta reia un argument prezentat deja în fața Tribunalului. În plus, Comisia subliniază că faptul că o parte din documente sunt noi, în sensul că acestea nu au fost încă prezentate, nu este suficient în sine pentru ca respectivele documente să constituie o contribuție utilă cu titlu de cooperare.

— Apreciere

498. La punctul 560 din hotărârea atacată, Tribunalul a statuat că prezentarea de documente suplimentare de către una dintre bănci nu poate justifica o reducere ulterioară a amenzii sale cu titlu individual, decât dacă această cooperare a furnizat în mod efectiv elemente noi și utile față de cele furnizate în cadrul prezentării comune a faptelor furnizate de toate întreprinderile.

499. Pe de o parte, această analiză ni se pare perfect logică și coerentă, în măsura în care valoarea unei cooperări voluntare depinde înainte de orice de relevanța documentelor prezentate și de utilitatea acestora pentru constatarea încălcării.

500. Pe de altă parte, analiza menționată nu ni se pare a fi afectată de nicio contradicție. Într-adevăr, contrar celor susținute de BA-CA, Tribunalul nu a refuzat să reducă cuantumul amenzii recurentelor pentru motivul că prezentarea comună a faptelor nu cuprindea niciun element nou. Acesta a statuat, astfel cum rezultă din cuprinsul punctelor 552-558 din hotărârea atacată, că Comisia nu a săvârșit nicio eroare vădită de apreciere prin neacordarea niciunei reduceri suplimentare pentru motivul că această prezentare nu îi facilita sarcina.

501. Fie în cadrul aprecierii sale cu privire la prezentarea comună a faptelor, fie în cadrul examinării valorii documentelor suplimentare prezentate de BA-CA, Tribunalul a adoptat un raționament perfect coerent, întemeiat pe unul și același criteriu, și anume utilitatea pentru sarcina Comisiei și relevanța informațiilor comunicate de recurente.

502. În aceste condiții, considerăm că analiza Tribunalului nu poate face obiectul niciunei obiecții din partea recurentei și propunem Curții să respingă acest al cincilea argument ca neîntemeiat.

vi) Cu privire la al șaselea argument, întemeiat pe neluarea în considerare a răspunsurilor BA-CA la comunicarea privind obiecțiunile

— Argumentația părților

503. BA-CA contestă aprecierea Tribunalului expusă la punctul 564 din hotărârea atacată, potrivit căreia Comisia nu era obligată să țină cont, cu titlu de cooperare, de răspunsul său la comunicarea privind obiecțiunile. Într-adevăr, prin intermediul acestuia, recurenta ar fi furnizat proba cu privire la schimburile de informații care au avut loc în cadrul sectoarelor descentralizate, ceea ce ar fi permis Comisiei să constate încălcarea. În plus, nimic nu ar permite să se excludă cooperarea unei întreprinderi după transmiterea comunicării privind obiecțiunile.

— Apreciere

504. Opinăm că acest argument nu este admisibil întrucât BA-CA se limitează să reproducă textual un argument pe care l-a expus deja în fața Tribunalului. Având în vedere principiile pe care le-am amintit la punctul 65 din prezentele concluzii, argumentul menționat nu poate face, așadar, obiectul unui control al Curții în cadrul acestui recurs.

505. În lumina elementelor ce precedă, apreciem că al doilea aspect, întemeiat pe erori de drept în aplicarea comunicării privind cooperarea, trebuie respins ca fiind în parte inadmisibil și în parte neîntemeiat.

3. Cu privire la al treilea aspect, întemeiat pe încălcarea dreptului la apărare în măsura în care cuprinde dreptul de a fi ascultat

a) Argumentaţia părţilor

506. BA-CA susţine că Tribunalul nu a respectat întinderea dreptului său de a fi ascultat prin faptul că a refuzat să audieze un martor, şi anume un funcţionar al Comisiei care ar fi putut să permită instanţei comunitare să aprecieze mai bine cooperarea recurentei în cadrul procedurii, prin intermediul documentelor pe care le-a transmis.

b) Apreciere

507. Suntem de părere că acest aspect trebuie respins.

508. La punctul 563 din hotărârea atacată, Tribunalul nu a admis o cerere de audiere a unui martor pentru motivul că „această propunere de probă nu [era] pertinentă în mod direct pentru a evalua utilitatea documentelor menţionate". Cu titlu preliminar, Tribunalul a arătat că utilizarea documentelor nu ar demonstra, în sine, că prezentarea acestora facilitase sarcina Comisiei pe fond.

509. Potrivit unei jurisprudenţe constante, numai Tribunalul este competent să se pronunţe asupra eventualei necesităţi de a completa informaţiile de care dispune în cauzele cu care este sesizat. Caracterul probant al acestor elemente ţine de aprecierea suverană a faptelor de către Tribunal. Potrivit Curţii, această apreciere nu face obiectul controlului său în situaţia în care Curtea se pronunţă în cadrul unui recurs, cu condiţia ca părţile să nu evidenţieze o denaturare a elementelor de probă prezentate în faţa Tribunalului sau ca inexactitatea materială a constatărilor acesteia să rezulte din documentele din dosar [174].

510. Nicio indicaţie furnizată în cadrul recursului introdus de BA-CA nu ne permite să considerăm că aceasta este situaţia în prezenta cauză. În aceste împrejurări considerăm că nu s-ar putea reproşa Tribunalului faptul că nu a admis oferta de probă a recurentei.

511. În consecinţă, considerăm că al treilea aspect al celui de al treilea motiv nu este întemeiat şi trebuie respins.

512. În lumina tuturor elementelor ce precedă, propunem Curţii să declare că al treilea motiv privind aprecierea Tribunalului cu privire la cooperarea întreprinderilor în

174 — A se vedea în special Ordonanţa din 12 decembrie 2006, Autosalone Ispra/Comisia (C-129/06 P, punctul 22 şi jurisprudenţa citată).

cadrul procedurii este în parte neîntemeiat și în parte inadmisibil și să îl respingă.

D — *Cu privire la al patrulea motiv, întemeiat pe o încălcare a dreptului la apărare, în măsura în care cuprinde dreptul de a fi ascultat și pe o încălcare de către Tribunal a obligației sale de motivare în ceea ce privește concluziile acestuia privind solicitările de obținere a unei reduceri a amenzilor*

1. Argumentația părților

513. În cadrul recursului său, BA-CA critică concluziile generale ale Tribunalului cu privire la totalitatea cererilor având ca obiect obținerea unei reduceri a amenzilor. Aceasta susține că, în măsura în care Tribunalul a făcut cunoscute propriile considerații privind cuantumul amenzilor de aplicat, recurenta ar fi trebuit să fie ascultată.

514. Comisia arată că respectivele considerații expuse la punctul 566 din hotărârea atacată nu sunt decât considerații complementare și finale, care prezintă aprecierea Tribunalului.

2. Apreciere

515. La punctul 566 din hotărârea atacată, Tribunalul a arătat că, „ținând seama de gravitatea încălcării, față de care nivelul amenzilor stabilite de Comisie nu părea ridicat, Tribunalul apreciază, în cadrul exercitării competenței sale de fond, că, în speță, cooperarea recurentelor nu justifică nicio reducere suplimentară a amenzilor care le-au fost aplicate”.

516. În plus, la punctul 570 din această hotărâre, Tribunalul a arătat că motivele recurentelor privind obținerea unei reduceri a amenzilor în temeiul controlului legalității trebuiau respinse și că, în opinia sa, nu exista niciun alt motiv pentru a reduce amenzile în exercitarea competenței sale de fond.

517. Nu considerăm că Tribunalul era obligat, înainte de a-și expune concluziile, să invite BA-CA să își prezinte observațiile. Considerăm, într-adevăr, că recurenta și-a putut prezenta în mod util punctul de vedere în ceea ce privește stabilirea cuantumului amenzii.

518. Aceasta rezultă, în primul rând, din argumentația invocată de BA-CA în fața

Tribunalului, în al doilea rând, din întrebările adresate de acesta din urmă și, în al treilea rând, din considerațiile prezentate în hotărârea atacată.

519. În primul rând, arătăm că patru dintre cele șase motive formulate de recurentă în fața Tribunalului urmăreau reducerea cuantumului amenzii aplicate. Aceste motive se raportau în special la aprecierile făcute de Comisie în ceea ce privește calificarea încălcării, existența unor circumstanțe atenuante și cooperarea recurentei în cadrul procedurii.

520. În al doilea rând, constatăm că Tribunalul a adresat numeroase întrebări recurentei, cu solicitarea unui răspuns în scris, cu privire la existența unor circumstanțe atenuante și la cooperarea acesteia în cadrul procedurii.

521. În al treilea rând, în hotărârea atacată și ținând seama de totalitatea argumentelor schimbate în fața sa, Tribunalul a examinat, în mod foarte detaliat, totalitatea elementelor relevante privind stabilirea cuantumului amenzii.

522. Tribunalul a examinat astfel, la punctele 216-571 din hotărârea atacată, toate cererile având ca obiect o reducere a amenzilor aplicate. Mai întâi, Tribunalul a confirmat la punctul 217 și următoarele din această hotărâre, aplicabilitatea liniilor directoare și a comunicării privind cooperarea. În continuare, Tribunalul a confirmat, la punctul 315 din hotărârea menționată, caracterul foarte grav al încălcării comise de recurente. Pe această bază Tribunalul s-a pronunțat, la punctul 463 din hotărârea atacată, cu privire la clasificarea pe categorii a întreprinderilor pe care a efectuat-o Comisia și, la punctul 468 din această hotărâre, cu privire la creșterea cuantumului amenzilor efectuată de aceasta în temeiul duratei încălcării. În continuare, Tribunalul a respins, la punctul 511 din hotărârea menționată, totalitatea criticilor recurentelor cu privire la aprecierea circumstanțelor atenuante de către Comisie, precum și, la punctul 565 din hotărârea atacată, totalitatea motivelor întemeiate pe o nerespectare a comunicării privind cooperarea.

523. În aceste condiții, considerăm că BA-CA a putut să își expună în mod corespunzător punctul de vedere cu privire la totalitatea elementelor relevante referitoare la stabilirea cuantumului amenzii.

524. În consecință, propunem Curții să respingă acest al patrulea motiv în măsura în care nu este întemeiat.

X — Cu privire la consecințele anulării hotărârii atacate

525. Astfel cum am arătat, propunem Curții să anuleze hotărârea atacată în măsura în care Tribunalul a comis două erori de drept în cadrul aprecierii gravității încălcării în vederea calculării cuantumului de bază al amenzilor.

A — *Cu privire la primul motiv, întemeiat pe o apreciere eronată a gravității încălcării și a cuantumului de bază al amenzii, ținând seama de faptul că nu s-a demonstrat un impact concret al înțelegerii asupra pieței*

1. Argumentația părților

526. Considerăm, într-adevăr, că Tribunalul a comis o primă eroare de drept întrucât s-a pronunțat în sensul că Comisia se putea întemeia pe punerea în aplicare a înțelegerii pentru a trage concluzia că există un impact concret al încălcării asupra pieței. În plus, apreciem că Tribunalul a comis a doua eroare de drept și a afectat hotărârea atacată printr-o motivare contradictorie întrucât a statuat că, prin faptul că a atribuit întreprinderilor Erste, RZB și ÖVAG cotele de piață ale băncilor din sectoarele lor descentralizate, Comisia nu le-a sancționat decât pentru propriul comportament.

527. În măsura în care litigiul este, în opinia noastră, în stare de a fi judecat, propunem Curții, în conformitate cu articolul 61 primul paragraf din Statutul Curții de Justiție, să pronunțe o hotărâre definitivă cu privire la aceste două motive de anulare invocate în fața Tribunalului.

528. În acțiunea lor în anulare introdusă în fața Tribunalului, toate băncile în cauză au contestat modul în care a stabilit Comisia cuantumul de bază al amenzilor [175]. Acestea au arătat că încălcarea a fost calificată în mod eronat ca fiind foarte gravă. Recurentele critică în special Comisia pentru că nu a efectuat o examinare a impactului concret al încălcării asupra piețelor relevante și că s-a mulțumit să afirme, pe baza simplei invocări a punerii în aplicare a înțelegerii, că aceasta din urmă a avut un impact asupra pieței, fără a examina importanța acestuia, iar aceasta cu încălcarea liniilor directoare. În consecință, stabilirea cuantumului de bază al amenzii ar fi eronată.

175 — Pe lângă recurente au mai introdus acțiuni Bank für Arbeit und Wirtschaft AG (denumită în continuare „BAWAG"), PSK, Niederösterreichische Landesbank-Hypothekenbank AG (denumită în continuare „NÖ-Hypo") și Raiffeisenlandesbank Niederösterreich-Wien AG (denumită în continuare „RLB"). RLB a absorbit în 1997 Raiffeisen Wien AG (denumită în continuare „RBW").

2. Apreciere

529. Considerăm că acest motiv este întemeiat din următoarele motive.

530. În decizia în litigiu, calificarea încălcării ca fiind foarte gravă rezultă din luarea în considerare a naturii încălcării, a întinderii geografice a acesteia şi a existenţei unui efect al înţelegerii pe piaţă. Acest element a fost luat în considerare pentru calificarea încălcării şi, aşadar, în stabilirea cuantumului de plecare al amenzii. Această poziţie este susţinută de o simplă lectură textuală a deciziei în litigiu.

531. La punctul 430 din motivele deciziei în litigiu, Comisia constată existenţa unor efecte reale asupra pieţei bancare, rezultând, în speţă, din punerea în aplicare a acordurilor coluzive, iar aceasta chiar dacă afirmă la punctul 436 din motivele acestei decizii că nu este posibil să fie cuantificate cu precizie, adică să se determine fiecare rată şi fiecare comision pe care le-ar fi aplicat băncile în lipsa acordurilor. Efectele concrete ale înţelegerii luate în considerare în vederea calculului amenzii figurează la punctele 508-510 din motivele deciziei menţionate. Acestea din urmă fac trimitere la punctele 410 şi 430-436 din motivele deciziei în litigiu care nu fac decât să descrie, în scopul aplicării articolului 81 alineatul (1) CE, modul în care au aplicat băncile acordurile în cauză.

532. Punctul 431 din motivele deciziei în litigiu face trimitere la exemple concrete de punere în aplicare a deciziilor cartelului, precum scăderea dobânzilor la credite sau modificarea dobânzilor la economii. Punctul 432 din motivele acestei decizii explică faptul că băncile s-au folosit, în acest scop, de informaţiile obţinute cu ocazia reuniunilor şi punctul 433 din motivele deciziei menţionate arată faptul că băncile au evaluat ele însele aplicarea concretă a acordurilor. La punctul 434 din motivele deciziei în litigiu, Comisia arată că, dacă reuniunile nu ar fi avut niciun efect, băncile nu s-ar fi reunit cu regularitate şi atât de des. În final, la punctul 435 din motivele acestei decizii, Comisia arată că efectele nefaste asupra concurenţei cauzate de schimburile de informaţii privind metodele şi parametrii de calcul trebuie considerate cu atât mai grave cu cât marjele de dobândă ale băncilor sunt mici.

533. Din decizia în litigiu nu rezultă că Comisia a căutat ca, pe cât posibil, să examineze separat punerea în aplicare a înţelegerii şi impactul concret al acesteia asupra pieţei. Considerăm că, în analiza sa, Comisia nu menţionează niciun factor economic obiectiv care să permită măsurarea, în sensul strict al termenului, a impactului real al acordului asupra pieţei austriece a produselor şi serviciilor bancare. Într-adevăr, nicăieri nu menţionează situaţia pieţei, precum şi a tarifelor şi a comisioanelor bancare practicate înainte să se fi comis încălcarea şi după ce aceasta a fost pusă în aplicare. În aceste condiţii este efectiv dificil să se demonstreze în ce măsură punerea în aplicare a acordurilor a putut să influenţeze în mod concret structura pieţei sau nivelul

prețurilor pe care înțelegerea în cauză urmărea să le controleze în mod precis [176]. În plus, indiciul expus la punctul 434 din motivele deciziei în litigiu, întemeiat pe reuniunile regulate ale băncilor, nu ține, în opinia noastră, decât de o pură conjunctură.

534. Având în vedere aceste elemente, apreciem că Comisia nu a demonstrat corespunzător cerințelor legale și în vederea calculului cuantumului amenzii incidența reală a înțelegerii asupra pieței produselor și serviciilor bancare pentru perioada începând din luna ianuarie 1995 până în luna iunie 1998.

535. În continuare trebuie să se analizeze conținutul acestei concluzii în ceea ce privește calificarea încălcării și cuantumul de bază reținut de Comisie.

536. Considerăm, în primul rând, că eroarea de apreciere săvârșită de Comisie nu are influență asupra calificării încălcării ca fiind foarte gravă.

537. Într-adevăr, din motivele pe care le-am expus deja la punctele 259-261 din prezentele concluzii, acordurile de fixare a prețurilor precum cele în cauză pot, prin însăși natura lor, să constituie o încălcare foarte gravă, indiferent de impactul lor real asupra pieței și de mărimea pieței geografice relevante. În această privință, trebuie să se amintească faptul că aceste acorduri figurează printre exemplele de înțelegeri declarate în mod expres incompatibile cu piața comună, la articolul 81 alineatul (1) litera (a) CE. Pe lângă afectarea gravă a jocului concurenței pe care o determină, aceste înțelegeri, prin faptul că obligă părțile să respecte prețuri, ridică obstacole în calea intrării pe piață, contracarând astfel obiectivul principal al Tratatului CE de integrare a pieței comunitare.

538. În plus, considerăm că Comisia nu a acordat o importanță preponderentă, în stabilirea cuantumului de plecare al amenzii, criteriului privind impactul real al încălcării asupra pieței. Într-adevăr, Comisia și-a întemeiat de asemenea aprecierea pe alte elemente, și anume constatarea că încălcarea ar trebui calificată ca fiind foarte gravă chiar prin natura sa (punctele 506 și 507 din motivele deciziei în litigiu) și măsura în care întreprinderile în cauză, prin capacitatea lor economică, ar putea denatura concurența (punctele 515-519 din motivele aceleiași decizii).

539. În consecință, apreciem că în mod just Comisia ar putea să califice încălcarea ca fiind foarte gravă.

176 — Punctul 426 din motivele deciziei în litigiu.

540. În schimb, considerăm că faptul că Comisia nu a demonstrat efectele pretinse ale încălcării asupra pieței repune în discuție aprecierea cuantumului de plecare al amenzii stabilite în funcție de gravitatea acesteia. Într-adevăr, astfel cum am arătat anterior, Comisia a stabilit cuantumul de bază al amenzii în funcție de gravitatea încălcării, luând în considerare împrejurarea potrivit căreia încălcarea menționată avusese, în opinia sa, efecte asupra pieței, deși un astfel de impact nu fusese demonstrat pe parcursul duratei înțelegerii.

541. În aceste condiții, propunem Curții să admită acest motiv și să modifice, prin exercitarea competenței sale de fond, cuantumul de plecare al amenzilor pe care l-a stabilit Comisia în privința recurentelor la punctul 520 din motivele deciziei în litigiu.

542. În acest scop, este necesar să se indice metoda pe care a adoptat-o Comisia pentru a calcula cuantumul acestor amenzi.

543. Din cuprinsul punctelor 515-519 din motivele deciziei în litigiu reiese că, în speță, Comisia a ponderat cuantumul amenzii stabilite în liniile directoare pentru situații de încălcări foarte grave, la 20 de milioane de euro pentru a ține cont, pe de o parte, de impactul real al încălcării asupra pieței și, pe de altă parte, de capacitatea economică efectivă a fiecărei întreprinderi, precum și pentru a asigura un caracter descurajator al amenzii [177].

544. În acest scop, de la punctul 519 din motivele deciziei în litigiu reiese că, în speță, Comisia a clasificat întreprinderile în cinci categorii, în funcție de datele disponibile cu privire la cotele de piață ale acestora. În plus, astfel cum a indicat la punctul 143 din memoriul său în apărare, Comisia a stabilit pentru fiecare categorie de întreprindere valori orientative în jurul cărora se situează cotele de piață ale întreprinderilor în cauză. Din cuprinsul punctului 520 din motivele deciziei în litigiu rezultă că aceasta a stabilit de asemenea un cuantum fix al amenzii pentru fiecare categorie de întreprindere.

545. În această privință, Tribunalul a statuat că, în conformitate cu jurisprudența, diferențele între aceste valori orientative sunt coerente și justificate în mod obiectiv în ceea ce privește primele patru categorii [178]. În ceea ce privește a cincea categorie, Tribunalul a apreciat, la punctele 424-427 din hotărârea atacată, că Comisia nu a depășit marja sa de apreciere prin clasificarea tuturor întreprinderile care dețin o cotă de piață mai mică de 1 % în această categorie, în pofida diferențelor de mărime ale acestora.

177 — Punctul 1 secțiunea A primul și al patrulea paragraf din liniile directoare.

178 — Valoarea orientativă a categoriilor a doua-a patra corespunde, de fiecare dată, unei jumătăți din cea din categoria superioară și același lucru se întâmplă cu cuantumul de plecare corespunzător (a se vedea punctul 424 din hotărârea atacată).

546. Iată baza de calcul a Comisiei:

	Valori orientative ale cotelor de piață	**Cuantumul de bază al amenzii** *(în milioane de euro)*
Categoria I (GiroCredit/Erste și RZB)	> 22 %	25
Categoria II (BA și CA)	11 %	12,5
Categoria III (Erste înaintea fuziunii cu GiroCredit, BAWAG și ÖVAG)	5,5 %	6,25
Categoria IV (PSK și PSK-B)	2,75 %	3,13
Categoria V (NÖ-Hypo și RBW/RLB)	< 1 %	1,25

547. Nu cunoaștem în ce măsură a ținut seama Comisia de criteriul întemeiat pe impactul real al încălcării asupra pieței pentru a calcula cuantumul de bază al amenzii. Ignorăm partea respectivă din acest criteriu, în raport cu alte două criterii întemeiate pe capacitatea economică a întreprinderii și pe caracterul descurajator al amenzii. În aceste condiții, considerăm că majorarea efectuată de Comisie constituie un tot indivizibil.

548. În ceea ce privește, în primul rând, întreprinderile care fac parte din prima categorie, și anume GiroCredit/Erste (după fuziunea acestora) și RZB, constatăm că respectivul cuantum de bază stabilit la 20 de milioane de euro pentru încălcări foarte grave a fost majorat cu 5 milioane de euro pentru a ține seama de aceste trei criterii. Pentru a anula efectele legate de majorarea amenzii determinate de luarea în considerare, eronată, a criteriului întemeiat pe impactul real al încălcării și ținând seama de observațiile pe care tocmai le-am formulat, propunem Curții să reducă acest cuantum la 20 de milioane de euro, și anume cuantumul aplicabil pentru o încălcare foarte gravă.

549. În ceea ce privește, în al doilea rând, întreprinderile care fac parte din alte categorii, printre care figurează BA-CA și ÖVAG, constatăm că acest prag a fost redus, în mod substanțial, ca urmare a capacității economice

mai scăzute a acestor întreprinderi. Propunem Curții să le aplice o rată de reducere echivalentă celei pe care o propunem să se aplice pentru întreprinderile din prima categorie, și anume o reducere de o cincime din cuantumul de bază al amenzii.

550. Propunem, așadar, Curții să modifice, având în vedere absența unui impact real al încălcării asupra pieței, cuantumurile de bază ale amenzilor care au fost aplicate de către Comisie întreprinderilor Erste, RZB, BA-CA și ÖVAG în temeiul gravității încălcării, după cum urmează:

	Destinatarii deciziei în litigiu	**Cuantumul de bază al amenzii în absența unui impact concret al încălcării asupra pieței *(în milioane de euro)***
Categoria I	GiroCredit/Erste (după fuziune)	20
	RZB	20
Categoria II	BA	10
	CA	10
Categoria III	Erste (EÖ înaintea fuziunii cu GiroCredit)	5
	ÖVAG	5

B — *Cu privire la al doilea motiv, întemeiat pe o apreciere eronată în ceea ce privește clasificarea pe categorii a întreprinderilor Erste, RZB și ÖVAG în vederea aprecierii gravității încălcării, precum și a calculului cuantumului de bază al amenzii*

551. În acțiunea în anulare pe care au introdus-o în fața Tribunalului, Erste, RZB și ÖVAG au susținut că, în speță, clasificarea lor pe categorii era nelegală, în măsura în care Comisia le atribuise, în calitate de societăți centrale ale sectoarelor descentralizate ale caselor de economii, ale băncilor Raiffeisen și, respectiv, ale băncilor populare, cotele de piață ale totalității sectoarelor respective.

1. Cu privire la decizia în litigiu

552. Decizia în litigiu justifică atribuirea către instituțiile centrale a cotelor de piață ale respectivelor sectoare descentralizate din considerentele următoare:

„(515) În ceea ce privește încălcările care, în speță, trebuie să fie caracterizate [ca] foarte grave, scara amenzilor care se aplică permite să se ia în considerare capacitatea economică efectivă a întreprinderilor în cauză de a denatura concurența într-o măsură semnificativă. [Această scară permite] de asemenea să se stabilească cuantumul amenzii la un nivel care să îi asigure un caracter suficient de descurajator. Acest tip de tratament diferențiat se impune în special în prezenta cauză în măsura în care există diferențe considerabile de mărime între întreprinderile și grupurile care au participat la încălcare.

(516) În prezenta cauză, vor trebui să fie luate în considerare particularitățile pieței bancare austriece. Într-adevăr ar fi nerealist să se reducă importanța deținută de Erste, [de] RZB și [de] ÖVAG în cadrul rețelei, precum și capacitatea efectivă a acestora de a denatura concurența, pe costul consumatorilor, la activitatea fiecăreia în calitate de bănci comerciale.

(517) Dimpotrivă, dosarul arată în mod foarte clar că aceste întreprinderi, ca societăți de vârf ale grupurilor respective, au contribuit la eficiența rețelei în toată Austria, datorită schimburilor intense de informații în cadrul grupului. Aceste instituții nu au reprezentat numai propriile interese, ci și pe cele ale grupurilor lor și erau considerate în acest sens de către ceilalți participanți ca reprezentante ale respectivelor grupuri. Așadar, nu au existat acorduri numai între diferitele bănci, ci și între grupuri.

(518) A ignora grupurile care sunt în spatele acestor societăți de vârf – grupuri de case de economii, grupuri de [bănci Raiffeisen] și grupuri de bănci populare – ar însemna să se stabilească amenzi neadecvate și departe de realitatea economică și care nu ar avea niciun efect descurajator. Amenzile nu ar avea în mod efectiv un efect suficient de descurajator, decât dacă aceste societăți de vârf nu ar mai participa pe viitor la practici concertate, în calitate de reprezentante ale grupurilor respective."

553. La punctul 519 din motivele deciziei în litigiu, Comisia a clasificat, așadar, Giro-Credit/Erste, precum și RZB în prima categorie și ÖVAG în a treia categorie și a calculat în consecință cuantumul de bază al amenzii acestora.

2. Rezumat al argumentației părților [179]

554. În primul rând, Erste, RZB și ÖVAG afirmă că Comisia nu a respectat, pe plan juridic, condițiile în care este admisibilă o atribuire a cotelor de piață ale unei întreprinderi către alta, în vederea calculului amenzii. Acestea susțin faptul că atribuirea către instituțiile centrale a cotelor de piață ale băncilor care aparțin sectoarelor descentralizate respective ale acestora înseamnă a le imputa comportamentul celor din urmă în ansamblu. Acestea afirmă că respectiva imputare este lipsită de temei juridic și contrară caracterului personal al răspunderii pentru încălcările dreptului concurenței, dat fiind că sectoarele nu pot fi considerate unități economice.

555. În al doilea rând, Erste și ÖVAG arată că Comisia a încălcat dreptul lor la apărare și obligația de motivare. Erste critică Comisia pentru că a încălcat dreptul său la apărare în măsura în care comunicarea privind obiecțiunile nu menționa intenția Comisiei de a imputa instituțiilor centrale cotele de piață ale grupurilor acestora. În plus, Erste și ÖVAG arată că nici pretinsa transmitere de informații către băncile descentralizate, nici pretinsa reprezentare a acestora de către societățile centrale nu erau menționate în comunicarea privind obiecțiunile.

556. În al treilea rând, Erste, RZB și ÖVAG contestă constatările de fapt pe care s-a întemeiat Comisia pentru a justifica atribuirea cotelor de piață și aprecierea acestor fapte. Acestea critică în esență Comisia pentru că nu a respectat independența juridică și economică a băncilor descentralizate, subliniind că acestea nu pot da instrucțiuni instituțiilor din sectoarele proprii.

179 — Facem trimitere la prezentarea argumentelor părților care figurează la punctele 339-354 din hotărârea atacată.

557. Cu privire la schimburile de informații între societățile centrale și băncile descentralizate, RZB admite că un astfel de schimb a avut loc în cadrul sectorului său, dar contestă faptul că fuseseră special constituite mecanisme interne de informare și de reprezentare în vederea punerii în aplicare a acestor acorduri.

558. În plus, Erste și RZB contestă constatările care figurează în special la punctele 61 și 517 din motivele deciziei în litigiu, potrivit cărora acestea erau „reprezentantele" sectoarelor lor descentralizate și/sau erau considerate astfel de celelalte bănci. În final, Erste arată că Comisia nu putea să invoce pretinsa influență a reuniunilor de la Viena asupra celor existente la nivel regional pentru a justifica imputarea în litigiu.

559. Comisia arată în special că trebuie să se facă distincție între imputarea comportamentului ilicit al unei întreprinderi alteia și clasificarea întreprinderilor pe categorii în scopul determinării cuantumului de plecare al amenzii și afirmă că a sancționat fiecare dintre societățile centrale numai pentru propriul comportament, și anume pentru contribuția sa la funcționarea înțelegerii pe întregul teritoriu austriac, prin intermediul transmiterii de informații destinate instituțiilor din sectorul descentralizat al acestora sau care provin din acestea din urmă. Potrivit Comisiei, argumentele întemeiate pe lipsa unei unități economice și pe normele aplicabile asociațiilor de întreprinderi nu sunt, așadar, relevante. Comisia apreciază că luarea în considerare a cotelor de piață era justificată, având în vedere liniile directoare, prin necesitatea de ține seama de capacitatea efectivă a societăților centrale de a prejudicia concurența. În final, Comisia arată că societățile centrale formează împreună cu grupurile acestora unități care exercită o activitate economică comună, comparabile cu unitățile economice.

3. Apreciere

560. Considerăm că prima critică formulată de Erste, RZB și ÖVAG este întemeiată.

561. Într-adevăr, considerăm că Comisia nu putea să calculeze cuantumul sancțiunii pe care intenționa să o aplice acestor întreprinderi, în calitate de societăți centrale, atribuindu-le cotele de piață ale băncilor din sectoarele lor descentralizate, chiar dacă nu le-a imputat comportamentul ilicit al acestora din urmă.

562. În conformitate cu punctul 1 secțiunea A al patrulea paragraf din liniile directoare, Comisia nu poate să țină seama decât de „capacitatea economică efectivă a autorilor încălcării" în vederea calculului cuantumului de bază al amenzii.

563. Or, din decizia în litigiu rezultă că Comisia nu a urmărit băncile din sectoarele descentralizate, în temeiul articolului 81 alineatul (1) CE, cu excepția RLB care este una dintre cele opt bănci regionale din sectorul Raiffeisen.

564. Din această decizie rezultă de asemenea că Comisia nu a înțeles nici să impute societăților centrale răspunderea încălcărilor pe care le-ar fi putut comite băncile din sectoarele descentralizate.

565. Într-adevăr, decizia menționată se adresează numai către Erste, RZB și ÖVAG, în calitate de instituții centrale, dar nu le vizează ca reprezentante, care acționează în numele și pe seama băncilor din sectoarele descentralizate ale acestora.

566. O simplă lectură a punctului 9 din motivele deciziei în litigiu, care vizează instituțiile de credit destinatare ale deciziei menționate, este suficientă pentru a demonstra acest aspect:

„b) [Erste]

Prin absorbirea sa de către GiroCredit Bank Aktiengesellschaft der Sparkassen […], efectivă la 4 octombrie 1997, *Erste a devenit societatea centrală a rețelei caselor de economii* [rețeaua caselor de economii este caracterizată prin legături speciale, care îi conferă *o structură asimilabilă cu cea a unui grup*. În calitatea sa de societate centrală, Erste trebuie să facă un anumit număr de servicii instituțiilor care îi sunt atașate, fiind totodată obligată să execute sarcini respectând interesele acestora – de unde rezultă o rețea strânsă de drepturi și obligații reciproce], care numără aproximativ 70 de instituții […]. Rețeaua caselor de economii, inclusiv Erste, deține o cotă de piață de aproximativ 30 % [singură, Erste reprezintă o cotă de piață de aproape 7 %] […]

c) [RZB]

RZB este societatea centrală a grupului de bănci Raiffeisen. Acest grup este constituit potrivit unei structuri pe trei niveluri [primul nivel este compus din aproximativ 615 bănci locale având personalitate juridică. La al doilea nivel, adică la nivelul Bundesländer, operează opt bănci regionale (Raiffeisen-Landesbanken). Al treilea nivel este constituit din RZB, ale cărei cote de piață sunt deținute peste 80 % de băncile regionale. *Băncile locale sunt entități independente, nesupuse niciunei dispoziții, fie ea din partea băncilor regionale și/sau din partea RZB*]. Acesta deține o cotă de piață de aproximativ 22 % […]. Pe lângă funcția sa de reprezentantă a grupului de

bănci Raiffeisen, RZB efectuează ea însăși operațiuni bancare și este specializată în activitățile din străinătate și în consilierea financiară pentru clienții mari [singură, RZB reprezintă o cotă de piață de aproape 2 %].

[…]

f) [ÖVAG]

ÖVAG este societatea centrală a grupului băncilor populare, constituită conform unei structuri pe două niveluri, întrucât, la bază, numără aproximativ 60 de instituții independente. Băncile populare lucrează în strânsă cooperare în domeniile importante […] și sunt, pe de altă parte, acționari majoritari [ai] ÖVAG. Cota de piață a grupului băncilor populare este de aproximativ 7 % [singură, ÖVAG reprezintă o cotă de piață mai mică de 1 %] […]

[…]

h) [RLB]

În 1997, [RBW] a fost absorbită de RLB care era acționarul său principal [anterior, RLB nu efectuase afaceri pe cont propriu decât într-o măsură foarte limitată]. Domeniul de activitate al RLB/RBW se limitează la orașul Viena, unde deține o cotă de piață de aproximativ 5 %” [180].

567. Această prezentare ne dă indicații în ceea ce privește entitățile pe care Comisia a înțeles să le urmărească în temeiul articolului 81 alineatul (1) CE. Aceasta permite să se înțeleagă mai bine structura grupurilor bancare și indică foarte clar că anumite bănci ale sectoarelor descentralizate, și anume cele aparținând sectorului Raiffeisen, „sunt entități independente nesupuse niciunei dispoziții, fie ea din partea băncilor regionale și/sau din partea RZB” [181].

180 — Sublinierea noastră.

181 — Punctul 9 litera (c) din motivele deciziei în litigiu, citat la punctul precedent din prezentele concluzii.

568. Nu rezultă din prezentarea menționată și nici chiar din elementele indicate în continuarea analizei Comisiei că societățile centrale formau împreună cu băncile din sectoarele lor descentralizate o unitate economică și că acestea puteau, având în vedere rolul lor în cadrul grupurilor bancare, să le angajeze [182].

569. Aceasta rezultă și mai clar din faptul că Comisia a urmărit cu titlu individual RLB, adică una dintre băncile regionale din sectorul Raiffeisen, pentru participarea sa la „rețeaua Lombard" și i-a aplicat o amendă pe care a calculat-o în funcție de propriile cote de piață ale întreprinderii. În ceea ce privește sectorul Raiffeisen, Comisia a urmărit în mod special o bancă din al doilea nivel, care acționează la nivel regional, și anume RLB, și o bancă din al treilea nivel, care acționează la nivel central, și anume RZB.

570. În aceste condiții, Comisia nu avea, în opinia noastră, nicio posibilitate să țină seama de capacitatea economică efectivă a băncilor din sectoarele descentralizate și încă și mai puțin să o atribuie societăților centrale care au fost judecate pentru propriul comportament.

571. Faptul pe care îl relevă Comisia la punctul 517 din motivele deciziei în litigiu, potrivit căruia Erste, RZB și ÖVAG, în calitate de societăți centrale, au contribuit la eficacitatea rețelei datorită unor schimburi de informații intensive în cadrul grupului, nu era un motiv suficient, nici chiar un criteriu care să permită Comisiei să le atribuie acestora cotele de piață ale întregului grup.

572. Într-adevăr, trebuie să existe o legătură logică și coerentă între imputarea răspunderii încălcării și calculul sancțiunii aferente. Contrar celor susținute de Comisie, nu este vorba despre două proceduri distincte care ar trebui puse în aplicare pe baza unor criterii diferite. Una o implică pe cealaltă și cuantumul sancțiunii nu poate fi calculat decât pe baza elementelor care au fost reținute în incriminarea autorului încălcării, astfel cum sunt precizate, în speță, la articolul 1 din decizia în litigiu. Or, în prezentele cauze, Comisia nu a demonstrat, nici măcar nu a perceput în lumina articolului 81 alineatul (1) CE schimburile de informații care au putut să fie efectuate între societățile centrale și băncile din sectoarele lor descentralizate. Prin faptul că ține seama de aceste schimburi de informații în etapa calculării amenzii, Comisia nu numai că modifică natura încălcării imputate recurentelor, dar agravează de asemenea situația acestora.

182 — A se vedea punctele 58-62, 358-361 și 516-518 din motivele deciziei în litigiu.

573. Este evident că un astfel de raționament este lipsit de temei juridic.

574. În plus, acest raționament este afectat de o contradicție. Într-adevăr, amintim că Comisia a urmărit cu titlu individual RLB, care nu este altceva decât una dintre băncile regionale ale sectorului Raiffeisen. Astfel cum rezultă de la punctul 519 din motivele deciziei în litigiu, RLB a fost clasificată în a cincea categorie, ținând seama de cota sa de piață. Comisia a luat, așadar, în considerare, în două etape, cote de piață ale acestei întreprinderi, prima dată când a atribuit RZB cotele de piață ale tuturor băncilor din sectorul Raiffeisen și a doua oară, în cadrul clasificării pe categorii a RLB.

575. Având în vedere aceste elemente, considerăm că Comisia nu putea, așadar, să atribuie Erste, RZB și ÖVAG cotele de piață ale băncilor din sectoarele descentralizate, în vederea clasificării lor pe categorii. Erste, RZB și ÖVAG nu pot, așadar, să fie sancționate decât în temeiul participării lor la înțelegere, în calitate de bănci comerciale și nu ca instituții de vârf ale sectoarelor lor descentralizate.

576. În consecință, apreciem că clasificarea Erste și a RZB în prima categorie și cea a ÖVAG în a treia categorie sunt eronate și că cuantumul amenzilor pe care l-a aplicat Comisia în sarcina lor este, prin urmare, incorect.

577. În aceste condiții, propunem Curții să admită motivele invocate în primă instanță de aceste trei întreprinderi, întemeiate pe o aplicare eronată în ceea ce privește împărțirea lor pe categorii în vederea calculului cuantumului de bază al amenzii. Invităm de asemenea Curtea să anuleze articolul 3 din decizia în litigiu în măsura în care Comisia a calculat cuantumul amenzilor aplicate întreprinderilor Erste, RZB și ÖVAG pe baza unui criteriu de apreciere eronat.

578. În prezent revine Curții să aprecieze categoria din care face parte fiecare dintre aceste trei întreprinderi și să modifice, dacă este cazul, în exercitarea competenței sale de fond, cuantumul de bază al amenzilor care le-au fost aplicate.

579. În acest scop, calculul trebuie să se întemeieze pe metoda de analiză reținută de Comisie și să se țină cont de corecția pe care am propus-o ținând seama de lipsa demons-

trării unui impact real al înţelegerii asupra pieţei.

580. În ceea ce priveşte metoda de analiză reţinută de Comisie, amintim că aceasta din urmă a împărţit băncile şi grupurile bancare în cauză în cinci categorii, în funcţie de datele disponibile cu privire la cotele lor de piaţă. Astfel cum rezultă din tabelul pe care l-am prezentat la punctul 546 din prezentele concluzii, Comisia a stabilit de asemenea, pentru fiecare categorie de întreprinderi, valori orientative, în jurul cărora se situează cotele de piaţă ale întreprinderilor în cauză, precum şi un cuantum fix de amendă.

581. În ceea ce priveşte cotele de piaţă ale întreprinderilor în cauză, acestea sunt indicate, în cea mai mare parte, în nota de subsol 17 din decizia în litigiu. Cifrele se raportează la operaţiunile realizate cu clientela formată din persoane particulare, precum şi cu cea formată din întreprinderi (operaţiuni de activ şi de pasiv) şi sunt extrase din deciziile Comisiei, adoptate în materie de concentrări bancare [183], din rapoartele anuale, precum şi din alte publicaţii şi surse oficiale. Astfel cum reiese din cuprinsul punctului 190 din memoriul în apărare al Comisiei, aceste date se referă la anii 1997-1999.

582. În schimb, decizia în litigiu nu indică nici cota de piaţă a reţelei caselor de economii înainte de absorbţia acesteia de către Erste, nici cota de piaţă proprie a GiroCredit înaintea acestei operaţiuni. Rezultă totuşi din cuprinsul punctului 145 din memoriul în apărare al Comisiei că aceasta a evaluat prima cotă de piaţă la 23 %. Răspunsurile Comisiei la a douăsprezecea întrebare litera b) adresată de Tribunal relevă în plus că cota de piaţă individuală a GiroCredit a fost evaluată la 4,8 % pe baza datelor indicate în Decizia IV/M.873 a Comisiei din 11 martie 1997, Bank Austria/Creditanstalt [184].

183 — A se vedea Decizia Comisiei din 7 noiembrie 2000, COMP/M.2140, BAWAG/PSK (punctul 9 din motive), Decizia Comisiei din 14 noiembrie 2000, COMP/M.2125, HypoVereinsbank/Bank Austria (punctul 21 din motive), şi Decizia Comisiei din 2 iulie 2001, COMP/M.2402, Creditanstalt/RZB/JV (punctul 15 din motive). Toate aceste decizii sunt publicate pe site-ul http://ec.europa.eu/comm/competition/mergers/cases.

184 — Această decizie este disponibilă de asemenea pe site-ul http://ec.europa.eu/comm/competition/mergers/cases.

583. Iată datele de care dispunem în această etapă a analizei [185]:

	Cote de piață	**Analiza Comisiei**			**Corecția nr. 1**
		Cote de piață luate în considerare	Categorie	Amendă	Amendă în absența unui impact concret
Erste/Giro-Credit *(după fuziune)*	Grupul caselor de economii, inclusiv Erste după fuziune: 30 % – Erste: 7 % Grupul caselor de economii, înainte de fuziune, inclusiv Giro-Credit: 23 % – GiroCredit: 4,8 %	30 %	I	25	20

185 — Cuantumul amenzilor este exprimat în milioane de euro.

RZB	Grupul Raiffeisen: 22 % – RZB: 2 %	22 %	I	25	20
Erste *(EÖ înainte de fuziune)*	7 %	7 %	III	6,25	5
ÖVAG	Grupul băncilor populare: 7 % – ÖVAG: 1 %	7 %	III	6,25	5

584. În prezent trebuie să se procedeze la o nouă împărțire a recurentelor pe categorii, ținând seama de propriile cote de piață ale acestora (corecția nr. 2).

585. În ceea ce privește Erste/GiroCredit, considerăm că, după absorbția GiroCredit în luna octombrie 1997, Erste a devenit răspunzătoare pentru încălcarea pe care a comis-o GiroCredit începând din 1 ianuarie 1995, în calitate de bancă comercială, și nu în calitate de societate centrală din sectorul caselor de economii. Trebuie, așadar, să se țină seama de cotele de piață proprii ale Erste și ale GiroCredit care se ridică, în total, la 11,8 %.

586. În consecință, considerăm că, după fuziune, Erste/GiroCredit face parte, pe viitor, din cea de a doua categorie. Pentru această categorie, Comisia a stabilit o amendă într-un cuantum de bază de 12,5 milioane de euro pe care am corectat-o și diminuat-o ulterior la 10 milioane de euro.

587. În ceea ce privește RZB și ÖVAG, cotele lor de piață se ridică la 2 % și, respectiv, la 1 %. Aceste două întreprinderi trebuie, în opinia noastră, să fie clasificate în a patra categorie. Pentru această categorie, Comisia a stabilit o amendă într-un cuantum de bază de 3,13 milioane de euro pe care ulterior am corectat-o și am diminuat-o la 2,5 milioane de euro ținând seama de lipsa demonstrării unui impact real al înțelegerii asupra pieței.

588. Iată noua repartizare pe categorii a Erste, RZB și ÖVAG, precum și cuantumul de bază al amenzii care, în opinia noastră, trebuie să li se aplice în temeiul gravității încălcării:

	Cotele de piață menționate în decizia în litigiu	**Corecția nr. 2**		
		Cote de piață de luat în considerare	Categorii	Cuantumul de bază al amenzii în temeiul gravității încălcării *(în milioane de euro)*
Erste/Giro-Credit *(după fuziune)*	Erste: 7 % GiroCredit: 4,8 %	11,8 %	II	10
Erste *(EÖ înainte de fuziune)*	7 %	7 %	III	5
RZB	2 %	2 %	IV	2,5
ÖVAG	1 %	1 %	IV	2,5

589. În continuare, trebuie să stabilim cuantumul definitiv al amenzii aplicate tuturor recurentelor ținând seama, în primul rând, de majorarea efectuată de Comisie în temeiul duratei încălcării.

590. În această privință, cuantumurile de bază stabilite având în vedere gravitatea încălcării au fost majorate toate cu 35 %, cu excepția celui referitor la Erste înainte de fuziunea acesteia cu GiroCredit (EÖ). În cazul acestei întreprinderi, Comisia a efectuat o

majorare de numai 30 % în măsura în care durata participării sale la încălcare, în calitate de bancă comercială, nu era decât de trei ani [186].

591. În al doilea rând, trebuie să se țină seama de faptul că Comisia nu a recunoscut nicio circumstanță atenuantă sau agravantă [187], dar a acordat totuși o reducere de 10 % fiecăreia dintre întreprinderile destinatare ale deciziei în litigiu, în aplicarea comunicării privind cooperarea [188].

	Cuantumul de bază al amenzii în temeiul gravității încălcării ***(în milioane de euro)***	**Cuantumul de bază al amenzii în temeiul gravității și duratei încălcării** ***(în milioane de euro)***	**Cuantumul amenzii ținând seama de cooperarea întreprinderilor** ***(în milioane de euro)***
BA	10	13,5	12,15
Erste/GiroCredit *(după fuziune)*	10	13,5	12,15
CA	10	13,5	12,15
Erste *(EÖ înainte de fuziune)*	5	6,5	5,85
RZB	2,5	3,375	3,037
ÖVAG	2,5	3,375	3,037

592. În lumina tuturor elementelor ce precedă, propunem Curții să stabilească respectivul cuantum final al amenzii aplicate BA-CA, Erste, RZB și ÖVAG după cum urmează:

— BA-CA: 24 300 000 de euro

— Erste: 18 000 000 de euro

— RZB: 3 037 000 de euro

186 — Punctele 521 și 522 din motivele deciziei în litigiu.

187 — Punctele 525-542 din motivele deciziei în litigiu.

188 — Punctele 543-559 din motivele deciziei în litigiu.

— ÖVAG: 3 037 000 de euro.

596. În prezentele cauze trebuie să se țină seama de faptul că recurentele au căzut în pretenții cu privire la majoritatea pretențiilor lor.

XI — Cu privire la cheltuielile de judecată

593. Potrivit articolului 122 primul paragraf din Regulamentul de procedură, când recursul este fondat, iar Curtea soluționează ea însăși în mod definitiv litigiul, aceasta se pronunță asupra cheltuielilor de judecată.

594. Potrivit articolului 69 alineatul (2) primul paragraf din Regulamentul de procedură, aplicabil în cadrul procedurii de recurs în temeiul articolului 118 din acest regulament, partea care cade în pretenții este obligată, la cerere, la plata cheltuielilor de judecată.

595. Cu toate acestea, în conformitate cu articolul 69 alineatul (3) primul paragraf din același regulament, pentru motive excepționale sau în cazul în care părțile cad în pretenții cu privire la unul sau mai multe capete de cerere, Curtea poate să repartizeze cheltuielile de judecată sau poate decide ca fiecare parte să suporte propriile cheltuieli de judecată.

597. Într-adevăr, motivele de anulare pe care le-au invocat recurentele care urmăreau obținerea unei anulări a deciziei în litigiu în totalitate trebuie, în opinia noastră, respinse. Considerăm că recurentele au comis într-adevăr o încălcare a articolului 81 alineatul (1) CE, astfel cum a arătat Comisia la articolul 1 din decizia menționată. În ceea ce privește motivele de anulare invocate de recurente, în vederea unei reduceri a cuantumului de bază al amenzii stabilit de Comisie la articolul 3 din decizia în litigiu, acestea au condus efectiv, conform analizei noastre, la o infirmare a hotărârii atacate și la o anulare a articolului 3 din decizia în litigiu. Cu toate acestea, cuantumul de bază al amenzii a fost modificat numai în raport cu două criterii de apreciere.

598. Cuantumul amenzii a fost modificat pentru cele patru recurente, ținând seama de faptul că nu s-a demonstrat un impact real al

înțelegerii asupra pieței. În plus, Erste, RZB și ÖVAG au beneficiat de o reducere suplimentară a cuantumului amenzii, ținând seama de erorile comise de Comisie în cadrul împărțirii lor pe categorii în vederea aprecierii gravității încălcării.

599. În aceste condiții, propunem Curții să oblige BA-CA să suporte propriile cheltuieli de judecată, precum și 80 % din cheltuielile de judecată efectuate de Comisie.

600. În ceea ce privește Erste, RZB și ÖVAG, propunem Curții să le oblige să suporte propriile cheltuieli de judecată, precum și 70 % din cheltuielile de judecată efectuate de Comisie.

XII — Concluzie

601. Având în vedere considerațiile ce precedă, propunem, așadar, Curții să declare că:

„1) Hotărârea Tribunalului de Primă Instanță al Comunităților Europene din 14 decembrie 2006, Raiffeisen Zentralbank Österreich și alții/Comisia (T-259/02-T-264/02 și T-271/02), este anulată întrucât este afectată:

— de o eroare de drept, în măsura în care Tribunalul de Primă Instanță al Comunităților Europene a statuat că Comisia Comunităților Europene putea să deducă din simpla punere în aplicare a înțelegerii existența unui impact real al încălcării asupra pieței, iar aceasta în vederea aprecierii gravității încălcării și a calculului cuantumului de bază al amenzii, precum și

— de o eroare de drept și de o motivare contradictorie, în măsura în care Tribunalul de Primă Instanță al Comunităților Europene a statuat că, în vederea aprecierii gravității încălcării și a calculului cuantumului de bază al amenzii, Comisia Comunităților Europene putea să atribuie Erste Bank der österreichischen Sparkassen AG, Raiffeisen Zentralbank Österreich AG și Österreichische Volksbanken AG cotele de piață ale băncilor din sectoarele lor descentralizate, deși Comisia nu le-a imputat comportamentul ilicit al acestora din urmă.

2) Recursurile sunt respinse în ceea ce privește restul capetelor de cerere.

3) Acțiunile în anulare introduse în fața Tribunalului de Primă Instanță al Comunităților Europene având ca obiect anularea Deciziei 2004/138/CE a Comisiei din 11 iunie 2002 privind o procedură de aplicare a articolului 81 din Tratatul CE (în cauza COMP/36.571/D 1, Bănci austriece – «club Lombard») sunt admise în măsura în care:

— Erste Bank der österreichischen Sparkassen AG, Raiffeisen Zentralbank Österreich AG, Bank Austria Creditanstalt AG și Österreichische Volksbanken AG solicită anularea articolului 3 din Decizia 2004/138, în măsura în care Comisia Comunităților Europene nu ar fi demonstrat existența unui impact real al încălcării asupra pieței, în vederea aprecierii gravității încălcării, și ar fi apreciat, în mod eronat, cuantumul amenzii aferente și în măsura în care

— Erste Bank der österreichischen Sparkassen AG, Raiffeisen Zentralbank Österreich AG și Österreichische Volksbanken AG solicită anularea artico-

lului 3 din Decizia 2004/138, în măsura în care Comisia Comunităților Europene le-a atribuit, în vederea aprecierii gravității încălcării și în vederea calculului cuantumului de bază al amenzii, cota de piață a băncilor din sectoarele lor descentralizate.

4) Cuantumul amenzilor stabilit la articolul 3 din Decizia 2004/138 se modifică după cum urmează:

— în cauza C-125/07 P, cuantumul amenzii aplicate întreprinderii Erste Bank der österreichischen Sparkassen AG este redus la 18 000 000 de euro;

— în cauza C-133/07 P, cuantumul amenzii aplicate întreprinderii Raiffeisen Zentralbank Österreich AG este redus la 3 037 000 de euro;

— în cauza C-135/07 P, cuantumul amenzii aplicate întreprinderii Bank Austria Creditanstalt AG este redus la 24 300 000 de euro și

— în cauza C-137/07 P, cuantumul amenzii aplicate întreprinderii Österreichische Volksbanken AG este redus la 3 037 000 de euro.

5) În cauzele C-125/07 P, C-133/07 P și C-137/07 P, Erste Bank der österreichischen Sparkassen AG, Raiffeisen Zentralbank Österreich AG și Österreichische

Volksbanken AG sunt obligate să suporte propriile cheltuieli de judecată, precum și 70 % din cheltuielile de judecată efectuate de Comisia Comunităților Europene. Aceasta din urmă suportă 30 % din propriile cheltuieli de judecată.

6) În cauza C-135/07 P, Bank Austria Creditanstalt AG este obligată să suporte propriile cheltuieli de judecată, precum și 80 % din cheltuielile de judecată efectuate de Comisia Comunităților Europene. Aceasta din urmă suportă 20 % din propriile cheltuieli de judecată.”